Leopold von Sacher-Masoch

Hasara Raba

– en fortælling fra det jødiske liv i Galicien

Bibliotek 1800

Leopold von Sacher-Masoch

Hasara Raba

En fortælling fra det jødiske liv i Galicien

– I ta'r mit liv,
når I ta'r fra mig det, jeg lever af.

William Shakespeare:
Købmanden i Venedig

eBibliotek 1800

2024

1

Hvem i hele kredsen Kolomea kender ikke den "Lille Væsel", Chaike Rebhuhn? Men der er en mængde folk udenfor Kolomea, som ikke kender hende og det burde de måske, skønt der ikke meget bemærkelsesværdigt ved hende. En stakkels jødinde, ikke andet, et stakkels skind, der uophørligt kæmper en møjsommelig og evindelig kamp imod skæbnen, en stakkels moder, der slider sig op for sine børn, men som trods al modgang aldrig bliver forknyt, aldrig giver tabt. Og nu står denne fattige, sølle jøde med rødgrædte øjne som anklaget for en dommer, sigtet for en forbrydelse, en virkelig forbrydelse, – det er den lille Chaike Rebhuhn med tilnavnet Wieselchen – Lille Væsel.

Hvad er det alt sammen kommet af? På en ganske banal måde, og alligevel sælsom nok. Næsten ligesom den måde, den lille kvinde fik sit navn på. Kejser Joseph II. fik det indfald at tvinge jøderne til at bære navne, for hvorfor skulle jøderne ikke have navne på samme måde som alle andre? Navne som Benjamin eller Schalmon, mente han, var ikke rigtige navne, jøderne skulle have familienavne ligesom de kristne. Men jøderne var så talrige, navnlig i Galicien, og hvor skulle man få navne til så mange jøder? En ikke ringe opgave for en østrigsk embedsmand, hos hvem fantasi nu for tiden på det strengeste er forbudt. Hvordan skulle man dog finde hundrede, ja tusinde navne, der kunne bruges? Det var en rent ud fortvivlet situation. Man hjalp sig da, som man bedst kunne. "Vælg et

navn!" sagde man til jøden. – Og jøden gav sig til at tænke efter; skulle man have et navn, så måtte det også være et smukt navn, Diamant for eksempel. – "Diamant," siger han så til sidst, "ville være et godt navn." – "Så kan du hedde Diamant!" – Til andre tider gik det således til: "Hvad vil du hedde?" – "Gud straffe mig, om jeg ved, hvad jeg vil hedde." – "Hvor er du født?" – "Gud straffe mig, om jeg har nogen anelse om, hvor jeg er født." – "Din fader da?" – "Gud straffe mig, om –" – "Nå, så din bedstefader?" – "Han kom fra Warszawa." – "Så kan du hedde Warschauer."

– Til sidst var alle himlens stjerner, alle jordens frugter, alle byer og alle ædelstene opbrugt. Hvad nu?

Gik jøden nu tilfældigvis med en silkekaftan fra Atlas, så sagde man til ham: "Du kan hedde Atlas." Chaikes mands bedstefader havde måske haft en død agerhøne i hånden. "Du kan hedde Rebhuhn." Og således havde Chaike fået sit kuriøse navn. De tyske embedsmænd var vant til at overvinde alle slags besværligheder på den letteste og hurtigste måde, de kunne finde, særligt i Galicien. Tag for eksempel indkaldelse til militærtjenesten:

"Hvor mange børn har du?"

"En datter."

"Hvad hedder hun?"

"Sarah Mandelblüh."

"Bor hun hjemme hos dig?"

"Hun er gift," sagde jøden, – "poszla za maz. Note 1)"

"Skriv således," siger embedsmanden så til sin skriver, "Sarah Mandelblüh, udvandret til Zamosc."

"Lille Væsel" var den stakkels Chaikes tilnavn eller øgenavn. Denne gode skik at give et moralsk og fysisk billede af hver enkelt i et eneste betegnende tilnavn, der er uadskilleligt fra vedkommendes personlighed, har vore jøder lært af russenerne i Galicien. Den måde, Chaike altid vimsede frem og tilbage for at samle til bunke, hendes hele urolige hastværk for at gøre forretninger og tjene lidt, som så meget lignede en væsel, havde foranlediget hint tilnavn, som måske lyder lidt spottende, man som også indeholdt en del ros.

Som yngre var hun Chaike Konaw og var datter af Löw Konaw, en fattig, men anset mand, som gjaldt for at være en kvart helgen, som havde ord for at være forfaren ikke blot i Tora [Note 2)] og Talmud, men endog i Zohar [Note 3)]. Som barn lignede Chaike de grønne blommer, der er faldet ned fra træet før tiden, og som man kan se på, er sure, inden man endnu har bidt i dem. Da hun blev halvvoksen, var hun ikke længere grøn, men gulgrøn, og nu, da hun er hustru og moder, er hun nået til den grænse for udviklingen, som naturen har draget for hende. Hun ser ud som et barn, der aldrig kan ældes, men heller aldrig har været ungt. Hendes ansigt, der nu ligner en umoden, sur citron, har et så elskværdigt udtryk af uskyld, af hjertets renhed, og samtidig taler en vemodig livskundskab ud af det. Hendes store øjne funkler, som om der altid står tårer i dem; den lille magre, blege kvinde ser ud som den personificerede svagelige hjælpeløshed, og dog ernærer hun ved sine hænders gerning tre børn, hendes hele stolthed og glæde, og dog står hun i dag for en dommer, sigtet for en virkelig forbrydelse.

Det er vanskeligt at tro på det, for Chaike har altid handlet efter Salomos forskrift: "Vær ikke for nidkær, og tro dig ikke

alvidende." Hun er følgelig hverken nidkær og heller ikke hovmodig eller ubarmhjertig mod andre, hun kender nok til livet til, at hun ikke kommer til at tilføje andre mennesker lidelser, hun tror ikke at vide alting bedst, og hidtil har hun holdt sig fri for de lidenskaber og den forfængelighed, der mere eller mindre vanærer os alle. Hun en forbryderske, den stakkels Chaike med det blide, ærlige hjerte, hun, som altid var rede til at hjælpe sin næste og udøve kærlighedsgerninger uden at få noget til gengæld!

Man siger jo, at ingen spurv falder til jorden uden Guds viden og vilje, men visselig, det kan stundom se ud, som om Gud har så meget at bestille med spurvene, at han glemmer en stakkels sjæl, der så snubler og falder, således som det gik med vor stakkels Chaike. Alvidenhed er ikke nogen lille ting, og jeg har altid haft medlidenhed med den Alvidende, som er nødt til at læse alt, hvad der står i de østrigske embedsmænds rapporter.

Lille Chaikes moder var døde, allerede dengang hun begyndte at gå, og ingen hjalp hende da eller kælede for hende. Ingen gav agt på dette sky, grønne barn, der listede så stille og ubemærket om; og ingen sagde i hele hendes liv til hende, at hun var smuk, noget, der er så nødvendigt for et kvindehjerte og gør det så godt; kun hendes fader, thi hvilken jøde finder ikke sit barn smukt, men det var også alt, hvad den gamle Konaw var i stand til; for resten hang han over sine bøger og overlod verden og sin kære datter til Guds almægtige visdom og almagt. Oprindelig havde han været købmand, men da Kabbala mere og mere drog ham ind i sine mystiske kredse, nøjedes han med at fungere som "faktor [Note 4)]" hos godsejeren Leon Polawski, en stilling han beholdt til sit livs ende, mindre på

grund af den ringe pengefortjeneste, som var forbundet med det, end fordi hans fader og bedstefader havde haft samme bestilling hos hr. Polawskis fader og bedstefader. Så langt man kunne erindre, var faktorbestillingen gået i arv i familien Konaw ligesom lensgodset Pisariza i familien Polawski. Man kunne ikke forestille sig en Polawski uden en Konaw.

Når altså Chaikes fader ikke var i synagogen eller hang over sine bøger, så besørgede han alle hr. Polawskis anliggender, og den smule løn, han fik for det, var nok til at underholde ham og hans børn, Chaike og Jehuda. Den fattigt klædte gamle mand anførtes af hele menigheden som et mønster til efterligning. Ved morgen- og aftenbønnerne i synagogen holdt hans rige trosfælle Rosenstock, som bar en kaftan af det stivest Atlas-satin, af at sætte sig ved siden af den gamle mand i den falmede uldfrakke i et hjørne, og fulgte med skævende blik alle hans bevægelser for at efterligne dem. Til en begyndelse lagde Konaw en bog foran sig. – Ingen, ikke engang Rosenstock, kom nogensinde under vejr med, hvad det var for en bog. Derpå satte han på hovedet en lille sort kalot, hvorover han lagde et stort, hvidt tørklæde, rullede bederemmen om sin blottede arm og begyndte så at bede til Gud, idet han snart bøjede sig forover, snart igen rettede legemet i vejret. Så længe han mumlede sit hebraisk, gjorde Rosenstock ligeså og glemte aldrig at hæve eller sænke stemmen sammen med ham; men når Konaw midt under den ved hundrede troendes ensformige mumlen frembragte summen gav sig til at råbe af fuld hals som en formelig *chassid* [Note 5)], så vovede den rige Rosenstock ikke at skråle med, ikke fordi han fandt den råben uanstændig, men

fordi det forekom ham at være et særligt privilegium, som han ikke vovede at gøre den fromme Konaw stridigt.

Den brave mand var dog, som allerede bemærket, kun en kvart helgen. Han var ikke så streng i sin udøvelse af troen som de ægte chassidim, der altid flakker om og ikke under sig ophold mere end én nat på samme sted. Han fastede heller ikke i syv dage, ja ikke engang i tre dage og nætter i rad, men han afholdt sig fra kødspiser, rullede sig om vinteren i sneen, om sommeren på torne, og var altid flittigt optages af Kabbala. Hans skønneste stunder var de, som han tilbragte sammen med Zohar ved en dårlig olielampes triste skær. Da sværmede Herrens engle omkring ham, usynlige på deres regnbuevinger, og dæmonerne lå fangede under hans fødder som slanger, der sønderknuses.

Fader Konaw havde en også en søn, Jehuda.

Denne var af ham blevet opfostret i afsondrethed fra den syndige verden, kun i troen og den kabbalistiske visdom. Han lod ham ikke lære noget håndværk, tillod ham aldrig at hjælpe ham med hans forretninger: alt dette forekom Konaw uværdigt for hans søn. At bede, faste, læse, gruble, det var den unge mands eneste beskæftigelse. Således blev da Jehuda også et menneske, på hvem fasten stod indskrevet på hans blege, indfaldne kinder, og grubleriet afsatte sine triste hieroglyffer på den tankefulde pande; han magre legeme så ud, som om alt kød var revet bort af tornene, og hans feberglødende øjne skuede så at sige indad og lagde ikke mærke til noget af det, som andre menneskers mere nøgterne blikke ser.

Ligesom sin fader gik han med gamle, luvslidte klæder, men alligevel nærede alle og enhver en vis ærefrygt for ham; den rige

Rosenstock endog mere end alle andre. De rigtigt ortodokse jøder betragter det som toppunktet af lykken at have en rabbiner til søn eller i mangel af søn at få sin datter gift med en *bachur*, en ung talmudist. Rosenstock var også af denne mening, men da han kun havde en datter, besluttede han at give hende til Jehuda som hustru, eller med andre ord, han drømte om at få Jehuda til svigersøn. Vel var Jehuda fattig, og Rosenstock var den rigeste mand i egnen, og vel foragter ingen jøde penge, men Talmud siger: "Den, der gifter sin datter med en *amharez* [Note 6)], gør det samme som at binde hende og kaste hende for en løve." Rosenstock var ikke den mand, der ville kaste sit eneste barn, sin Peninna, for en løve; og Jehuda var tilmed mere end en almindelig *bachur*, han var godt i gang med at blive *zadik* [Note 7)].

For at nå sit mål bar Rosenstock sig ad på en meget fiffig måde, som man kunne vente det af en stor forretningsmand. En dag, da fader Konaw gik ud af synagogen, stod Rosenstock foran døren og hilste først på den fattige faktor. Denne takkede ydmygt, som det sømmer sig en hellig mand. Rosenstock tog ham venskabeligt under armen, og Konaw fandt sig roligt i det.

"Din Jehuda er en stor ånd," begyndte han.

Konaw fandt beskedent, at det var alt for megen ære.

"Han er en stor ånd," påstod Rosenstock næsten heftigt, "Gud har skabt ham til sin glæde og til vor trøst. Ung som han er, kender han allerede alle de hellige bøger, som vi andre næppe tør nævne uden bæven og ærefrygt, både Talmud og Sohar."

"Han kender også Sepher," bemærkede fader Konaw.

"Naturligvis gør han det; hvad kender ikke din søn? Men tror du dog ikke, at det for at krone dit værk kunne være godt at

sende ham ud at studere ved en *joschibah* Note 8) ude i det fremmede?"

"Sandelig ville det være godt, men pengene til det mangler."

"Penge? Hvad gør det med penge? Har den rige Rosenstock ikke penge nok til at tjene Herren ved at sende en af hans udvalgte ud for at studere ved joschibaen?"

Nu begyndte fader Konaws ansigt langsomt at lyse op. Det var jo hans højeste ønske at kunne sende sin søn til en joschibah.

"Gud vil lønne dig."

"Og den rige Rosenstock vil gøre endnu mere for din søns gode ånd. En mand som han må ikke beskæftige sig med handel gesjæft, han må kunne studere frit dag og nat for at blive en *zadik*, en lærer for de fromme og de retfærdige."

"Det ville visselig være godt, men pengene mangler."

"Penge? Har den rige Rosenstock ikke en datter, en smuk jomfru med en udmærket forstand, der er sin vægt værd i guld? Han vil give hende til din søn bachuren og lade ham studere, og hun skal indrette hans hus, hvor han kan læse og tænke og bede og således blive en zadik."

Fader Konaw strålede, men forhastede sig dog ikke med at give sit samtykke; det ville have været en skam for en mand som ham at gribe med en tiggers begærlighed efter en rig brud til sin søn. Han udbeder sig betænkningstid, og den rige Rosenstock er tilfreds med, at han dog i det mindste vil tage sagen under overvejelse. Nogle dage efter begynder den rige Rosenstock igen at tale om brylluppet, og denne gang slår Konaw til, og det hele bliver afgjort. Børnene bliver ikke spurgt, ja, fader Konaw anså det ikke engang for nødvendigt føre sin

Jehuda hen til den rige Rosenstock, for at forestille ham Peninna og sige til ham: Se denne rige arving, denne herlige, smukke og kloge skabning skal være din hustru. Jehuda bliver udstaffere i nye klæder af sin tilkommende svigerfader, forsynet med rejsepenge, og ledsaget af sin fader drager han afsted til kredsstaden. Vel ankommet gav den gamle sin søn sin velsignelse, den kosteligste gave, han havde at give ham, og den unge man betrådte nu sin vej ud i verden.

Efter at have tilbragt tre år ved den talmudistiske højskole i Belz [Note 9)] vendte Jehuda tilbage til sin hjemegn, ikke som et æsel belæsset med bøger – et udtryk, som de rigtige lærde bruger for at betegne en person, der kun kan hebraisk, Loven og den hellige skrift – men forfaren i alle fortolkningskunstens hemmeligheder; for det er ikke kundskaber, som de lærde jøder sætter størst pris på, men derimod evner for at opstille skarpsindige kombinationer og spidsfindige fordrejninger, og sans for at opdage skjulte, ubegribelige udtydninger, hvor intet andet øje finder på at søge. Ved sin hjemkomst fra Belz var Jehuda en type på en ægte talmudistisk drømmer, altid rede til at få en hvalfisk til at svømme rundt i en vanddråbe. Da han sammen med sin fader indfandt sig hos den rige Rosenstock for at takke ham, havde denne tyveårs knægt allerede en mine som en lærd; men så snart det grønne forhæng, der skjulte vinduesfordybningen, blev slået til side, og den skønne Peninna lod sig til syne og fæstede sine mørke øjne forskende på sin forlovede, før hun venligt bøjede sit hoved med de skønne ibenholtsorte fletninger til hilsen, så fløj vor Jehudas visdom bort ligesom Noas ravn for aldrig mere at vende tilbage, og da han gik hjem sammen med sin fader, og den gamle priste

hende, mumlede han: "Det er bruden fra Salomos Højsang; der er ikke plet eller lyde hos hende."

Og Peninna? Hun var kun seksten år gammel, men en fuldendt kvinde; intet kongebarn kunne være stoltere og ingen herskerinde eller dommerske kunne være klogere end hende. Efter loven og god gammel brug havde hun ingen stemme i dette anliggende, men hendes fader spurgte hende dog om hendes mening, hvilket allerede var betegnende nok. Den første sammenkomst med Jehuda havde på ingen måde sat hendes hjerte i uro, men til gengæld var hendes stolthed smigret ved at skulle besidde en mand, som alle betragtede med ærefrygt.

"Jeg er tilfreds," sagde hun. "Jeg havde aldrig villet gifte mig med et uvidende menneske."

Dermed var sagen afgjort, og den rige Rosenstock begyndte at træffe forberedelser til at fejre brylluppet på værdigste vis.

Men inden det kom så vidt, overraskedes man af en ubuden gæst, som fra Asiens ørkener var vandret over de russiske stepper, nemlig koleraen. Og kummer faldt på Israel. Menneskene faldt om på gaden som fluer, rædslen betog selv de modigste, og uophørligt løb ligbærerne omkring for at bring de døde til kirkegården.

I deres angst og nød kom samfundets ældste og rigeste, blandt dem også Rosenstock, til den vise Jehuda for at bede ham om råd og hjælp.

"Jeg ved et middel," svarede denne, uden at tænke længere over sagen end andre mennesker ville bruge til at rynke panden, hvis de blev stillet et sådant kildent spørgsmål, "for at mane pesten bort var det fordum skik, man fejrede et fattigt pars bryllup på kirkegården."

"Du vise mand," udbrød Mendel Barom Rehbock, guldsmeden, der også havde ord for at være hjemme i Talmud. "Det er sandt, hvad du siger, det har været skik, min fader har tit fortalt mig det. Lad os lytte til vismandens tale og fejre et fattigt pars bryllup."

Den rige Rosenstock kom straks i tanker om, at man på denne måde med ringe bekostning ville kunne hjælpe hans svigersøns familie. "Hvem ville I vel kalde den fattigste kvinde her i samfundet, når det ikke skulle være den lille Chaike Konaw, den lærde mands søster?" råbte han.

"Er hun ikke for ung?" spurgte Jainkew Maimon.

"Hvordan skulle hun vel være for ung, hun er dog allerede atten år gammel," belærte fader Konaw ham, "hun er ganske vist lille og svag, men hun har god forstand, udmærket forstand, og hun er et godt barn; Gud lønne hende!"

"Chaike skal altså være bruden, men hvem skal så være brudgom?" spurgte Rosenstock.

"Der er ingen uden Baruch Koreffle Rebhuhn, som kan passe," råbte Jainkew Maimon.

"Han er en letfærdig person," sukkede fader Konaw.

"Fordi han stadig flakker om fra sted til sted? Men det hører jo nu engang med til hans næring."

"Og hans bederemme er ikke efter forskriften," jamrede fader Konaw.

"Nå, herregud," bemærkede Rosenstock, "det er ikke givet enhver at være en *chassidim*, til gengæld vil vi give ham en god medgift, og han vil i dig, fromme Konaw, have et mønster til efterfølgelse, så han kan blive en ordentlig jøde."

Til sidst blev man da enige om på samme dag at fejre de to bryllupper, Baruch Koreffle Rebhuhn og Chaike Konaws på kirkegården for at jage pesten bort, Peninna Rosenstock og Jehuda Konaws i synagogen. Festen for begge brudeparrene ville blive fejret i den rige Rosenstocks hus.

På den store dag var hele jødekvarteret i ubeskrivelig bevægelse. Tidligt om morgenen begav Jehuda Konaw og Baruch Koreffle Rebhuhn sig efter gammel skik til bøn og *vido* [Note 10)] i synagogen. Klokken elleve om aftenen kom de to brudes veninder for at smykke dem. Da dette var færdigt, begyndte afskedsceremonien; mens Chaike græd bitterligt, var den majestætiske Peninna i sin færd som en dronning, der sender sine hofdamer bort. Hun rakte smilende den yngste myrtekransen, der sad på hendes hoved, bad med megen anstand sine forældre om tilgivelse for, hvad hun måtte have forset sig imod dem, og modtog med en værdig mine deres velsignelse. Dette foregik i den rige Rosenstocks sal. I Konawernes fattige bolig lagde imidlertid en stakkels gammel fader sine rystende hænder på sit hulkende barns hoved; de ord, der kom fra hans hjerte, lød afbrudte og næsten uforståelige i det øre, der var ærbødigt fremrakt for at modtage dem.

Derpå holdt de to brude deres bøn, og så kom deres veninder tilbage for at føre dem til det ophøjede sæde, hvor Peninna tog plads som på en trone, med sit opløste sorte hår flydende ned over de skønne skuldre og sine veninder omkring sig som hof. Jehuda blev ganske bange ved dette syn, da han trådte ind, ledet af sine venner, og han snublede kejtet over dørtrinnet, hvilket fremkaldte et smil på den skønne piges læber. Han så det og gik

derved helt fra besindelse, han snublede atter imod trinnet til hendes herskerindetrone, så at det så ud, som om han lagde sig ved hendes fødder, da han tilkastede hende det guldbroderede tørklæde. De unge piger brast i latter og jog ham, ikke blot fordi det var skik og brug, men rigtigt af et godt hjerte, ud af brudekammeret med spottende ord. I samme øjeblik trådte et højt, smukt ungt menneske med blåsorte lokker og mørke flammende øjne ind i Konaws elendige hus, med en fyrstes myndighed kastede han tørklædet over Chaike, så det på en gang skjulte hendes ansigt og hendes i små tynde rottehaler nedhængende hår. De unge piger så forbavsede på ham, de vovede ikke at drive spot med ham, og den lille Chaike glemte at græde; hendes hulken standsede som en sønderbrudt fløjtes klagetoner. Bryllupsnarren kom styrtende ind i værelset, udpyntet med alskens flitter og behængt med bjælder, og sang med sitrende stemme sit kvad, hvori han lovpriste bruden, forældrenes sorg, kærligheden, ægteskabets glæder og sorger, indtil *schames*'en [Note 11)] kom for at melde, at alt var parat på kirkegården for Chaike og i synagogen for Peninna.

Fra Rosenstocks hus udgik en stor brudeskare med narren i spidsen, som drev gæk med de unge piger, der stod i dørene og så efter det; faklerne blussede, og violinernes glade toner blandede sig med bryllupsfløjternes. Peninna skred stolt og rolig afsted mellem sine to ledsagersker, med tilsløret ansigt, iført en gul silkekjole og strålende af juveler. Alverden fulgte denne prægtige brud, så at der næsten ingen blev tilbage til at følge med stakkels lille Chaike; ingen hørte den matte skæmt af narren i hendes brudefølge, en forsulten person, som kun udsigten til et måltid mad havde draget derhen, og hvis tynde

ben rystede af angst for koleraen. De fire musikanter med deres forstemte instrumenter havde drukket sig fulde, men også de skælvede for at gå ind på kirkegården. To fattige piger dannede hele brudefølget foruden den gode slagter Enoch Regenbogen, der gik ved siden af den gamle fader og mumlede bønner sammen med ham. Undervejs kom den uforfærdede slagter i tanker om, at tyren, som han nys havde købt, kun var bundet ved et tov, og gik hjem for at bytte det om med en jernkæde. Da man nåede kirkegården, forsvandt de to brudepiger pludselig lige foran porten. Klokken slog midnat, da bruden trådte ind på det uhyggelige sted, hvor nogle få fakler kastede deres skær over de skæve gravsten, og i nærheden af en nylig opkastet grav sås den ligblege rabbiner, ved hvis side Baruch Koreffle Rebhuhn stod med et hånligt smil, for han var hverken bange for døden eller for livet. Lidt derfra, hvor en svag lygte flimrede, var man i færd med at begrave en, som var død af koleraen. Hjertegribende dødssange klang trist gennem natten sammen med lyden af klagende, ustemte fioler og fløjter, og lidt længere borte, hvor lyset fra en anden lygte flimrede, hørte man graverens spade opkaste en ny grav.

Chaike gøs og græd. Baruch satte hastigt ringen på hendes finger, rabbineren skyndte sig det bedste, han kunne, at velsigne dem og ilede så bort. Derpå afklippede man den stakkels lille kones hår, der faldt som et sonoffer ned i den åbne grav; man bandt et slør om det således plyndrede hoved, og derpå tog Baruch sin hustrus endnu skælvende hånd og førte hende bort.

Peninna var for sit vedkommende med løftet hoved trådt ind i synagogen, som var oplyst af hundrede vokslys og indhyllet i

en mystisk, sølvhvid tåge. Rabbien oplæste med høj stemme vielsesformularen, langsomt og højtideligt, for han stod ikke ved randen af en frisk opkastet grav; langsomt og højtideligt stillede han de af loven foreskrevne spørgsmål, og nu lød det: "Lovet være Herren vor Gud, verdens herre, som har skabt mennesket i sit billede og har bygget det en bolig for evigheden. Gid *pessula* [Note 12)] Peninna Rosenstock vorde velsignet i sit ægteskab, gid hun være i sit tilkommende hus som den blomstrende vinstok, gid hendes børn vokse op om hende som olivenplanter! Velsignet den, som frygter Herren; Herren bevare dig og være dig nådig, han give dig sin fred! Amen!"

Den skønne Peninna blev med en mine som en kongebrud ført hen til den blege Jehuda under en tronhimmel af silketøj, der lå over fire forgyldte stolper, og rabbineren gav brudgommen vielsesringen, der bæres på den højre hånds pegefinger. Den unge pige greb den, for brudgommen var så bevæget ved synet af hendes skønne hvide hånd, der så ud, som om den var udskåret i elfenben, at han næsten ikke formåede at sætte den på hendes finger. Næppe kunne han fremstamme de ord på hebraisk: "Jeg trykker dig til mit hjerte, jeg vier mig til dig for al evighed, jeg vier mig til dig i dyd, retfærdighed, troskab og sandhed, på det at du skal erkende Herren."

"Fryder dig, du min Gud," velsignede rabbien brudeparret, "ved disse to, som skal være sammenbundne ved kærlighedens bånd, som du frydede dig ved de første mennesker i Paradiset. Lovet være du, Gud, som giver brud og brudgom lys og luft og glæde, inderligt sammenhold og kærlighed. Bevar dem fra smerte og vrede, anger og sorg, og led dem raske gennem livet." Derpå tog han et bæger vin og rakte det til brudeparret, som

udtalte et hebraisk ordsprog over det og derpå kastede det i gulvet, så at det knustes i utallige splinter.

"Lige så umuligt det er, at dette bæger nogensinde igen kan blive helt, således skal dette ægteskab aldrig kunne brydes," sagde rabbien langsomt og værdigt – han havde jo så rigelig tid, han stod ikke ved en åben grav. Og nu begyndte en ønsken tillykke og gratuleren, som man sjældent har hørt mage, og mændenes silketalarer og konernes fløjlskaftaner viftede så voldsomt, at lysene begyndte at flakke, mens enhver søgte at skaffe sig en stump af bægeret til minde. Derpå tog de unge piger brudens guldkantede hovedtørklæde af og skar hendes prægtige sorte hår af, der flød som ibenholt ned over hendes skuldre, iklædte hende en kaftan af rødt fløjl og smykkede hende med et bredt, sort silkeskærf og et pandebånd, besat med perler og ædelstene. Peninna strålede blandt dem som en orientalsk herskerinde, lig dronningen af Saba eller Judith, da hun havde dræbt Holofernes.

Med fakler og musik vendte man tilbage til den rige Rosenstocks hus, til klangen af lystige violiner og højtidelige fløjter; og foran hans hus traf det muntre optog sammen med det andet, det triste, som kom fra kirkegården. Og her mellem silkeglinsende talarer og fløjlskaftaner, omstrålet af glitrende perler og juveler og selv iklædt gylden silke og rødt fløjl og smykket med perler og juveler så Baruch for første gang den skønne kvinde, som tilhørte hans svoger, den blege grillenfænger, og Peninna så for første gang ham.

Mens den unge mands sorte øjne ikke kunne vende sig fra hende, flammede hendes ham i møde under hendes silkebløde øjenhårs mørke slør, som ville hun fortære ham levende.

"Hvem er dog," ville Baruch gerne have spurgt, "denne kvinde, der træder frem som morgenrøden, skøn som månen, skrækkelig som en dæmon?" – for Peninnas skønhed havde virkelig samme dæmoniske karakter som Naamahs, den kvindelige djævels, der fortærer enhver, som vover sig for nær til hende, ligesom en flamme, der fortærer uden at varme. Han kunne have ønsket at nærme sig og sige til hende: "Du Sarons blomst, du dalens rose, du, hvis hals er som et elfenbenstårn, hvis læber er som et rosenbånd, og hvis kinder er som en granatskal; dit legeme er som det reneste elfenben, dine ben er elfenbenssøjler … dine klæder dufter som Libanons cedre, som røgen af myrra og røgelse." Gerne havde han råbt: "O, du den skønneste blandt kvinder! Du har henrykket mit hjerte, og jeg er syg af kærlighed!" Men ordene fandt ikke vej fra hans mund, og han mumlede blødt vemodigt: "En lukket have, en forseglet kilde!"

Og Peninna?

Hun drog et dybt suk. "Hvem er denne mand?" spurgte hun.

"Din svoger Baruch Koreffle Rebhuhn."

"Han er smuk," mumlede hun, "smuk er han, hans øjne er som en dues." Og det var hende pludselig, som om en ukendt følelse havde sneget sig ind i hendes på én gang glade og bedrøvede, stolte og ydmyge hjerte; hun troede, at foråret var kommet, og bildte sig ind, at hun for første gang hørte turtelduernes elskovskurren i ahorntræets top.

Hun trådte ind i huset som i en drøm, huns sad som en i en drøm ved det festlige taffel, og som i en drøm så hun på dansene fra det øverste af sin brudetrone. Og dog så hun tydeligt gennem sit uigennemtrængelige slør, hvad der før

havde været skjult for hendes øjne. Hun dansede ikke. Der lå et spotsk smil om hendes mund, mens hun så kvinderne efter jødisk skik danse med kvinderne, mændene med mændene. Hun tænkte på, hvor det ville være herligt at danse med Baruch.

Morgenstjernen funklede på den matte, blå himmel, da gæsterne gik hver til sit efter først i glimrende optog til lyden af de glade klange fra violiner og bryllupsfløjter at have fulgt det rige par til tærsklen af det hus, som fader Rosenstock havde udstyret med sand jødisk pragt.

Peninnas sidste blik, da hun trådte derind, gjaldt Baruchs skønne ansigt; hendes øjne syntes at forlange noget af ham, at rette en bøn til ham; men hendes røde mund forblev stum, da han nærmede sig til hende, greb hendes smukke hvide og kolde hånd og kyssede den. Den stolte skønhed sitrede.

"Gud velsigne dig," sagde Baruch.

Hun mumlede nogle ord, som ingen kunne høre.

Den lille Chaike, Baruch og fader Konaw gik alene hjem, alene og i tavshed. Da de var kommet ind i den lille stue, som ved træskillevægge på kryds og tværs var blevet delt i et stort og to små kamre, velsignede fader Konaw endnu engang sine børn. Derpå gik han til ro. Chaike og Baruch var alene i det største af kamrene. Med rank holdning og hånden i siden så Baruch sig smilende om; men frygtsom og skælvende vovede den lille Chaike kun at se på ham i løn, for han var jo så smuk. Som hun sad således på sin vaklende træstol, så bleggrøn i huden, sky og skælvende, kunne man have taget hende for et sygt barn; man ville ganske sikkert ikke have antaget hende for denne mands hustru. Baruch så ned på hende, måske med medlidenhed, men uden nogen tilsætning af ømhed, skønt

Chaikes hjerte, dette gode, trofaste og hengivne hjerte, slog for ham med hele en inderlig kærligheds styrke, for kærligheden er stærk som døden. Dens lue brænder højt, og det er en Herrens flamme.

"Kom," sagde Baruch endelig med en ligegyldig hovedbevægelse, "kom, kone, og træk mig mine støvler af."

En glad skræk rislede gennem Chaikes unge lemmer, hun sprang op, purpurrød i hovedet, ilede hen for at tjene ham som et tyende, for hun elskede ham.

Hos den skønne Peninna gik tingene på en helt anden måde. På en med tyrkiske tæpper betrukken forhøjning havde man redt hende et leje af sand asiatisk pragt, hvis røde damaskes tronhimmel hvilede på forgyldte søjler. Fra loftet hang i guldkæder en grøn lampe, hvis mystiske skær gjorde brudens tankefulde åsyn endnu blegere end det i virkeligheden var, mens hun sad med benene over kors, albuen støttet imod knæet og hagen i hånden. Stående og vendt imod vinduet bad Jehuda med lukkede øjne; det lød som en bæks sagte, monotone rislen i det stille gemak.

"Er det sandt, at ægteskaberne er indstiftet i Himlen?" spurgte pludselig den skønne Peninna uden at røre sig, eller blot så meget som at hæve de mørke fløjlsøjne fra det tæppe, de var heftet på.

Jehuda gav hende først intet svar og bad sin bøn til ende. Så vendte han sig mod hende og sagde: "Hvad var det, du spurgte om, Peninna?"

"Om det er sandt, at ægteskaberne er indstiftet i Himlen?"

"Javist er det sandt."

"Står det i Talmud?"

"Ganske sikkert, det står i Talmud. Fyrre dage før et barns skabelse lyder en himmelsk røst; da du kom til verden råbte den: Peninna, Rosenstocks datter, tilhører Jehuda Konaw."

"Og det står i Talmud?"

Jehuda nikkede. "Det står i traktaten Moed Katon, i det tredje afsnit. At ægteskabet virkelig er indstiftet i Himlen kan man for resten også overbevise sig om i Pentateuchen, og ligeledes hos profeterne og hagiograferne. Pentateuchen viser os, at det står i 1. Mosebog, kapitel 24, vers 50: Laban og Bethuel svarede, at denne sag er bestemt af Gud, nemlig at Rebekka skal ægte Isaak. Hos Profeterne hedder det, at Samson ægtede en filisters datter, og hans forældre vidste ikke, at det var Gud, som havde bestemt det således."

"Ja, du har ret, ægteskaberne er indstiftet i Himlen," sagde Peninna sukkende, "og vi menneskebørn er ikke i stand til at fatte Guds planer og kan kun underkaste os dem. Kom her, Jehuda." – Hun lænede sig tilbage og rakte ham med stolt nonchalance sin fod.

"Hvad skal jeg?"

"Hvad du skal?" lo Peninna. "Du skal tage mine tøfler af."

Den unge lærde så overrasket på hende, men gav sig derpå til langsomt at trække de to guldbroderede tøfler af, den ene efter den anden. Mens han stillede dem smukt ved siden af hinanden ved foden af sengen, hørte han bag sin ryg en undertrykt sølvklingrende latter.

"Hvorfor ler du, kone?"

"Fordi nu er din skæbne afgjort, mand."

"Hvad er afgjort?"

"Du har studeret alt muligt, Jehuda, men det lader til, at du ikke kender den gamle tro, at den af de to ægtefolk, der på bryllupsnatten trækker skoene af den anden, skal være denne underdanig. Du har trukket mine sko af; altså ..."

"Du vil altså føre scepteret her i huset, du listige slange, men heldigvis kender Talmud ikke til dette eventyr."

"Enten nu Talmud kender det eller ej, så vil jeg dog regere," svarede Peninna, "og du, spot ikke Gud, der har givet dig en klog kone, for så meget ved jeg dog, at Salomo siger: Ved en klog kone opbygges huset, mens det ødelægges ved en tåbelig hustru."

"Det er rigtigt," sukkede den lærde.

Peninna rejste sig, lagde hænderne over kors bag om nakken, strakte sig søvnig med halvt lukkede øjenlåg, gennem hvilke hun så på ejendommeligt spottende på sin mand, denne lærde vise, som om hun ville sige: "Du er et æsel, er du, og jeg tror, det ville være til din gavn, om du fik nogle prygl."

"Det er snart morgen," mumlede hun. "Burde vi ikke gå til ro?"

Jehuda rødmede. Han havde – vant som han var til at gruble og anstille abstrakte undersøgelser – stået og tænkt på, hvad det egentlig var for ord, hvormed Simeai udskældte David efter Absalons sejr. "Lad os gå til ro," sagde han.

Da Peninna vågnede, faldt et gyldent lys gennem de grønne vinduesgardiner hen over gulvets brune lak og tæppernes arabesker. Siddende op i sengen sad Jehuda allerede og grublede. "Hvad tænker du på, mand?" spurgte hun.

"Jeg tænker på, i hvilke udtryk Simeai forbandede David."

Den unge kone lettede på skuldrene. "Det er klart," tænkte hun, "at denne Simeai interesserer ham mere end jeg gør."

Mens han mere og mere fortabte sig i disse kommentatorspidsfindigheder, sagde Peninna: "Er det ikke hos Sangernes Sanger, at de ord findes: 'Jeg har søgt i min seng om natten den, som min sjæl elsker, jeg har søgt ham, og jeg har ikke fundet ham'?"

"Jo, det står der," svarede Jehuda, uden at tænke videre over det.

"Og står det ikke også skrevet: Kærligheden er stærk som døden, og dens lue brænder højt og er en Herrens flamme?"

"Visselig."

Peninna lå på ryggen med armene under hovedet. "Ja," mumlede hun for sig selv, "ja, den flamme brænder så højt, at vand ikke kan udslukke den, stormfloder ikke drukne den. Om nogen så ville give alverdens rigdomme i bytte for kærligheden, så gjaldt det dog for intet." Derpå greb hun sin mand i armen og udbrød: "Hvor står det, at ægteskaberne er indstiftet i Himlen?"

"I Talmud. Moed Katon-traktaten, tredje afsnit."

"Det må du lade mig se, ellers tror jeg ikke på det." –

Natten efter vækkede den lærde Jehuda pludselig den skønne Peninna.

"Hvad er der i vejen," udbrød hun forskrækket, "er der ild i huset?"

"Nej, der er ikke ild, men jeg har fundet det."

"Hvad har du fundet?"

"Simeais skældsord til David," svarede den fromme lærde, hvis øjne funklede som fosfor i mørket. "Jeg har opdaget nøglen til teksten."

"Og det vil du så afsløre lige nu, efter så mange tusind år?"

Jehuda forklarede vidtløftigt sin kone fremgangsmåden efter *notarikon* Note 13), der består i at skille et enkelt ords bogstaver ad for dermed at danne begyndelsesbogstaverne til flere andre ord; derefter anførte han et ord af den hellige tekst, hvoraf han havde dannet følgende fem skældsord: Horekarl! Moabit! Morder! Tyran! Uhyre!

"Og derfor har du vækket mig?"

"Skulle jeg da ikke have vækket dig?"

"Jo," svarede den klog hustru, "og nu skal jeg sige dig, hvad *dit* navn betyder i henhold til Notarikon."

"Hvad betyder det da?"

"Jehuda! Æselhoved! Hårkløver! Grillenfænger! Dromedar! Abenæse!"

Note 1: **Poszla za maz:** Udtales *sa monsch*.

Note 2: **Tora:** Moseloven.

Note 3: **Zohar:** Ordet betyder "Glans", bogen kaldes også Rasah (Hemmeligheden) og Hasar (Kronen) ifølge en kabbalistisk lære om ombytning af bogstaver. Kabbalisternes egentlige evangelium.

Note 4: Faktor: En titel, som føres af enhver jøde, der er beskæftiget hos en godsbesidder.

Note 5: **Chassider:** Sekterere, der ikke indskrænker sig til alene at følge religionens forskrifter, men af en altoverværldende kærlighed til Gud går langt videre i deres nidkærhed. Navnet betegner særligt en i Polen og de sydslaviske lande udbredt jødisk sekt, som blev grundlagt i 1740 i Østgalizien.

Note 6: **Amharez:** En person, der er ukyndig i Talmud

Note 7: **Zadik:** Chassidernes betegnelse for deres lærere til forskel for "rabbi". Ordet betyder "retfærdig" eller "from".

Note 8: **Joschibah:** Talmudistisk højskole.

Note 9: **Belz:** En by i, hvad der på historiens tid var russisk Polen, nu i Ukraine tæt ved den polske grænse. *Overs.anm*.

Note 10: Vido: Syndsbekendelse og bod.

Note 11: **Schames:** Synagogebetjent.

Note 12: **Pessula:** En ung pige, "jomfru".

Note 13: **Notarikon:** Kabbala fremstiller tre metoder til ved hjælp af forskellige kombinationer og omsætninger af bogstaver at opdage en mystisk betydning ved siden af den ordrette; det er *Themura*, *Guematria* og *Notarikon*.

2

De to ægtefolks liv vedblev på samme måde. Mens Jehuda sad i sin stue, omgivet af sine tolv bind Talmud, Pentateuchen og et helt bibliotek af epitomer, profetier og traktater som han fravristede alverdens hemmelighedsfulde griller og fangede dem i sit lærde net, som en edderkop i sit væv, lurende på de ørkesløse tanker, der summede omkring ham som fluer, var hans livlige og kloge kone hele dagen optaget af forretningen, som fader Rosenstock havde indrettet til hende i stueetagen, og styrede forresten alting i huset. Man adlød en håndbevægelse, et blik af hende, mens ingen ænsede den tavse lærde, der sad indemuret i sit værelse ovenpå, eller brød sig om hans befalinger. Den lille butik, hvor Peninna tronede med hovedet omslynget af det strålende pandebånd ligesom af en glorie, savnede aldrig kunder. Hun forstod at drage dem til sig uden at bruge de samme midler som hendes trosfæller, der styrtede løs på enhver fremmed, som om de ville sønderrive ham, slæbte alle deres varer ud på gaden for at vise dem frem og forlangte ublu priser for at kunne slå af til en tiendedel. Peninna gjorde sig mindre ulejlighed. Køberne kom første gang af nysgerrighed for at se den smukke jødinde, som man talte om vidt og bredt, men kom siden gerne igen, for Peninna forstod på en egen yndefuld, indsmigrende måde at fremhæve sine varers godhed og holdt fast ved den engang satte pris med en vis stolt ligegyldighed, der overbeviste selv den mest mistroiske om, at det var den rette pris på varen. Selv de kristne søgte

fortrinsvis til hende; kobber-, sølv- og guldpenge rullede uophørligt på den sortlakerede disk, og banknoterne fløj omkring i luften. For en kvinde, der således styrer et hus, en forretning, som dagligt føler sin formue vokse i hænderne på sig ved hjælp af disse samme hænders dygtighed og flid, er en mand, som kun spekulerer over spidsfindigheder og intet nyttigt tager sig for, i længden kun at regne for en nar. I begyndelsen lod Peninna sig nøje med at give Jehuda det at forstå ved af og til at give sig luft gennem sin skarpe tunge; men da hun så, at alle så på ham med ærefrygt, følte hun også selv en vis respekt for ham. Hendes spot var mere rettet mod den ægtemand, hvis griller lod ham glemme den smukke hustru ved hans side. Men snart gik hun videre: hendes mands indbildte visdom blev hendes sunde, praktisk anlagte indstilling mere og mere mistænkelig. Hun beklagede sig efterhånden dagligt over hans uvirksomhed, hans ufrugtbare hårkløverier.

"Han er jo en lærd mand," trøstede hendes fader hende.

"Han er et æsel," råbte hun ophidset, "som jeg må tvinge til at elske mig, og prygle for at drive til en smule fornuftigt arbejde."

"Ordsproget siger," genmælede faderen, "at man kan gøre alt ud af en *bachur*; gør ham altså til købmand, hvis du mener det er bedre end den lærde."

"Visdom, som man ikke kan tjene en groschen ved, er ikke en groschen værd."

"Så gør altså en købmand af ham."

Den kloge kone gik i gang med at gøre en købmand ud af den vise talmudist; men hun gik sin egen vej til målet. Hun tvang ham ikke til at omgås målestaven, nej, det faldt hende slet ikke ind – men hun begyndte selv at tilegne sig den hellige skrift og

Talmud med den ægte jødiske skarpsindighed, der hos hende var forbundet med en god, sund forstand. Snart var hun indviet i de behændighedskunster, Jehudas ånd øvede sig på, og tumlede lige så dygtigt med *Gematria* og *Notarikon* som med sine kommiser og sine tjenestefolk.

Fra nu af havde den stakkels Jehuda ikke en rolig time. Så snart han vågnede om morgenen, begyndte hun; ved bordet, i sengen, alle vegne måtte han diskutere, og aldrig gjaldt deres disputter forretningens eller husets anliggender, men altid Talmud eller de hellige bøgers hemmelige betydning.

"Ved du, hvor mange skoler, der fandtes i Bithar?"

"Ja, hvorfor skulle jeg ikke vide det?"

"Nå, hvor mange var der så?"

"I Bithar var der fire hundrede skoler, i hver skole fire hundrede lærere, og hver lærer havde fire hundrede disciple."

"Kan du ikke se, at det er det rene vanvid?" spottede hun. "Har du aldrig regnet ud, hvor mange disciple der så skulle findes i Bithar?"

"Nej, hvor mange?"

"Fireogtres millioner disciple," lo hun. "Kan du så ikke se, hvad det er for nogle eventyr og børnefabler, I talmudister går og grubler over?"

Jehuda tav.

"Hvad er i grunden din ånd?" sagde hun en anden gang til ham. "Når du ikke kan bruge den til noget nyttigt, så er den ikke længere et redskab, der tjener dig; i stedet er det *den*, som driver sit spil med dig. Salomo sammenligner træffende den mand, der ikke kan holde sin ånd i tømme, med en åben by uden mure."

"Det siger Salomo i en ganske anden betydning," genmælede Jehuda. "Men i samme kapitel står der meget rigtigt, at det er bedre at sidde på tagryggen end at bo i hus sammen med en trættekær hustru."

"Han tilføjer," udbrød Peninna: "Pisken for hesten, tømmen for æslet, og stokkeprygl for narren!"

Og således blev de ved at citere ordsprog imod hinanden, indtil Peninna havde vundet en fuldstændig sejr; hun beholdt altid det sidste ord, for Jehuda havde vænnet sig til at give tabt for hende. Til gengæld lovpriste hun til andre over al måde sin mand, for hun var nidkær for husets ære. "Der er intet for svært for ham i den hellige skrift, intet slør for tæt for ham," sagde hun gerne ved sådanne lejligheder. "Hans ånd er et lys, som viser os alle vejen frem i livet." Talte man derimod om hendes svoger Baruch, så nævnte Peninna ham aldrig uden at kalde ham en døgenigt, en driver, en forsulten pjalt, som end ikke havde været i stand til at gifte sig, hvis "vi" ikke havde lagt penge til.

"Han lever af vor nåde," holdt hun meget af at sige, og endnu hellere ville hun have sagt: "af *min* nåde."

Måske var det kun for at kunne sige det, at hun spejdede efter Baruch tidligt om morgenen, når han gik forbi hendes butik, og om aftenen, når han kom tilbage. Hun lod da, som om hun havde noget gøre ud foran sin butik, eller stod med ryggen lænet mod døren, som om hun ventede på ham, og når han hilste hende, bevægede hun læberne, som om hun ville sige noget til ham; men der kom aldrig et ord over hendes læber. Endelig en dag – det var allerede sent på aftenen, der var ikke flere kunder i butikken, og hun havde ladet sine kommiser gå –

vinkede den smukke kræmmerske til sin svoger, at han skulle komme indenfor. Han så overrasket på hende, for siden deres bryllup havde hun tilsyneladende slet ikke ænset ham; og gik ind.

"Hør engang, Baruch," begyndte hun, idet hun satte sig ned på sin høje, polstrede stol – hun lod ham blive stående – "hør engang, der går det rygte, at du og hun ikke er så meget –"

"Det er, som man tager det," sagde svogeren smilende. "Beskedne folk lader sig nøje med lidt. Vi er beskedne."

"Men I kunne komme bedre ud af det."

"Det kunne naturligvis altid være bedre."

"Jeg kunne f.eks. nok have lyst til at give dig en plads i forretningen, men så må du forandre din levevis, Baruch."

"Kære svigerinde, tror du ikke, at jeg er for gammel til at forandre min levevis?"

"Du *vil* ikke – du vil ikke holde op med at leve på din sædvanlige letfærdige måde?"

"Jeg tror, det ville være mig lige så umuligt at blive et hældøre, som det ville være for dig at blive grim, svigerinde. Jeg vil altid vedblive at være en munter landstryger, og du – du vil blive ved at være en skønhed."

Peninna blev flammende rød og så ned i gulvet.

"Din mand er en nar," vedblev Baruch, "hvis jeg var din mand, ville jeg lukke Talmud og kun læse i dine øjne."

"Min mand er en lærd," afbrød Peninna ham, blot for at sige noget.

"Han er en ordkløver, en Per Nittengryn, en bogstavkræmmer!" råbte Baruch. "Jo klogere han bliver, des dummere er han."

"Vil du så ikke skifte om, se at blive ordentlig og arbejdsom? Du skulle blot tjene mig et år, Baruch, blot et år. Jeg skulle lære dig, hvad der fattes dig."

"Få dog hellere din mand til at bestille noget nyttigt."

"Jeg taler ikke om min mand, jeg taler om dig. Du skal tjene mig et år, blot et år –"

"Ikke en time, svigerinde."

"Hvorfor ikke?"

"Fordi jeg ikke vil tjene *dig*."

"Men hvorfor netop ikke *mig*?"

"Fordi mit hjerte hæver sig over det, fordi jeg ikke er i stand til det."

"Tiggerstolthed."

"Det er ikke stolthed."

"Hvad er det da? En vis mand ville kunne indse det, og den, som besidder nogen forstand, ville forstå det."

Baruch så alvorligt på hende. "Du ryster livets træ, så ofte det falder dig ind," sagde han til hende, "og dets frugter falder i overflod ned til dig, i højre hånd lykken, i venstre rigdommen og anseelsen, og alt er skønhed hos dig. Du sidder på en kongelig trone; hvorfor vil du gøre mig til din fodskammel?"

"Du er en hovmodig person!" udbrød Peninna og rejste sig. "Du vil altså hellere lide sult og føre et dagdriverliv?"

"Er jeg en dagdriver?" udbrød Baruch med funklende øjne.

"Ja, det er du," svarede Peninna, idet hun trådte ham nærmere og så på ham med sine skønne sorte øjne, "tiggerstolthed lyser ud af dig, din landstryger, din stodder, din usle orm … og du vil aldrig blive andet."

"Nå ja, så er det vel sådan," råbte Baruch, "og du vil også vedblive at være, som *du* er, din påfugl, din alendronning som du er – en løvinde, der går i spand med et æsel!"

Således råbte de endnu nogen tid, og den skønne Peninna spyttede og skreg og knyttede næverne ad ham, mens Baruch smilede – han forstod at smile på en så fornærmelig måde – og da han endelig gik, vedblev hun at råbe og skælde efter ham, så længe han var i syne; de skiltes forbitrede og hadefulde mod hinanden.

Baruch lod til at fortrøste sig. Hvor besværligt end livet var for ham og for hans lille ængstelige hustru, ville intet have kunnet bøje hans stolthed; selv i pjalter ville han have gået gennem byens gader som en fyrste; derfor var også alverden imod ham. Ingen holder mindre end jøden af at anerkende en andens overlegenhed; al hans spot vender sig imod den, der overgår ham i en eller anden henseende, og tit er spotten ikke engang nok, bagvaskelsen blander sig i den.

Det høje, snævre hus, fader Konaw i uendelige tider havde beboet, og som nu også var Baruchs og hans lille kones bolig, myldrede af beboere som en myretue. Hver etage var delt i talrige værelser, hvert værelse igen delt i en mængde små kamre ved hjælp af træskillevægge; tre, fire, fem familier delte det mindste kvistkammer og levede ved siden af, under og ovenover hinanden. Det vrimlede i hele huset med fattige jøder i sorte merinos talarer. Forresten lignede huset et gennembrudt tårn; ikke en dør i det kunne lukkes, ikke en vægge uden at havde mindst ti sprækker, og for hver sprække var der hundrede nysgerrige øjne og hundrede lyttende øren. Kun en hellig mand som fader Konaw kunne uden skade bo i en sådan hule. Men

Baruch Koreffle Rebhuhn var ingen hellig mand; han behøvede bare at sætte et nyt skaft på sin pisk en lørdag – for Baruch Koreffle Rebhuhn var kusk, det vil sige, det var det eneste, han *undertiden* var – så lød det straks ovenover, nedenunder og rundt om ham: "Baruch Koreffle Rebhuhn har vanhelliget sabbatten, Baruch Koreffle Rebhuhn er en hedning!"

I dette hus, der var som en myretue og et gennembrudt tårn, var der i det hele taget en del plager, skønt der på hver eneste af de talløse dørkarme var fæstet sedler beskrevet med fromme Talmud-citater. Mest led dog den gode slagter Enoch Regenbogen, på trods af, at han aldrig slagtede et dyr, som ikke var kosher. Hans hustru havde født ham to sønner, begge stærke og sunde, som voksede op til to unge kæmper, Simeon såvel som Benjamin, men begge døvstumme. Den gode slagter gav sin svoger skylden: han havde fortryllet hans sønner, mente han, fordi der var ufred imellem dem. Ingen kendte denne svoger, ingen havde nogensinde set ham, men så meget vidste man, at han bar en flaskegrøn talar, og hver gang en grøn talar nærmede sig huset, der var som en myretue og et gennembrudt tårn, gerådede hele bygningen i ubeskriveligt oprør, og beroligede sig først, når det blev klart, at denne talar ikke var flaskegrøn, men græsgrøn, eller ærtegrøn eller stålgrøn.

Baruch var som sagt kusk, hyrekusk, omend han kun ejede én pisk og hverken heste eller vogn, hvilket dog ellers er nødvendighedsartikler for en kusk. Men han havde sin pisk, og denne pisk var, som det syntes, en tryllestav, med hvilken han skaffede sig det øvrige. Hvem som helst, der henvendte sig til ham, kunne være vis på at se ham indfinde sig præcis på det aftalte tidspunkt på bukken af en smuk britchska med to kønne,

glinsende heste forspændt. Hvorledes det kom sig, vidste ingen.

Forunderligt nok var koleraen, som de stakkels jøder havde ængstet sig så meget over, aftaget straks efter, at Baruchs bryllup med den lille Chaike var blevet fejret på kirkegården, og man lovpriste derfor Jehuda Konaw, den fromme og vise, ikke blot i jødekvarteret, men også blandt de kristne. Da skete det, at Baruch efter at have været fire dage borte med en godsbesidder, kom tilbage fra Lemberg [Note 14)] uden heste og vogn, men med sin pisk og i selskab med koleraen. Han havde knap været hjemme en time, før den frygtelige sygdom brød ud hos ham.

"Gud har straffet ham, den hedning!" skreg man til højre; "Gud har straffet ham," hylede man fra venstre; "Gud har straffet ham," lød veklagerne fra oven. Men som det nu er med jøder, så er man jo vant til at hjælpe hinanden, og det skete da også i dette tilfælde. Baruch lå på sit sygeleje og så ud, som om han kæmpede med døden, hans øjne var glasagtige og han vred og vendte sig i kramper. Det lille kammer var fuldt proppet med mænd, kvinder og børn, som alle gerne ville hjælpe ham. Fader Konaw stod i vinduesnichen og bad. Men den lille Chaike ville ikke have hjælp, og hun brød sig heller ikke om bønner: den svage, ængstelige kone var pludselig blevet grebet af en overmenneskelig kraft, hun skubbede og puffede hele skaren ud og satte slå for døren, hun skubbede sin fader ind i hans aflukke og fik til sidst lukket sig helt inde, alene med sin mand.

"Han dør bestemt!" sukkede man ved døren, "hun vil jo ikke lade os hjælpe."

"Han dør!" jamrede man til højre, til venstre og fra oven.

Hundrede øjne søgte at se ind ad lige så mange revner, hundrede øren lyttede.

"Hvad gør hun?" spurgte en gammel, kuglerund jødinde, som ikke kunne finde sig en revne, hun kunne kigge ind ad.

"Hun giver ham mælk," svarede Enoch Regenbogen, slagteren.

"Mælk giver hun ham!" raslede det som tørt løv gennem hele den store myretue, oppe og nede, til højre og venstre. "Mælk giver hun ham."

"Og hun gnider ham."

"Hun gnider ham," gentog ekkoet nasalt bebrejdende, oppe og nede, til højre og venstre. "Hun gnider ham."

"Af alle kræfter."

"Af alle kræfter gnider hun ham," sang det i diskant, oppe og nede, til højre og venstre. "Af alle kræfter gnider hun ham."

Så blev der efterhånden stille.

"Han vil dø! Er han død?" lød råbet gennem hele huset.

"Han vil ikke dø," sagde den lille kone, der nu kom ud; "han er kommet i varm sved, han vil ikke dø."

Baruch skyldte sin fattige, svage, modige kone sit liv, det indså han vel, men han takkede hende ikke for det med et eneste ord. Han skammede sig. Og derfor begyndte han fra nu af at behandle hende bedre. Hvor Chaike var lykkelig, da han fra sin næste rejse bragte et kræmmerhus sukkersager hjem med til hende! Hun vovede næppe at spise af dem, hun holdt kræmmerhuset med begge hænder og så på det med en fuldstændig barnlig glæde.

Alle i huset, på gaden, ja endnu længere borte, i ti mils afstand, roste jøderne den lille Chaike. "Hun er en modig kone,"

sagde de, "hun har lige så meget mod som ti mænd. Hun er en god sjæl," sagde Peninna, "men temmelig grim."

Baruch tog sin kone op på skødet, som man gør ved et barn, og så opmærksomt på hende. "Denne stolte påfugl, vor svigerinde," mumlede han, "hun siger, at du er grim."

"Hun har sikkert ret," svarede Chaike smilende, med nedslagne øjne.

"Du er ikke grim," sagde Baruch på den hastige måde, han altid brugte, når han talte, "men du klæder dig dårligt. Hvis du havde hendes silkekjoler, hendes fløjlskaftan og hendes hovedsmykke, så ..." Han holdt pludselig inde.

På sin første rejse derefter drak han ingen brændevin, ikke så meget som en snaps, men købte i Serwanitza Note 15) alle slags smukke ting, som en rig og fornem dame havde solgt næsten uden at have gået med dem. Da han kom hjem, løste han pakken op med en stolt mine omtrent som en fyrste, der giver sin favorit en foræring, og fremdrog af den først et par tøfler af grønt atlask, dernæst en kjole af rød silke, så et grønt fløjls overstykke og endelig to rækker store kunstige perler.

Chaike tabte ganske mælet.

"Nå, er du ikke glad?" spurgte han smilende.

"Skal jeg gå med sådanne fyrstelige sager?" stammede Chaike.

"Det skal du."

Hun vuggede hovedet frem og tilbage og smækkede med tungen, mens hun lod silken og fløjlet glide gennem fingrene. "Lille Baruch, det er ikke noget for din hustru," sukkede hun.

"Jeg vil have, at du på sabbatten skal være lige så pyntet som din svigerinde."

"Men lille Baruch, betænk dog, at Gud har skabt mennesket smukt nok, som det er, og alligevel forsøger det at forskønne sig med alle mulige kunster. Vil du da, at din hustru skal være som alle andre?"

"Det vil jeg, Chaike."

Det var der ikke noget, hun kunne sige imod. Samme aften begyndte hun at sprætte op, skære til og sy. Den næste sabbateftermiddag gik hun med Baruch ud til den gamle skov, hvor jøderne spadserede mellem to rækker kønne, grønne kastanjetræer. Han havde sin gode, sorte merinos talar på, hun var klædt i de grønne tøfler, den røde silkekjole og den grønne fløjlskaftan. De kunstige perler snoede sig om hendes magre hals og skinnede på hendes pande.

"Se på Chaike Rebhuhn," mumlede man til højre og venstre, "hvor hendes mand klæder hende prægtigt! Hun har forresten også fortjent det."

Også Peninna mødte dem; hun gik mellem to gamle, rige jødinder, meget langsomt og med påfaldende højt hævet hoved. Da hun fik øje på sin svigerinde, rynkede hun panden. "Hun er jo næsten smuk i dag," sagde hun tilsyneladende ligegyldig, "men perlerne er falske."

Baruch, der havde hørt disse sidste ord, standsede. "Perlerne er rigtignok uægte," sagde han, "men hjertet, det er ægte – –"

Note 14: **Lemberg:** Det nuværende Lviv i Ukraine.

Note 15: **Serwanitza** var hovedgaden og den store handelsgade i den jødiske del af Lemberg. Efter Holocaust er der kun en minimal jødisk menighed tilbage i det nuværende Lviv, hvor de engang udgjorde omkring en tredjedel af befolkningen.

3

Fader Konaw havde den glæde at modtage en dattersøn i sine rystende hænder, en smuk lille fyr, som Chaike skænkede Baruch og opkaldte med hans navn. "Folk, som intet brød har, kan man altid være vis på får mange børn," sagde Peninna hånligt. Hun havde nemlig ikke selv noget barn.

Seks måneder efter den lille Baruchs fødsel døde den gamle Konaw. Han så sit endeligt komme, strakte sig på sit fattige leje og kaldte sin svigersøn til sig. "Jeg er ved at dø," sagde han med ophøjet ro, "lov mig aldrig at forlade din kone og dit barn, Baruch." Baruch lovede det, og den gamle velsignede ham. "Gå nu ud," fortsatte han, "og bring alting i orden. Og før din hustru bort, for jeg vil ikke høre hende græde."

Den gamle, fromme jøde beredte sig til sit endeligt som en ægte orientaler, for hvem det ikke er nok at dø fattet og i hengivenhed mod Gud, men også lige til det sidste øjeblik med den iagttagelse af anstand og etikette, som er karakteristisk for hans folk. Baruch gik ud for at opfylde hans ønsker. Snart efter kom han tilbage ledsaget af ti mænd, fattige folk ligesom han selv, der stillede sig i en halvkreds om den døende. Gennem sprækkerne i skillevæggene så man skinnet af deres *haddalas*, deres vokskerter, som de holdt i hænderne, man hørte den fromme Konaw højt fremsige den jødiske trosbekendelse *Shema Israel*, og hele huset kom i bevægelse. Den fromme Konaw døde, og snart var gangen fuldt proppet med bedende jøder. På

trappen sad konerne og klagede sig. Chaike ville trænge sig ind med sit barn på armen.

"Jeg må ikke lade dig komme ind," sagde Baruch mildt.

I samme øjeblik fremsagde oldingen med høj stemme de tretten trosartikler.

"Jeg skal ikke græde," mumlede Chaike med rørende hjerteangst, "men han skal velsigne mig og mit barn. Jeg skal ikke græde. Jeg skal ikke græde," gentog hun atter og atter. Baruch lod hende komme ind, og hun græd virkelig ikke; kun hang to store tårer ubevægelige og ligesom stivnede ved hendes øjenhår. Fader Konaw velsignede hende og velsignede barnet, og hun kyssede for sidste gang sin faders hånd og gik så ud, langt, langt bort fra huset, for at græde sin sorg ud.

Den døende fremsagde *vido*'en, og de ti mænd begyndte at synge deres salmer.

Den gamle stemmede i med; hans bøn døde hen til en stadig svagere mumlen, indtil den døde hen til en sagte hvisken og forsvandt, næsten samtidig med hans åndedrag.

Så begyndte de ti mænd den smukke bøn for de døende.

"Du er retfærdig, o Gud, når du dræber os, ligesom når du giver os livet. Alle sjælenes lod er i dine hænder. Udslet ikke vor erindring, men forbarm dig i din nåde mod os, som bliver tilbage, og sig til dødens engel: Det er nok! Hold inde!

Du er stor i beslutningen, mægtig i udførelsen, du ser menneskenes gang og vej, du giver enhver efter hans adfærd og fortjeneste. Lad din miskundhed falde på os, for hos dig, Herre, er nåden og miskundheden.

Hvad enten mennesket har levet ét år eller tusind år, hvad gør det? Når tiden er udrunden, er det som om han aldrig har været

til.

Lovet være den, som dømmer med retfærdighed, den som dræber, og den som giver liv!"

Baruch nærmede sig den døende og holdt en stump af et knust spejl op for hans læber. Spejlet forandrede sig ikke.

"Han er død," sukkede Baruch.

"Han er død," mumlede de øvrige.

"Herren gav, Herren tog. Herrens navn være lovet!" begyndt bønnen for de døde. "Hvad er mennesket? Alle dets anstrengelser er forgæves, det går bort som en skygge. Om morgenen ligner det en blomst; det springer ud, og om aftenen er det blegt og vissent. Den, som dør, fører intet med sig, intet af, hvad han har kæmpet for og opnået, følger ham i graven; kun retfærdigheden og uskylden og fromheden skaffer ham en rolig dødsstund, så at han til sidst kan finde fred og den evige hvile. Gud frelse hans sjæl, thi ingen fortabes, der har fortrøstning til Gud."

"Fader Konaw er død!" Dette rygte løb fra mund til mund gennem hele huset, gennem hele gaden. Der begyndte nu overalt en højlydt gråd og klage. Og enhver skyndte sig at hælde vand ud, for Talmud siger, at dødens engel tvætter sit blodige sværd i det nærmeste vand og fordærver det. Man lod liget ligge i et kvarter på dødslejet, derpå lagde man det på gulvet med armene strakt langs siden og sørgede især for, at hænderne var lukkede, så de dannede et hebraisk Sch, et af Guds mange navne. Så tildækkede de ham med et klæde, tændte en lampe over dets hoved og fjernede spejlet, som hang på væggen, for det er et slet varsel, når man i et værelse ser to døde i stedet for én.

Da først åbnede Baruch vinduet; en vårduft af alle de blomster, som dækkede træer og buske nedenfor, bølgede ind i værelset, og sjælen fløj bort til sit hjem.

Derpå fik familien atter lov til at træde ind: Her kom Chaike, med barnet på armen, her kom Jehuda, her kom også hans hustru og den rige Rosenstock. To fromme mænd bad over den døde, som han lå der i sin rolige, dybe slummer.

Det var tidligt om morgenen, og familien fik bemyndigelse til – hvilken bemyndigelse ville den rige Rosenstock vel ikke have fået? – at lægge liget i jorden før solopgang.

En time forinden begyndte ceremonien. De ældste råbte højt navnene på dem, som skulle forrette forskellige tjenester til ære for den døde. Man afklædte liget, vaskede ham med lunkent vand, man kæmmede hans hvide hår og det lange ærværdige skæg og besprængte ham med vin. Hans børn klædte ham som til forsoningsfesten i templet, i hans ligklæde, hans talar og den hvide kappe. Derpå trådte hver især hen til hans fødder, berørte hans storetå og bad ham om tilgivelse. Derpå stemte alle de tilstedeværende i med *Joschef bessesser*, denne sidste bøn, der synes at sønderrive ethvert hjerte og gennembore ethvert bryst.

"Kan jeg følge med, Jehuda?" spurgte den stakkels, i tårer opløste Chaike sin vise broder.

"Det er bedre," svarede denne, "at kvinderne ikke lader sig se ved jordefærden," sagde han belærende. "De har bragt døden ind i verden. Dødsenglen fryder sig ved synet af dem og søger nye ofre."

"Den, der spørger meget, får sjældent et godt svar," afbrød Peninna ham, idet hun greb den lille kones hånd. Der rørte sig pludselig en slags medfølelse i hendes skønne, stolte bryst.

"Ingen lov forbyder os at følge med i afstand. Vi vil altså gå med, Chaike. Du går med mig!"

Den døde var i mellemtiden blevet lagt på en båre og blev nu langsomt og højtideligt båret ud af huset, og Jehuda sørgede for, at fødderne kom ud før hovedet, for sker det modsatte, kan man gøre regning på, at der snart vil finde et nyt dødsfald sted i huset. Med langsomme skridt begav optoget sig til kirkegården; der var ingen, som ikke ville ledsage den fromme og retfærdige fader Konaw på hans sidste færd.

Foran den åbne grav satte man liget ned, og rabbineren fremsagde bønnen; alle istemmede en snøvlende, ensformig sang: "Velsignet være den retfærdiges minde. Amen."

Nu trådte Jehuda frem til liget, efter ham Baruch og derpå alle de andre. Alle gjorde de det samme. Alle udtalte den fromme formular: "Herren gav, Herren tog. Herrens navn være lovet!" Alle bøjede sig over den døde og sønderrev deres klæder, og alle sørgede de for, at der ikke faldt nogen tåre på den døde, for tårer tynger på de døde.

Under sange, hvis melodier synes at være opkommet af tårer, sukke og klager, blev den døde sænket i graven. Den rige Rosenstock tog en lås op af lommen, lukkede den og lagde den hos den døde, som han havde æret, men nøglen kastede han langt bort ud over kirkegårdsmuren. På denne måde troede han jage døden bort. De andre afrev ved bortgangen noget græs, kastede det bag sig uden at se sig om og mumlede: "Gid dette være dødens ende. Lad os erindre, at vi kun er støv."

Efter at være kommet hjem delte Baruch og Chaike, siddende på den samme skammel, et hårdkogt æg til erindring om den hedengangne. I de syv dage, den store sorg varede, forlod de

ikke huset. Da den ottende dag kom, sagde Chaike til sin mand: "Vil du ikke gå hen til hr. von Polawski, lille Baruch, og bede denne herre om at gøre dig til faktor hos ham i stedet for vor døde fader?"

"Nej, hustru; jeg vil ikke gå til hr. von Polawski," svarede Baruch. "Det er ikke en bestilling efter min smag, jeg er ikke nogen sjakkersjæl. Jeg holder af at køre med smukke heste og svinge min pisk, mens jeg synger en lystig vise. Hvorledes skulle jeg kunne handle med farisæere?"

"Du har ret."

Den niende dag gik den stakkels lille ængstelige Chaike selv til godsejer Polawski. Det var en lang vej, men hun blev ikke træt, og hun ængstedes heller ikke over de fremmede mennesker, hun mødte, eller over de store hunde, der gøede, når hun nærmede sig en avlsgård, eller over den gamle kosak, som råbte efter hende, eller over godsherrerne med deres strenge miner og blikke, som syntes at befale over hende uden at udtale noget ord. Hun havde så stort et mod, denne lille svage kone, og så megen kraft, når det gjaldt noget, som var alvorligt og godt.

Leon Polawski, herren til Pisariza, havde for nylig giftet sig. Lubina von Bereschinski, den smukke og åndrige datter af en forarmet landadelsmand, var af sin fader opdraget med stor omsorgsfuldhed og vænnet til enhver forfinet livsnydelse, og var af samme fader bestemt til at ægte hr. von Polawski, en gammel ven af hans hus. Polawski var betydeligt ældre end hende, men meget agtværdig, fint dannet og rig. Lubina elskede ham ikke, men agtede hans fortræffelige egenskaber og skænkede ham sin hånd, ikke uden denne behagelige følelse,

som unge piger stundom mærker, når de får lov til at lyksaliggøre en gammel og erfaren mand, som alle nærmer sig til med agtelse og mange måske tilmed med en vis frygt.

Sådanne mænd er altid yderst opmærksomme, galante ægtemænd, som overøser deres hustruer med elskværdighed, overraskelser og små gaver, og bestræber sig for at fatte det mindste vink og suk fra hustruen. Kan man da overraskes over, at den skønne Lubina følte sig glad og lykkelig i sit ægteskab, i sit smukke hjem på Pisariza, hvor alt kun syntes at leve og ånde for hende?

Da den lille Chaike trådte ind i spisestuen på Pisariza, var herskabet netop færdige med at spise: hr. Polawski stod ved vinduet med en cigar i munden, og hans smukke unge hustru sad ved bordet og fejede brødkrummer sammen til spurvene, som flokkedes i en sky udenfor balkonen. De to kvinder vekslede et hastigt blik, og de syntes straks godt om hinanden. Den smukke, slanke dame i en *kazabaika* af blåt fløjl anstod den lille jødinde, og denne fortryllede i sin beskedne bomuldskjole Lubina ved sit grønne, ængstelige og godmodige ansigt.

Chaike nejede for godsherren og kastede sig ned for fødderne af den smukke Lubina for at kysse sømmen af den smukke slæbkjole.

"Hvad vil du?" spurgte denne med et smil, som fuldkommen indtog den lille Chaikes stakkels hjerte.

"Ah! Madam Rebhuhn, hvad skylder vi æren af Deres besøg?" udbrød Polawski; han holdt meget af at spotte, men mente det egentlig godt. Det vidste Chaike udmærket, og hans lystige modtagelse gav hende mod. "Min stakkels fader, må Gud forunde ham evig salighed, er død, som Deres Nåder nok ved,

og jeg er kommet for bede den nådige frue og den nådige herre om at betro mig hans bestilling som faktor."

"Hvad mener du?" spurgte Lubina, og der lå allerede et umisforståeligt Ja i hendes blik.

"Hvis du synes om madam Rebhuhn," sagde godsherren, "så skal hun være vor *faktorka*. Hun er en Konaw, og så langt tilbage, jeg kan huske, har der været en Konaw som faktor i vort hus."

"Jeg synes meget godt om hende."

"Gud vil lønne Dem, nådige frue," Chaike kyssede atter Lubinas kjole, men denne gang var det ærmet på *kazabaika*'en, hun kyssede. "Gud vil lønne Dem, nådige herre –"

"Nu ikke så mange omstændigheder, madam Rebhuhn," afbrød hr. Polawski hende. "Det skal være mig en ære, at De tjener hos os."

"Og må Gud straffe mig, hvis jeg ikke tjener det nådige herskab tro og redeligt!"

"Konawerne har altid været redelige folk," vedblev godsherren.

"Og Polawskierne har altid været et godt herskab."

"Jeg takker Dem for komplimenten, madam Rebhuhn."

Og således blev altså den lille Chaike *faktorka* hos Polawski på Pisariza.

Omtrent på samme tid vandt hun det vel mente øgenavn *Lille Væsel* som hun også i virkeligheden fortjente, for den svage og tilsyneladende hjælpeløse kone viste pludselig fra den ene dag til den anden en foretagsomhed og forretningsånd som to mænd tilsammen. Hun forstod så godt at købe ind og endnu bedre at sælge, at gadens erfarne sjakkersjæle rystede på de fedtglinsende pandelokker og strøg deres tvedelte skæg i

oprigtig beundring. Den lille væsel måtte bestemt, sagde de, have profeten Elias ved siden af sig til at lære hende således at gøre en eneste kreutzer til to, tre, ja endog ti; det kunne umuligt gå naturligt til. Men hvor meget end den flittige lille væsel Chaike Rebhuhn ved denne feberagtige virksomhed forstod at samle sammen i seks dage, forstod hendes mand, den smukke, men letsindige Baruch Koreffle Rebhuhn at forøde på én dag, ja ofte endog på én time – heller ikke det syntes at gå til på en naturlig måde; mandens ødselhed var ikke mindre forbavsende end den stakkels kones sparsommelighed, skønt profeten Elias uden tvivl ikke hjalp med ved dét.

Baruch Koreffle Rebhuhn var en slags fritænker blandt sine trosfæller; han havde været soldat, og det en modig soldat, som havde gjort to felttog med, og man vidste at fortælle om ham, at han havde vekslet skud med selve Djævelen, men Guds bud og forbud lå ham ikke meget på sinde; han holdt af at drikke og spille og han elskede kvinder og overholdt ikke sabbatten. Men for resten besad han en uforfærdethed og flere legemskræfter end nogen anden i gaden, så at alle gerne gik af vejen for ham og sukkende så gennem fingre med hans hedenske færd.

Kun når han var borte, langt, langt væk, så flokkedes mændene i gaden, hoppede op og ned, slog ud med armene og skreg op: Baruch Koreffle Rebhuhn er en gojim, mens kvinderne smilede medlidende til Chaike og beklagede hende.

"Ach! at have sådan en mand, der drikker alting op!" jamrede da som regel den lille firskårne Abra Gans Knofele og viste det hvide i øjnene.

"Han drikker da ikke alting op," plejede så den lille Chaike at sige, "hvorledes skulle jeg da kunne få min krambod i gang?" –

Og Chaike samlede virkelig i smug en lille skat sammen, som blev gemt af vejen, først i en gammel strømpe, som hun gemte under hovedet i sin madras, så på bunden af en skåret krukke, hun havde skjult i skorstenen og til sidst under et løst gulvbræt, som hun hver gang med ængsteligt bankende hjerte omhyggeligt lagde på plads igen og sømmede til.

Og en dag kunne hun virkelig åbne sin krambod. Alle blev forbavsede, Baruch Koreffle blev forbavset, hendes stolte svigerinde blev forbavset – hele gaden blev forbavset, og den stakkels Chaike selv mere end alle de andre. Men kramboden var der virkelig, med disk og alenmål og saks og tøjruller og alt, hvad der hørte til, og kunderne kom ind og den lille Chaike stod strålende bag sin disk. Ingen kunne begribe det. Profeten Elias måtte åbenbart igen stå i ledtog med hende, men "hendes fader var jo også sådan en from og retfærdig mand!"

Selv hendes smukke, stolte svigerinde kom derhen for at bese hendes varer, hvilket bragte den lille Chaike til at rødme af glæde, da hun fandt alting godt og roste Chaike. Og Peninna kom nu oftere forbi og sad bag disken på butikkens eneste stol og sladrede med den lille ængstelige kone, og hvis der kom to kunder ind samtidig og begge ville betjenes først, så rejste hun sig med et stolt smil og greb alenmålet for at måle af til den ene. Men hun kom kun, når Baruch var borte.

En aften – hun havde igen bistået den utrættelige lille Væsel med salget – snublede hun på vejen ud og bemærkede, at hendes skobånd var gået op. Hun vendte om og satte sig igen på stolen, idet hun sagde til Chaike: "Kom her og bind mig mit skobånd for mig." Hun mente ikke noget ondt med det, der var blot sådan hendes vane at lade sig betjene, og den lille Chaike

tænkte ikke særligt over det, men lagde sig straks ned på knæ og bandt svigerindens skobånd.

I dette øjeblik kom imidlertid Baruch Koreffle hjem medsamt sin pisk. Han så sin kone knælende for sin svigerindes fødder, og det røde blod skød ham op i kinderne, han greb Chaike ved armen, ikke så ganske blidt, og rev hende op. "Hvad er det du laver?" skreg han, "vil du være tjener for denne hovmodige kvinde? Jeg forbyder dig det, og jeg forbyder dig desuden at tale med hende igen."

Chaike stod skælvende med nedslagne øjne, men Peninna trak foragteligt på læberne og gik sin vej, med hjertet fuldt af had mod Baruch og også mod Chaike, skønt hun ikke selv forstod, hvorfor hun siden det øjeblik bestand nærede et så uforsonligt had mod den lille hjælpeløse kone. Og så voldsomt end hendes had var, lod det endog til at tage til, da Chaike skænkede sin mand endnu en søn, som de kaldte for Israel, og ikke så længe efter en datter, som de kaldte Esterka, mens hun selv ingen børn havde. Ingen børn! hvad kan være mere trøstesløst og ydmygende for en jøde end ikke at have nogen børn!

Det blev dog endnu mere svært for den lille Chaike at underholde sin familie: hun græd ofte den hele nat igennem, mens hun gav sit barn bryst, og når Baruch var vågen, bad hun ham så mindeligt om at være mere sparsommelig – ikke om at arbejde og tjene noget – nej, det ville hun aldrig have vovet, kun om han dog ikke så hurtigt ville forøde hendes surt tjente penge. Så tav han og fattede i al stilhed alle de bedste forsætter, men de forsvandt hurtigt i den stilhed, hvori det var kommet til verden, og kom aldrig til udførelse.

Og således havde den lille kone med det kærlige hjerte sine sorger med sin dovne og ødsle mand og sine skrigende børn.

4

På den tid boede der i nabolaget en adelsmand ved navn Kalinoski. Hvem i Galicien kender ikke ham? Hvem har ikke hørt fortælle om ham en eller anden forrykt, forvoven og ikke så sjældent ondskabsfuld, men altid lystig historie? Der har om denne mærkelige figur dannet sig en hel sagnkreds ligesom om den tyske Siegfried eller den spanske Cid.

Bemeldte Kalinoski, godsherre på Haraj, var en ægte gammeldags polsk magnat fra den stolte og urolige republiks tid; man skulle have troet, at han var blevet ramt af en eller anden trolddom under August III.s regering, at han havde sovet under alle de indre uroligheder, der fandt sted i Stanislaus Augusts regeringstid indtil efter Polens deling, for da efter en hundredårig søvn igen at vågne som den gamle, frejdige, stolte, hidsige polske adelsmand midt iblandt tyske embedsmænd, bønder, der ikke mere ville være trælle, og jøder, der ikke mere ville lade sig prygle.

Dette sidste var tydeligvis det værste for ham, for at prygle jøder var hans bedste lyst, og hvad var så mere naturligt, end at han den ene gang efter den anden kom i konflikt med myndighederne og blev idømt klækkelige bøder? Men han betalte dem glad og gerne, han betalte endog gladelig jøderne erstatning for svie og smerte, blot for igen at kunne drive sit spil med dem. Jøderne gik derfor som regel af vejen for ham, når de så ham komme ridende i det fjerne i sin gammelpolske dragt som en anden starost og ledsaget af sin kosak, mens han

kastede glubende blikke til højre og venstre som en grib, der søger bytte.

Kalinoski var uden al tvivl en smuk mand, hele hans optræden havde noget gennemført fornemt over sig, ja ligefrem herskeragtigt, han kunne være meget elskværdig, meget galant imod damerne, men alligevel holdt disse ikke af ham, de frygtede ham, og deri udgjorde de ingen undtagelse, for hele verden frygtede ham. Kvinderne frygtede hans stolte kynisme, de gamle herrer frygtede hans ondskabsfulde og opfindsomme vid, de unge mænd frygtede hans kårde, jøderne hans pisk og de tyske embedsmænd hans tilbøjelighed til trodsigt at sætte sig op imod lov og ret. Og ikke synderlig mindre bange var man for hans kosak Burak, en gammel fordrukken hugaf, der nærede blind hengivenhed for sin herre og ikke veg tilbage for nogen ting, når det gjaldt om at udføre en af Kalinoskis befalinger.

Om vinteren boede Kalinoski i Lemberg, den varmere årstid tilbragte han som regel på sine godser. Her følte han sig mindre overhængt, selv om han ikke behandlede det smukke "franske" selskab eller de "dannede" jøder i denne provinshovedstad stort bedre end sine bønder og sine smudsige hebræere på sine landgodser. Uden at lade sig opdage af guvernøren, en kejserlig prins af blodet og af stor fromhed, drev han begge steder sit forargelige spil.

Hans lille palæ i Lemberg lå umiddelbart op til "Volden", hvor der fandtes en meget populær sti, hvor jøderne spadserede om sabbatten og de kristne alle ugens andre dage. På en smuk, varm sommeraften, hvor militærmusikken holdt koncert og hele Lembergs bedre selskab spadserede frem og tilbage

mellem de smukke træer langs volden, de pyntede damer viste sig frem og koketterede med deres kavalerer, som på deres side svarede igen i sødladne, formfuldendte vendinger, lød der pludselig et højt skrig af forfærdelse. Brændte det måske på Serwanitza? Var der udbrudt en opstand, eller – som det engang tidligere var sket – var Rådhustårnet faldet sammen? Intet af alt dette. Kalinoski havde vist sig på balkonen i sit palæ som Gud havde skabt ham, og skuede, sugende på sin lange tyrkiske pibe, fornøjet ned på de promenerende damer, hvilke naturligvis flygtede til alle sider. Den gamle grevinde Mostschinska faldt i afmagt; hun var nemlig den dydigste dame i hele det polske aristokrati, for man havde aldrig hørt tale om, at hun holdt mere end ét tilbeder ad gangen.

Naturligvis blev Kalinoski stævnet for retten og idømt en straf.

En anden gang var han indbudt til et større taffel hos den romersk-katolske ærkebiskop i Lemberg sammen med fløden af det gode selskab, de allerhøjeste embedsmænd, generalerne, de rigeste magnater og en del højvelbårne damer. Taflet var så stort og fornemt, fordi det gik ud på at højtideligholde en ikke helt ringe begivenhed, en begivenhed af stor betydning for såvel kunsten som kirken i Lemberg. Ærkebiskoppen havde nemlig for en i Galicien uhørt høj pris købt en Madonna i Italien, en ægte Carlo Dolce, og dette berømmelig maleri skulle efter måltidet højtideligt befris for det slør, som indhyllede det. Selskabet begav sig altså gennem et prægtigt galleri til den sal, hvor maleriet stod på et staffeli bag et grønt forhæng. Da alle var kommet på plads og stod i en halvkreds foran billedet, trak den fromme og ærværdige kirkefyrste vejret dybt og trådte

frem for egenhændigt at trække i den snor, som skulle fjerne forhænget. Han stod med ryggen til billedet og strålede af from lyksalighed, da der pludselig viste sig et forfærdet udtryk i alles ansigter og den gamle grevinde Mostschinska faldt i afmagt.

I stedet for den berømte *Madonna* af Carlo Dolce stod på staffeliet et billede af en i Lemberg vel bekendt hetære i et højst profant toilette og et en endnu mere profan attitude.

Det var naturligvis atter en af Kalinoskis djævelske streger.

Stundom kunne den ubændige polske døgenigt dog også være godmodig og elskværdig. På det tyske teater i Lemberg havde man engang engageret en tysk sangerinde, som ikke kun nød almindelig agtelse som kunstnerinde, men også som hustru. Hun levede i bedste forståelse med sin mand, opdrog sine børn og førte sin lille husholdning som en god moder og en god kone. Men den lille husholdning var virkelig ret lille og til tider nærmest fattig, for den ærlige tyske sangerinde fik ikke mange gaver af beundrere, og det skete da også af og til, at hun blev nødt til selv at gå i byen og besørge sine indkøb, mens andre af teatrets damer lænet tilbage på deres ottomaner tog imod deres elskere.

En morgen gik hun på volden fra torvet, slæbende på en tung kurv, som var fyldt med kød og alle slags grøntsager, og Kalinoski sad, som han havde for vane, på sin balkon og sugede på sin tyrkiske pibe. "Nådige frue," hørte hun pludselig et råb bag sig, og Kalinoski kom løbende efter hende i bar morgenkåbe og med blottet hoved, greb kurven fra hende trods hendes protester, og bar den hjem for hende.

Det var en af hans bedre narrestreger.

Men jøderne, og især dem på landet, hvor han hele sommeren red, fiske, jagede vildt og kørte med heste, kendte ham næsten kun var hans værste side. Han vidste, at der for jøder lige siden Faraos ægyptiske folketælling ikke fandtes noget værre end at blive talt. Derfor undlod han aldrig, når han traf på en butka Note 16) fuld af Israels børn, at holde dem an og gav sig til med fingrene at tælle vognens indhold, mens de prøvede at skjule sig eller råbe forbandelser over ham. Eller også lod han, når han var ude at spadsere på sine vidtstrakte marker og traf på en jøde, som gik af vejen for ham, som om han tog sigte på ham med sin stok.

"Ak og ve!" jamrede jøden, "vil De da skyde på et menneske?"

"Din tosse, min stok er jo slet ikke ladt!"

"Hvis Gud vil det, kan en stok også dræbe," svarede jøden, og han havde ikke helt uret i sin påstand, for Kalinoski havde virkelig engang slået en jøde ihjel med en pisk.

Engang var han ude og ride en tur sammen med sin gamle kosak Burak. Som de kom ridende langs udkanten af en skov, så de en jøde, som lå og var faldet i søvn med ansigtet mod jorden. Straks opstod der en plan til en munter streg i hovedet på Kalinoski, som imidlertid skulle få en sørgelig ende. Kosakken stod af hesten, gik hen til den sovende hebræer, og i det øjeblik, da Kalinoski affyrede den ene af sine pistoler, slog kosakken jøden med sin lange pisk; denne udstødte et skrig og var – død. Rædslen ved den indbildning, at han var ramt af skuddet, havde dræbt ham.

Kalinoski slap dengang kun med nød og næppe fri for en mere alvorlig straf.

Men skønt jøderne hadede ham, vovede sig dog engang en af dem ind i løvens hule, i selve Haraj, og var så uhørt dumdristig at ville "slå en handel af" med den frygtede godsherre.

"Handle?" udbrød Kalinoski med et tvetydigt smil, "ja, hvorfor ikke. Her har du et par gamle bukser – hvad vil du give for dem?"

Jøden beså bukserne, vendte og drejede dem og sukkede: der fandtes ikke en eneste hel og ubeskadiget plet på dem. "Deres Højvelbårenhed behager at spøge. Hvad vil De, jeg skal give?"

"Jeg siger dig, du er en tosse, for dette par bukser er et smukt og kostbart stykke, som du kan prise dig lykkelig ved, at jeg vil sælge dig."

"Lykkelig? Det er en køn lykke. Jeg vil højst give dig en tyver Note 17) for et par bukser som dem."

"Du skal give mig en dukat!"

Jøden trak sig baglæns hen mod døren, men kosakken havde allerede sørget for at spærre ham vejen, og Kalinoski greb en pistol fra væggen. "Vil du ikke give mig en dukat?"

"Ja, hvorfor ikke," sukkede jøden, skælvende over hele kroppen. "Bukserne er jo nok den sum værd."

"Bukserne er to dukater værd, siger jeg dig."

"De kan sagtens være tusind dukater værd, hvis min hr. velgører ønsker det. For én dukat vil jeg tage det som en gave."

"Det er det også."

Jøden sukkede og gav sig, gav sig og sukkede, men endelig fandt han en dukat frem, betragtede den med et inderligt blik, gav den til den frygtede Kalinoski og drog bedrøvet bort med de gamle, lasede bukser. Idet han gik ned at trappen, gav de gamle bukser en ejendommelig lyd fra sig, en lyd, som altid vil røre en

ærlig jødes sjæl. Han stak hånden i lommen på bukserne og fandt – to dukater.

"Han havde ret," udbrød jøden, "for én dukat er dette par bukser en gave. Han er dog alligevel en ædel herre! Gud skal lønne ham!" –

Til denne Kalinoski sendte man en morgen Baruch Koreffle Rebhuhn. Den frygtede herres kusk var blevet syg, og derfor skulle Chaikes mands køre for ham ind til kredsstaden. Altså greb han sin pisk, spændte uden videre Kalinoskis prægtige hest for britschkaen, og fløjtende en lystig soldatersang gik han ind og meldte uden frygt, men dog nok så beskedent, at alt var rede. Det var noget, som passede Kalinoski, der sad ved morgenbordet. "Kom her, Moschku [Note 18)]," råbte han til ham, "og drik et glas med mig!" Han skænkede et glas brændevin for ham, som Baruch Koreffle tømte "på herrens sundhed".

"Og tag dig også en bid," vedblev Kalinoski, idet han ondskabsfuldt skød en skive skinke hen til ham.

"De ved jo nok," protesterede Baruch, idet han takkede, "at min gud forbyder mig at spise svinekød."

"Så er din gud en dum gud, forstår du det?"

"Hvorfor skulle jeg ikke forstå det?" svarede Baruch roligt, "hvordan kan han ikke være dum, når han ikke således som De har haft forældre til at sige ham bedre besked? Deres Gud havde forældre, som gav ham en ret udmærket opdragelse."

Kalinoski så på ham uden at sige et ord; men det utrolige var sket, at dette vittige svar gjorde ham med ét til Baruchs ven, og i løbet af kort tid var denne nærmest uundværlig for ham. Alle de gale streger, han derefter fandt på, blev udført med Baruchs hjælp, og der faldt ikke en nål til jorden på herregården Haraj,

uden at Baruch vidste besked med, hvor den var faldet. Selv den gamle kosak behandlede ham venskabeligt og kaldte ham "fætter", når han var ædru, og "hjerte broder", når han var fuld, og efter som han stort set altid var fuld, så hed det stort set altid "hjerte broder".

Da den fromme Jehuda hørte, hvorledes Baruch var i kridthuset hos hans folks fjende – for alverden talte om det – så lod han sin søster det vide, og Chaike bønfaldt sin mand om hellere at hjælpe hende ved handelen end række hånd til denne Kalinoskis udskejelser.

"Hvorfor skulle jeg ikke hjælpe Kalinoski?" sagde Baruch; "fordi han prygler jøderne? Har jøderne måske nogensinde gjort mig det mindste gode? Tværtimod, de har bagtalt mig og hånet mig, fordi jeg ikke er en sjakkersjæl som dem, og misunder mig, fordi jeg har sabbatånden i mig hele ugen. Han kan prygle dem, så meget han lyster, jeg hjælper ham gerne. Men hvad forretninger angår, så skal jeg med det samme blive et nyt menneske. Du skal blive forbavset over mig, Chaike."

Stakkels Chaike fik virkelig grund til at forbavses, for hvad forstod Baruch Koreffle Rebhuhn sig vel på forretninger?

Jo, han solgte f.eks. engang sin næse.

Men hvordan kan vel et menneske sælge sin næse?

Det gjorde Baruch Koreffle ikke desto mindre, lige så sikkert som to og to er fire.

Kalinoski havde indbudt fru Polawski til en klapjagt, hvor den jagede ræv lykkeligt var undsluppet jægerne, men hvor han derimod lod sig indfange af den skønne Lubina, og det tilmed uden at hun havde gjort den mindste smule jagt på ham. Han var forresten ikke hendes eneste tilbeder. Mænd har et

ejendommeligt instinkt for at finde frem til de kvinder, som ikke føler sig rigtigt lykkelige, og flokkes så om dem i skarevis som gribbe om et ådsel. Også Lubina følte sig ulykkelig – ikke fordi hun ikke blev forstået at sin mand, men af en anden af disse mangfoldige romantiske grunde, som blaserte og adspredelsessøgende kvinder finder på til at forskønne deres utroskab. Hun var ikke lykkelig, fordi hun ikke havde børn. Kalinoski begyndte altså at bejle heftigt til hendes gunst, men den kloge kvinde havde en egen sødmefuld måde, hvorpå hun holdt sine tilbedere på afstand. Hun stak dem ikke nogen af disse dydige grundsætninger i næsen, på hvis soliditet mændene ikke rigtigt tror, men hos enhver af sine tilbedere fandt hun et og andet at kritisere, som oftest kun en ganske lille ting, men en lille ting, som ikke uden videre var til at ændre på. Således også hos Kalinoski.

"De er ikke lykkelig," sagde han engang til hende, "De elsker ikke Deres mand, hvorfor vil De da ikke tillade mig at elske Dem?"

Den forstandige Lubina indlod sig ikke på nogen diskussion om hverken sin lykke eller sin kærlighed til sin mand, ingen af delene ville have været rigtig passende, men hun nøjedes med efter sin sædvanlige taktik at svare: "Hvis De vil vide rigtigt, hvorledes det forholder sig, så synes jeg sandt at sige ikke om Deres næse. Jeg vil aldrig kunne elske nogen mand, som ikke har en græsk næse."

Dette kunne han ikke få hende bort fra.

Kalinoski var ubestrideligt en smuk mand, høj og med et hoved som en tyrkisk pasha, men hans næse var ikke græsk, den var ganske sikkert og uden tvivl af den ægte polske type.

"Skulle det mon være muligt at afhjælpe?" tænkte Kalinoski. Efter at være kommet hjem studerede han længe sin næse i spejlet, han studerede den med ægte tysk grundighed, men resultatet var og blev dette: græsk var den ikke! Han kunne ikke finde på andet end fra morgen til aften og om natten med, når han tilfældigt vågnede, at trække i den pokkers næse, lige til han faldt i søvn igen. Efter en uges utrættelig eksercits af denne art begav han sig til Pisariza med et triumferende smil på læberne. "Nå, hvad siger De nu om min næse, min nådige? er den ikke allerede ved at få en græsk facon?"

Lubina brast i en høj latter. "Den er meget ophovnet og så rød som en rødbede, men græsk er den min sandten ikke!" lo hun.

Nu kom Polawski ind, og næppe havde han kastet et blik på Kalinoski, før han også begyndte at le højt. "Men min kære Kalinoski, hvad er der hændt med din næse? Ja, undskyld, men du har jo lagt dig en formelig kobbermine til i ansigtet."

"Så du benægter altså også, at min næse er velskabt, bror min?" spurgte Kalinoski fornærmet.

"Du! – en velskabt næse, kæreste?" Polawski og hans frue brød ud i en spottende latterduet.

"Nu vel," sagde Kalinoski pludselig og bed sig i læben, "jeg vil vædde på, at jeg i morgen er i besiddelse af en mageløs græsk næse."

"Du – jamen kæreste dog –" et nyt latterudbrud.

"Antager du væddemålet?"

"Det gør jeg!"

"Hvor meget gælder det?"

"Hundrede dukater."

"Afgjort. Nej, for resten, ikke afgjort. Jeg vil have det på skrift."

"Han vil have det skriftligt," spottede Polawski, "så sikker er han på sin herlige græske næse."

De fik så sat det hele op på papir, og Kalinoski forsvandt.

Han opsøgte Baruch og begyndte uden omsvøb: "Vil du sælge mig din næse?"

"Min næse," smilede den lille Chaikes mand, "nå ja, hvorfor ikke, hvis den er noget værd."

"Jeg har brug for en smuk græsk næse," erklærede Kalinoski. "Din næse er smuk, din næse er græsk, altså er den mellem brødre tyve dukater værd."

"Vil De give tyve dukater?"

Kalinoski nikkede.

"Så kommer det blot an på," smilede Baruch, "hvad min hr. velgører har tænkt sig at gøre med min næse. Det handler vel uden tvivl om en spøg?"

"Et væddemål, min bedste, som jeg agter at vinde ved hjælp af din næse," sagde Kalinoski. "Jeg forsikrer dig for øvrigt, at jeg nok skal lade være med at skære din næse, som jo nu er *min* næse, af eller på anden måde forulempe den."

"Vi skriver altså en kontrakt."

"Fortræffeligt! Du er en snedig fyr! Ved hjælp af en sådan kontrakt bliver det meget nemmere for mig at vinde mit væddemål." Kalinoski satte sig ned, opsatte en kontrakt *in duplo* og de underskrev den begge to. Baruch tog et vidne med af sin religion, og Burak, kosakken, gjorde sig udødelig ved tre store kors, der mindede om Golgata. Kontrakten lød sålunde: "På denne dag er følgende frivillige overenskomst indgået mellem

Stanislaus Kalinoski, herre til Haraj, og Baruch Koreffle Rebhuhn, handelsmand: Nævnte Baruch Koreffle Rebhuhn sælger sin næse, hvilken befinder sig midt i hans ansigt, lige mellem øjnene, til Kalinoski for den sum af tyve dukater i guld. Denne næse er fra dette tidspunkt at regne ikke mere Baruch Koreffles næse, men Kalinoskis næse, hvilken samme Baruch Koreffle dog bevarer retten til for resten af sit liv vedblivende at nyde godt af. Kalinoski har ikke ret til at videresælge den af Baruch Koreffle fremlejede næse, at skille Baruch Koreffle af med den, eller på anden måde beskadige den, hvorimod det står ham fuldkommen frit at overvåge, at den ham tilhørende næse ikke af den, som besidder nydelsesretten, vansires eller ødelægges, og at der foretages alt fornødent for at bevare dens skønhed og sundhed."

Kalinoski betalte de tyve dukater på stedet og afskedigede sig derpå med ordene: "Koreffle er ikke noget umenneske; han vil behandle *min* næse godt."

Den følgende eftermiddag indfandt Kalinoski sig med en tilsyneladende temmelig forknyt mine på Pisariza. Hans næse var ikke mere en rødbede, heller ikke en kobbermine; den var blevet til en rødglødende fakkel, som brændte med en dyster og højtidelig flamme midt i hans ansigt. Polawski og hans frue lo ham ud. "Jeg er næsten bange for, at jeg har tabt mit væddemål," sagde Kalinoski med et suk.

"Det er jeg også – næsten," spottede Polawski.

"Men hvordan var det egentlig, vort væddemål lød?"

Polawski fandt dokumentet frem og foldede det ud. "Såfremt Kalinoski i morgen, – det vil sige i dag – besidder en smuk

græsk næse, forpligter Polawski sig til at betale ham hundrede dukater; i modsat fald *vice versa* Kalinoski til Polawski."

"Rigtigt," mumlede Kalinoski, "vi vil altså gå systematisk til værks, og først og fremmest fastslå, hvad en smuk græsk næse er." Han åbnede døren og Baruch Koreffle trådte ind. "Hvad siger De til denne næse, min nådige? Er denne næse smuk, og er denne næse græsk?"

"Denne jødes næse er ulastelig," erklærede Lubina.

"Og du, Polawski, hvad mener du?"

"Hvis den var din, ville jeg ganske vist have tabt væddemålet," smilede Polawski.

"Så betal de hundrede dukater."

"Hvad? Er du gal?"

"Betal de hundrede dukater."

"Men, min kære –" Polawski holdt et lille spejl op for Kalinoski.

"Betal de hundrede dukater. Du har tabt væddemålet."

"Jamen –"

"Der står ikke i væddemålet at jeg skal *have* en smuk græsk næse, men at jeg skal *være i besiddelse af* en sådan, for at du skal betale mig de hundrede dukater. Læs her, og overbevis dig om, at denne næse, som De begge har erklæret for fuldkommen, er min ejendom."

Han rakte Polawski kontrakten, og denne brød ud i skraldende latter; selv om det kostede ham hundrede dukater, som han omgående betalte Kalinoski, mente han dog, at denne spas var prisen værd, og også den skønne Lubina stemte i med sin sølverne latter. "Nå, hvorledes synes De så om *min* næste," sagde Kalinoski henvendt til hende.

"Jeg gentager, den er udadlelig," svarede Lubina i en lidt ondskabsfuld tone: "Jeg kan kun råde Dem til at bytte med jøden."

Kalinoski havde altså vundet væddemålet. Han holdt derfor op med at trække i sin næse, og den afblegedes lidt efter lidt, indtil han atter igen havde sin sædvanlige, ganske vist ikke græske, men dog velformede og kønne næse. Nu beskæftigede hans tanker sig imidlertid med noget ganske andet. Det ærgrede ham, at Baruch Koreffle havde fået tyve dukater af ham, for hvad havde han nu mere brug for den næse, han havde købt af ham?

Jøden havde pengene og han havde sin næse, og han lo sikkert af ham i smug. Men Kalinoski var ikke i forlegenhed, når det gjaldt om at løse selv de sværeste problemer legende let.

Han viste pludselig en ængstelig omsorg, en i sandhed nærmest moderlig ømhed for Baruchs næse, eller måske nærmere for den af ham til afbenyttelse af Baruch overladte næse.

"Hør, min ven, hvad har du dog gjort? Din næse, det vil sige *min* næse, som du bærer rundt på, har jo i nogen tid været temmelig rød. Du drikker nok for meget vand?"

Baruch smilede.

"Hvad drikker du så?"

"Brændevin hælder han i sig!" råbte den gamle kosak.

Kalinoski vendte øjnene til vejrs, vred sine hænder og sukkede dybt. "Ak, menneske dog, vil du gøre mig ulykkelig? Vil du ødelægge min næse? Fra nu af må du ikke drikke en dråbe af andet end vand. Jeg henviser til vor kontrakt, og hvis din, det vil sige min næse, ikke inden fire uger er så hvid som et

elfenbenstårn – som det hedder i Højsangen – så har du misligholdt den, og jeg har ret til at skære den af."

Baruch Koreffle vidste, at Kalinoski var i stand til hvad som helst, og derfor drak han nu virkelig kun vand, hvor surt det end var ham, og hans næse mistede af den grund sin fordægtige røde kulør. Så forsøgte Kalinoski sig på en anden måde. Han faldt af og til ind hos Baruch, kom efter sin vane stormede ind i hans stue, og da han bemærkede den mængde af fluer, der lå i vindueskarmen og andre steder, skreg han: "Vis mig din næse; frem med den!" Og han mønstrede den med en mine som en læge, der er kaldt til en farligt syg patient, og fortsatte så: "Det var det, jeg nok tænkte, et afskyeligt udslæt, det kommer sig af alle de fluer. Jeg må gøre noget ved min næse, så at alle disse fluer ikke tilsmudser min den. Den må tildækkes." Han trak et lille futteral frem og fæstnede det over Baruchs smukke græske næse. "Sådan, det må du gå med hele sommeren."

Det hjalp intet, at Baruch svor og bandede, han måtte gå med futteralet dag og nat, for Kalinoski handlede jo kun i nøje overensstemmelse med deres kontrakt. Den lille Chaikes mand måtte altså gå med den ligesom en maskenæse hele den varme sommer igennem, og når han gik ud, løb gadedrengene efter ham, ja det gik så vidt, at selve borgmesteren lod ham kalde for sig og optog et protokollat på grund af hans næse.

Allerede efter to uger slog den stakkels Baruchs næse ud på grund af det fordømte futteral. Og nu begyndte dansen først at blive livlig. Kalinoski anstillede sig fortvivlet, hentede en læge, som skrev recept på forskellige afskyelige midler som f.eks. rabarberudtræk, ricinusolie og andre rare sager, og befalede, at

den syge næse måtte bringes i seng og tildækkes med så mange dundyner, man bare kunne skaffe.

Nu var det jo ikke så godt muligt, at næsen kunne lægges i seng uden at den gode Baruch måtte følge med. Han gik altså til sengs sammen med næsen, og i den galiciske sommerhede lå han der i tredive grader under adskillige dundyner.

Tre gange daglig sendte Kalinoski sin kosak for at forhøre, hvordan den syge næse befandt sig, og hver morgen aflagde han selv personligt et sygebesøg.

Til sidst blev det Baruch for broget.

Da Kalinoski næste gang kom, sprang han ud af sengen og rev futteralet af. "Tag Deres tyve dukater," råbte han, "så tager jeg min næse tilbage." Han tog pengene, som lå gemt i en revne i muren, og smed dem på bordet. Det var lige, hvad der passede Kalinoski, han rystede af latter og sagde så endelig: "Så har du altså din næse tilbage, og jeg har mine penge." Han rev kontrakten over og Baruch gjorde det samme. "Nu ville jeg blot gerne have at vide," sagde han, "hvem af os der havde trukket det korteste strå ved denne handel."

"Det har jeg min sandten!" udbrød Baruch.

"Når du tilstår det, så er jeg fornøjet, og jeg forærer dig de tyve dukater."

Da den gode forståelse imellem dem var genoprettet, blev de dobbelt ondskabsfulde imod andre. Hver en jøde forbandede herremanden på Haraj, men endnu mere hans medskyldige Baruch Koreffle; man beskyldte ham for tusinde slemme ting, for at spise urene ting og tale imod Mose lov, han var ødsel, en døgenigt og en ægteskabsbryder, som intet smukt fruentimmer kunne være i fred for.

Denne sidste beskyldning var desværre ingen bagvaskelse, og den lille Chaike græd sig af den grund mere end én gang øjnene røde. Baruch lod, som om han ikke lagde mærke til det, men når hun var meget nedslået, satte han sig med den lille Baruch på det ene knæ og den lille Israel på det andet, mens han holdt den lille Esterka på armen. "Hvordan rider uhlanerne?" spurgte han dem. "*Sådan* rider uhlanerne," og han lod begge de to drenge ride ranke i skarpt trav og kyssede den lille Esterka, mens hun lod sine små rosenrøde fingre løbe gennem hans smukke sorte skæg, og så smilede Chaike igen, så stolt og lykkelig, som kun en moder kan smile, der ser sine børns lykke.

Hvad de andre jøder angik, så tog Baruch Koreffle sig ikke meget af dem. Han kunne ikke tåle at sin kone græde, men at byde hele verden, og jøderne allermest, trods, det morede ham. Jo mere hans fromme og lærde svoger formanede ham, jo værre opførte han sig. En gang fangede han hundrede spurve, klæbede dem så små jødehuer og jødeskæg på og bandt dem et ordsprog fra Talmud på halen, før han igen slap dem løs til forargelse for hele nabolaget.

Han sneg sig ind i den rige Reach Menkes Feuermanns butik, da denne retfærdige engang var faldet i søvn en fugtigvarm, stille sommerdag, snoede hans lange skæg omkring et stort jernsøm og stak sømmet fast i en revne i butiksdisken, så at Feuermann, da en kunde kom ind i butikken og han hurtigt ville rejse sig, rev et anseligt stykke af sit skæg. Den lille firskårne Abra Gans Knofeles tøfler fyldte han med glasskår, og den hovmodige Judith Karfunkel, som regelmæssigt hver sabbat udbredte sig om, at en vis greve var forlibt i hende,

tilskrev han hende et yndigt kærlighedsbrev, som han underskrev med "Ivan Wutka, fourager-korporal".

For resten fortalte de andre jøder om ham, at han stod i kærlighedsforhold til en kristeninde, og det var ret beset slet ikke hverken løgn eller bagvaskelse.

Kalinoski havde i sin pure ungdom været forelsket i en adelsfrøken, der, af Gud ved hvilken grund, havde givet ham en kurv.

Siden havde hun giftet sig og efter et par år ladet sig skille igen, som det jo er god gammel skik blandt polakinderne i vor egn. Nu boede hun ikke langt fra Kalinoski på sit gods Rakow. Denne dame – hun hed Henryka von Sokolow – gjaldt for at være det mest interessante fruentimmer på hele egnen; dog nok mest fordi hun var yderst romantisk anlagt, men satte sine krav så højt, at ingen mand kunne finde nåde for hendes strengt poetiske blik: Den ene drak for meget, den anden lugtede af tobak, den tredje var ikke belæst nok. Selv var hun berygtet for at skrive vers, og hun klædte sig mere frækt end egentlig smagfuldt. Men alligevel var og forblev hun dog en eftertragtelsesværdig kvinde. Med Kalinoski stod hun på den bedste fod, han besøgte hende som "den mest oprigtige ven", og det lod til, at han fuldstændigt havde glemt den kurv, hun engang havde givet ham. Men i virkeligheden lod han kun som om, og pønsede i al hemmelighed på at hævne sig. Nu viste denne interessante dame ved enhver given lejlighed et mærkværdigt had til jøderne. Når en mand faldt i unåde hos hende, så lignede han en jøde, havde han en grim lugt ved sig, så lugtede han af jøde.

"Nåda, vent du bare!" sagde Kalinoski en dag, hvor han red hjemad efter et besøg hos hende; han lod til at have fået et overordentlig lystigt indfald, for han brød ud i en høj latter.

Ved sit næste besøg satte han lorgnetten for øjet og betragtede Henryka så længe og så indgående, at hun til sidst blev forlegen. "Hun er jo virkelig skøn," mumlede han, "jeg har aldrig set en smukkere kvinde for mine øjne. Nu forstår jeg det fuldkomment."

"Hvad forstår De?"

"At rygtet om Deres skønhed er nået lige til Orienten."

"Hvordan det?"

"Ved De da ikke, min nådige, at en prins fra Morgenlandet er ankommet i Kolomea, en ægte tyrk, som med et stort følge og umådelige skatte er draget ud på en lang rejse, kun med det formål at få Dem at se."

"Det må være Deres spøg."

"Hvordan skulle jeg kunne spøge? De ved jo dog, at mit eget stakkels hjerte –" han sukkede dybt og tav.

"Altså virkelig en tyrk?"

"Ja, og jeg troede faktisk, at han allerede havde gjort alvor af sin hensigt, at gøre sig til Deres fodskammel!"

"Min fodskammel," gentog Henryka, da hun senere sad og satte papillotter af avispapir i håret, før hun tog sin smudsige natkjole på og gik til sengs. "Min fodskammel," gentog hun atter, da hun næste morgen vågnede og gabende stak i sine revnede tøfler. "Min fodskammel," sukkede hun, da hun efter at være blevet friseret efter sædvane havde stukket kammerjomfruen en ørefigen. Pludselig kom en tjener løbende

ind: man sagde, at en rigt klædt tyrk var ankommet i landsbyen med sit følge, og forlangte foretræde for hende.

"Det er ham!" råbte Henryka strålende, "prinsen fra Morgenlandet, min fodskammel!" Hun skyndte sig at klæde sig på; kastede sin morgenkåbe, der var revet itu talrige steder og helt stiv af fedtpletter, fra sig, men beholdt sin smudsige jakke og sine revnede strømper på, for hvornår har den slags småting nogensinde generet en ægte polakinde? Hun kastede en silkekjole med et kongeligt slæb over sig, krøb i en fløjlskazabaika, slyngede juveler og smykker om arme og hals, og hvem ville nu kunne ane, hvad al denne pragt lykkeligt skjulte for en beskuers øjne? Med denne egenartede graciøse majestæt, som er polakinderne egen, trådte nu fru von Sokolow ud på fortrappen for at tage imod prinsen, og der udspillede sig nu et skuespil, som mindede om et eventyr fra *Tusind og én Nat*. Den tyrkiske prins – som hun straks havde fået øje på – holdt for hendes trappe på en mælkehvid hest, han bar en rød fez, hvide pludderbukser og en blå, guldindvirket kaftan. "Å, en smuk, poetisk mand!" var den interessante dames første tanke. Bag ham kunne hun se en elefant, på hvis nakke der sad en tyrk, og en dromedar, rigt belæsset med gaver, som en anden orientaler førte ved tøjlerne. Blandt de tyve folk i tyrkiske klæder, som omgav de to sjældne dyr, faldt især en mohr, som var helt klædt i rødt, hende i øjnene.

Den smukke prins var ingen anden end Baruch Koreffle Rebhühn, elefanten og dromedaren hørte til et menageri, som for tiden havde slået sig ned i kredsstaden, deres førere var ligeledes fra menageriet, de øvrige tyrker var fattige jøder af Koreffles bekendtskab, den rødklædte mohr var Kalinoski selv,

som havde malet sig sort i ansigtet, på hals og hænder, for selv, uden at blive genkendt, at kunne nyde hele komedien på tætteste hold. Spasen kostede ham nogle tusind gylden, men nydelsen ved en fuldbyrdet hævn er jo som bekendt ubetalelig.

Baruch spillede sin rolle mesterligt. Han steg værdigt af hesten og gik langsomt op ad trappen, krydsede armene over brystet og bøjede sig dybt for den romantiske adelsfrue, som derpå førte ham ind i sin salon, hvor hun lagde sig på sofaen. Prinsen bød hun ikke til sæde, men hævede i stedet fødderne, hvorved hun ville antyde, at hun var rede til at lade ham være sin fodskammel. Prinsen blev imidlertid stående foran hende, idet han fremmumlede nogle hebraiske ord, som for hendes øren lød fuldkommen tyrkiske. Hun forsøgte sig med engelsk, men han rystede på hovedet, som om han ville sige, at han ikke forstod hende; så prøvede hun med fransk, han rystede atter på hovedet; til sidst forsøgte hun endnu engang ved hjælp af sine fødder at gøre ham begribeligt, hvad hun ønskede. Det var også forgæves, og hun opgav med et dybt suk. Nu kom mohren ind, fulgt af to andre tyrker, som stank rædsomt af hvidløg, men Henryka tænkte ikke på den forhadte "jødelugt", hun tog med høflige hovedbøjninger imod de gaver, som de medbragte, og som prinsen lagde for hendes fødder: prægtige silkestoffer, tyrkiske tæpper, orientalsk konfekt og et kostbart smykke. Derpå rejste hun sig, vinkede ad prinsen, at han skulle følge med hende, førte ham ind i gæsteværelset, og opførte en fræk pantomime, som skulle antyde ham, at hun indbød ham til at blive boende der. Dette forstod tyrken åbenbart godt, for han sagde et par ord til sine folk, som derpå trak sig tilbage, mens prinsen selv sammen med mohren forblev på Rakow.

Nu indtraf der så noget højst mærkeligt. Den stumme underholdning, som polakinden og prinsen fra Morgenlandet havde været henvist til, syntes i begyndelsen at besværliggøre sagerne, men det viste sig snart, at det modsatte var tilfældet. Tyrken opnåede i løbet af få dage, hvad andre forgæves havde forsøgt i årevis. Henryka kunne ikke underholde sig med ham om hverken litteratur eller politik, men kun ved det, som kunne udtrykkes ved tegnsprog. Så sad hun da ved frokosten og tilkastede ham stumme, ømme blikke, lige så stumt og ømt så hun på ham ved middagsbordet, og stadig lige stum og øm opførte hun sig, når de i skumringen sad sammen på hendes divan.

Henryka sukkede og prinsen sukkede, endelig lagde prinsen hånden på hjertet og så smægtende på den interessante frue, hun gav ham hans blik tilbage og lagde ligervis sin hånd på hjertet. Prinsen lagde armene over kors på brystet og kastede sig for hende på sine knæ.

"Jeg har forstået, at De ønsker at være mig en skammel for mine fødder!" læspede Henryka kælent og lagde sin fyldige arm om hans hals. Prinsen rejste sig og omslyngede hende med armene; snart lå hun skælvende ved hans bryst og begyndte at lade sine kys tale for sig, et sprog, som alle mennesker forstår, om de er født i et fyrsteslot eller en sigøjnerlejr, under palmer eller graner.

Da de jo ikke kunne tale sammen, har der næppe nogensinde været et kærlighedsforhold, hvor der er blevet så rigeligt kysset, kælet og omfavnet som dette mellem Henryka og den skønne prins fra Morgenlandet, der stum lagde hænderne over brystet, ligesom en slave, der nærmede sig hende, for gang på gang at

forvandle sig til den fyrigste elsker. Aldrig havde Rakow modtaget så mange gæster, man strømmede til fra nær og fjern for at se den lykkelige tyrkiske prins: alle mændene misundte tyrken, alle kvinderne var skinsyge på Henryka.

Tre uger i træk svælgede den interessante adelsfrue i sin elskovslykke, som så ganske passede for hendes romantiske smag, indtil hun igen tog sin tilflugt til pantomimen for at meddele prinsen sit hjertes inderligste ønske. Hun tog to ringe, stak den ene på sin egen, den anden på hans finger, og pegede derpå ad Orienten til.

Prinsen forstod hende denne gang straks. "Det er kedeligt," råbte han, "at jeg allerede har en kone! Ellers tog jeg Dem på stedet, så sandt mit navn er Baruch Koreffle Rebhuhn!"

Henryka stirrede på prinsen, som om hun ikke forstod noget, da mohren kom til og med Kalinoskis stemme sagde: "Tillad mig, min nådige, at jeg vasker mit ansigt, for jeg har nu længe nok været sort. Skaf mig noget vand, Koreffle."

Den interessante kvinde faldt i afmagt Note 19). – –

Historien var for komisk til, at rygtet om den ikke skulle brede sig som en lynild på hele egnen. Også Chaike fik den at høre, og hang med sit stakkels hoved. Hun tænkte på at gøre sin mand forestillinger, men da han kom hjem, stak ordene hende i halsen, så tungt var hendes hjerte, at hun gerne havde villet skrige, men hun kunne ikke. Kun hendes hjerte formede ordene, hendes læber bevægede sig, men hendes stemme kunne ikke høres.

"Hvor har du været så længe? Har du gjort forretninger?" var alt, hvad hun til sidst fik frem.

Baruch Koreffle anså det ikke for nødvendigt at svare hende.

Midt om natten udstødte hun i søvne et hjerteskærende udråb. "Hvad siger du?" spurgte Baruch. "Sagde jeg noget?" sukkede hun, "så var det min vrede og kummer, der talte."

Note 16: *Butka:* En meget lang, galicisk jødevogn med lærredstag, hvori ofte op til tyve personer ad gangen lod sig stuve sammen. *Forf.anm.*

Note 17: **En tyver:** En sølvmønt, som var en tredjedel af den dengang brugte gylden, eller 20 kreutzer "konventionsmønt". Der fandtes forskellige varianter i Østrig og de sydtyske stater, så en "oversættelse" værdien i nutidens penge er vanskelig. *Overs.anm.*

Note 18: **Moschku:** Et øgenavn, som de kristne gerne giver jøderne i Galicien.

Note 19: Alle de her fortalte historier om Kalinoski fortælles vidt og bredt blandt folk i Galicien. *Forf.anm.*

5

På den store forsoningsfest sagde Chaike til sin mand: "Vil du ikke gå i synagogen? Hvis du går derhen, så vil jeg give dig et Jomkipur-lys, som jeg har købt for mine sparepenge."

"Giv mig lyset," svarede Baruch, trak sine sko af, trak i sin ligskjorte og den luvslidte talar, og kastede sin hvide kappe over hovedet. Derpå begav han sig til synagogen, tændte sit vokslys, og stillede det ved siden af Pagtens ark.

Da de andre så ham, vendte de sig bort fra ham og fortsatte, hvad de var i færd med, med endnu større iver end før. Baruch gik ind i en krog, hvor der ikke var andre, og begyndte ligeledes at bede. Pludselig hørte han folk mumle, til højre, til venstre, bag sig: "Gud har forstødt ham!" Han vendte sig om og så, at alle lysene brændte lyst og roligt ved siden af Pagtens Ark – kun ét lys var gået ud. Da blev han betaget af vrede, er han greb lyset, slyngede det heftigt i gulvet, så det splintredes i mange stykker, og forlod synagogen.

"Hans lys er slukket, det er et slemt varsel!" hviskede hans svoger.

Og andre mumlede: "Han har kastet sit lys på jorden, han er løbet fra synagogen, han spotter Gud!"

Baruch løb imidlertid hjem som rasende, kastede til alle sider talaren, huen og ligskjorten, og klædte sig på for at gå ud.

"Retfærdige Gud! Baruch," skreg Chaike op, "hvad vil du gøre? hvor vil du hen? og så på dagen for den store forsoningsfest."

"Tror du, at jeg ikke kender loven?" sagde Baruch med skælvende læber. "Der står skrevet: den tiende dag i den syvende måned skal du pine og plage dit legeme. Enhver jøde faster og beder i dag i synagogen, han rører ingen kvinde og bærer ingen sko på fødderne. Men det er ikke skrevet, at man skal øve ondt imod sin næste. De har pustet mit Jomkipur-lys ud og råber nu: Gud har forstødt ham! – Lad så være! Er jeg forstødt, så vil jeg være det til gavns!" Han tog sin hue på og ilede bort.

Da den gode slagter Enoch Regenbogen var på sin vej hjem fra synagogen, kom han forbi et værtshus, som tilhørte en polak. Han hørte musik og sang derinde, og da vinduet var oplyst, trykkede han sin brede næse op mod ruden og kiggede ind.

Hvad så han da? han så den polske opvartningspige, et smukt, men frækt pigebarn, som i sin røde fløjlskazabaika sad med åbent bryst på Baruch Koreffles skød og spillede på guitar, og Baruch sang og drak med to soldater og en kristen vognmand og gebærdede sig som en gal.

"Se Baruch Koreffle, han synder på forsoningsdagen!" råbte slagteren til Johann Pinew Berlin og Abeles Halstuch Karfunkel, som netop gik forbi. Disse lagde ligeledes næserne til vinduesglasset og så ligesom slagteren tøsen på skødet af Baruch. "Han spotter Gud!" gik det fra mund til mund i hele jødekvarteret.

Da Baruch i det kolde, døde morgenskær gik hjem, havde han drukket alt, alt for meget. Han blev stående foran sin dør og kastede et blik på den. Hvilken grund havde han nu til at se nærmere på sin dør? Det var ganske vist kun tilfældigt, men da hans blik strejfede døren, blev det hængende ved den som ved

trolddom, og en heftig skælven gennemfo'r hele hans legeme. På en gang var han blevet ædru. Først drog han sin hånd over panden, dernæst lod han den glide over døren, som om han ville føle det hæslige ord, som stod skrevet på den, bogstav for bogstav med spidsen af sine fingre.

Det var således, han læste det første gang.

På hans dør stod skrevet et "hairem" Note 20), han var forbandet, udstødt og lyst i band med samt sin hustru og deres børn. Det svimlede for ham.

Chaike havde genkendt hans skridt, hun kom ud, så ham stå aldeles forstenet og læste nu også det frygtelige ord, som stod skrevet på deres dør, men hun græd ikke, hun skælvede ikke engang. "Det måtte jo blive enden på det, Baruch," sagde hun roligt. "Du har jo selv villet det. Kom, lad os tale om, hvad der er at gøre. Alverden forbander dig og går af vejen for dig, men jeg bliver hos dig."

Og de talte sammen, men ingen af dem fandt på råd. Det blev dag, og alle dem, som boede i huset, så den forbandelse, der stod skrevet på Baruchs dør. De forsamlede sig ude på gaden og skreg op og forlangte, at han skulle forlade huset. Ejeren sendte sin kristne tjenestepige ind for at lade ham vide, at han omgående skulle forlade stedet. Og hvad var der da andet at gøre end at flytte, men hvorhen? De pakkede deres beskedne ejendele på en skubkarre, som tilhørte Chaike, satte de to af børnene, som endnu var små, ovenpå, og skubbede selv vognen. Den lille Baruch løb ved siden af. Jøderne fulgte dem og spottede dem, indtil Baruch med sin pisk i hånden sprang frem og uddelte slag til høre og venstre. Så skiltes mængden og

nøjedes derefter med at sende forbandelser efter dem fra en sikker afstand.

Udenfor byen på hovedlandevejen lå et lille forfaldent værtshus, hvis vært var en jøde, som havde tjent som ulan sammen med Baruch. Denne jøde, Jainkew Maimon, stod netop i sin dør, da det sørgelige optog kom forbi.

"Hvad skal det betyde?" spurgte han Baruch. "Hvor skal I hen?"

"Ud i den store verden."

"Drik først en snaps, kammerat."

"Tal ikke til mig, jeg er forbandet," mumlede Baruch.

"Og derfor går du din vej?" sagde værtshusholderen. "En ægte soldat svigter ikke den, der har tjent under samme fane; jeg blæser ad farisæerne. Kom indenfor, du kan blive hos mig, Baruch; din kone kan sælge sit kram her, og dine børn skal ikke græde mere. Vil du det?"

"Hvis det ikke vil gøre dig skade, Jainkew, så vil jeg."

Jainkew trak fornemt på skuldrene. "Hvorledes skulle det gøre mig skade? Jeg får besøg af herskaber, stundom også af bønder og fragtmænd; min brændevin er ikke for jøder. Jeg betakker mig for den slags gæster."

Chaike smilede og begyndte at pakke ud. Jainkew gav dem et værelse, som havde sin egen dør ud til landevejen; dette opdelte den stakkels lille kone med et blomstret forhæng, og så boede de bag forhænget, og foran det indrettede hun sin krambod, og Baruch stillede sine arbejdsredskaber – det vil sige sin pisk – bag døren. Så langt gik alting godt, og dagen igennem lod ingen til at bekymre sig om den forbandede familie. Men da Chaike næste morgen gik ud for at åbne døren og sætte sine

varer op, stod atter det frygtelige ord, dette "Hairem", på deres dør.

Hun sagde ingenting, men slettede det hurtigt ud, så at Baruch ikke skulle se det. Denne syntes at være helt forvandlet, han gik ikke længere til Kalinoski, men hjalp sin hustru i hendes krambod og Jainkew Maimon i hans skænkestue; ja, han forlod næsten aldrig huset. Hvorfor skulle han også det? Han kunne ikke mere køre for folk, for ingen ville leje ham heste eller vogn. Det var imidlertid på længere sigt ikke det værste, men det skulle snart vise sig, at også Chaikes lille gesjæft lå stille – lige så stille som en mølle, når bækken er udtørret. Forbandelsen tyngede på hans kone hans børn lige så meget som på ham selv, de måtte lide sammen med ham. Ingen jøde kom længere i butikken, ja end ikke i det lille forfaldne hus, hvori hun boede; ingen ville låne hende så mange penge, at hun kunne købe nye varer, men hvad skulle hun også stille op med dem? Det var kun bønder, som købte noget hos hende, men hvad køber vel en galicisk bonde? Han tilvirker selv alt, hvad han har brug for, så det bliver vel højst til et kulørt hovedtørklæde til hans kone, eller et smykke af falske koraller. Når Chaike gik til Pisariza med sine varer, eller i virkeligheden hvor som helst hun gik, skyede de jøder, hun mødte, hende som en pestsyg og dækkede deres ansigter, for ikke at være nødt til at se på hende.

Det gik dem allesammen værre og værre, og det eneste, som manglede, var at børnene begyndte at skrige af sult. "Det må blive bedre i dag," sagde Baruch Koreffle hver morgen og hver aften, men det blev ikke bedre. Så blev han hidsig og gik ud; en dag mødte han den gode slagter Enoch Regenbogen, som kom

trækkende med en kalv og vendte sig bort fra ham, og han gennempryglede ham godt og grundigt, rev en håndfuld hår ud af hans skæg og gik derpå til den første, den bedste godsejer i nærheden og arbejdede som daglejer med tærskearbejde.

En jøde, som arbejder i marken eller tærsker korn, er næppe til at forestille sig, men Baruch gjorde det, for han kunne ikke holde ud at se Chaike græde.

I fem uger havde han arbejdet på denne måde, og tjente akkurat til dagen og vejen for sin familie; Chaikes tårevædede ansigt var så småt begyndt at lysne, de kummerfulde rynker udglattedes, da der skete det, at en gammel jøde en eftermiddag kom forbi loen, hvor han så en jøde i færd med at tærske korn med en vis hidsig iver. Han gik nærmere og genkendte Baruch.

"Nå, det er dig!" råbte han, "du hedning! du forbandede! Nu ser du, at Gud har tugtet dig, og at du er forbandet! Forbandet være dine forældre, som opdrog dig; ulykke og sygdom skal fæste bo i det hus, som modtager dig, græsset skal gro over tærsklen til det hus, hvor du blev født og din eneste gæst skal være Malach hamowes [Note 21)]. Pinefulde drømme skal hjemsøge dig om natten, pinefulde tanker, når du er vågen, og du skal falde død om på stedet, hvis du vover at betræde templets tærskel. Forbandet være din kone, forbandede være dine børn!"

Baruch svarede ikke et ord, men vedblev med sit arbejde; han slog løs på kornet, som om han skulle tærske for ti. Kalinoski, der kom ridende forbi med sin gamle kosak, overraskede ham ved dette arbejde. "Hvad pokker! det er jo Baruch Koreffle? Er du gået fra forstanden?"

"Er man fra forstanden, fordi man arbejder?"

"Sælg du hellere din næse."

"Jeg er ikke oplagt til spøg."

"Hvad er du da oplagt til?"

"Til at arbejde, herre, eller gøre forretninger. Hvis jeg blot havde heste og en vogn, skulle det snart se anderledes ud."

"Heste og en vogn!" lo Kalinoski. "Er det det hele? Ved du, Koreffle, at du er et stort æsel? Men vent og se, jeg skal sende dig en hest, som vil passe sig for dig, endnu i dag skal jeg sende dig den."

Efter Kalinoskis bortgang gav Baruch sig til at le af glæde og synge en soldatervise, mens han slog takt med plejlen. "En hest vil han sende mig," sagde han til sig selv, "det vil han, jeg kender ham. Så er alting godt; en lille vogn kan jeg selv lave mig." Han tænkte videre over sagen og lagde de redeligste planer uden at lægge mærke til, at et skægget jødehoved havde set ind i loen, og at sorte kaftaner dækkede vejen som en truende uvejrssky.

Da Chaike i skumringen sad i døren sammen med sine børn og ventede på sin mand, hørte hun langt borte fra støj, som et hyl, der lignede det, som hungrige ulve udstøder, når de jager et menneske, og så kom Baruch løbende, med blottet hoved, flagrende hår og stærkt forpustet, og efter ham kom jøderne, som kastede sten efter ham.

"De vil slå ham ihjel," skreg Chaike, skubbede Baruch ind i butikken og satte slåen for, mens Jainkew lige så hastigt lukkede og stængede døren til huset. "Hvad vil de gøre," sagde den gamle soldat, som var blevet noget bleg om læberne.

"De vil slå ham ihjel," jamrede Chaike, "ligesom de myrdede den jødinde, der var kong August af Polens elskede."

"Nå, det skal vi nu først få at se!" sagde Baruch, som imidlertid var kommet sig igen, og i hvis blik der funklede en uhyggelig ild af had og fortvivlelse.

Snart slog stenene mod døren og vinduerne, man hørte lyden af klirrende glasskår, døren gav sig, børnene græd og skreg op.

"Hvor er min bøsse?" hørte man lidt efter Baruch råbe derinde, "giv mig min bøsse, kone, jeg vil skyde dem allesammen! Hvor er der krudt? Hid med kuglerne!" Han fandt et gammelt blyrør, som tjente Jainkew til afløb fra tagrenden, og bandt det i al hast fast på et stykke træ. Udstyret med dette besynderlige våben viste han sig i et tagvindue.

"Hvem skal jeg skyde på, Jainkew?" spurgte han.

"Wai! Wai! han har en bøsse, han vil skyde!" lød det fra mængden, og den sorte sky fløj til alle sider. Få øjeblikke efter var der tomt udenfor, og nattens stilhed herskede atter rundt om det ensomme værtshus.

Baruch sad i sin stue med hovedet støttet i begge hænder. Han så eftertænksom ud. "Hvad skal vi gøre?" sagde Chaike efter nogen tid, "vi kan ikke blive her, de slår os ihjel."

Baruch sagde ikke et ord. "Jeg vil gå til sengs med børnene," sagde Chaike, da der igen var gået nogen tid. Lidt før midnat vågnede hun ved, at den lille Israel græd; hun så Baruch stå bøjet over ham for at kysse ham, og hans hede tårer var faldet på barnet og havde vækket det. "Hvad laver du?" spurgte hun ængsteligt.

"Intet, intet, sov nu bare." Han kyssede hende ømt, så ømt som aldrig før havde kysset hende, end ikke på deres bryllupsdag, og gik derpå ind i skænkestuen.

Note 20: **Hairem:** Den forbandelse, som jøderne skriver på husdøren hos den, som har forsyndet sig mod deres religiøse grundsætninger. *Forf.anm.*

Note 21: **Malach hamowes:** Dødsenglen. *Forf.anm.*

6

Da morgenen kom, søgte hun forgæves efter Baruch i stuen, i boden, ja, i hele huset. Han lod til at være forsvundet. Jainkew fandt hende siddende stum, med tørre øjne, hensunken i den dybe smerte, der bedøver et menneske. "Han er gået bort," sagde hun, "for at frelse os."

"Han kommer nok tilbage," sagde værtshusholderen trøstende.

Chaike rystede trist på hovedet. Det er uhørt, at en jøde forlader sin hustru og sine børn. Hvad ingen andre ville kunne bringe over sit hjerte, det havde Baruch gjort mod den stakkels Chaike. Han var forsvundet, og ingen vidste, hvor han var gået hen. Og nu vrimlede det igen med sorte talarer foran Jainkews værtshus. "Han har ingen bøsse," råbte jøderne, "han kan ikke skyde nogen." De trængte ind i huset – der var ingen, som prøvede at hindre dem vejen – og søgte efter ham.

"Han er forsvundet," sagde Jainkew. "Hvis han var her, ville han ikke gemme sig," tilføjede Chaike, men de blev ved med at søge efter ham. De søgte ham i huset, i kælderen, i haven bag værtshuset, og de fandt ham ikke; men de fandt i stedet et lille gråt æsel, som stod bundet til hegnet og ivrigt gnavede af græsset omkring sig, så langt det kunne nå.

"Hvem tilhører det æsel?" spurgte Jainkew.

"Er det ikke dit?"

"Nej, det er det ikke."

De spurgte allesammen hinanden, men ingen vidste, hvem æslet tilhørte. Da kom den vise Jehuda Konaw til sammen med sin fine hustru, den stolte, skønne Peninna, og stillede sig op foran hegnet. "Gud, du er retfærdig, når du lønner, og retfærdig, når du straffer!" udbrød Jehuda med et dybt suk, "jeg tør sværge på, at dette æsel er ingen andre end min svoger Baruch Koreffle Rebhuhn."

"Såh? Hvordan det?"

"Ved I da ikke, at menneskene alt efter de synder, de har begået, forvandles til dyr eller til livløse genstande?" vedblev den fromme mand, "en utro hustrus sjæl bliver en møllesten, thi således siger Hjob: 'Så dreje min hustru kværn for en anden'; en slagters sjæl, der ikke har slagtet efter Lovens forskrifter, bliver en hund; og en horkarls sjæl går ind i en æselkrop. Derfor sagde allerede Moses: 'Når du ser din uvens æsel segne under sin byrde, må du ikke lade ham i stikken, men du skal hjælpe ham med at læsse byrden af.'"

"Ja, din svogers sjæl er flyttet over i et æsel," spottede Peninna, "og et æsels sjæl er vist faret i dig!"

"Hvis I ikke tror mig," råbte Jehuda, "så læs i Emek Hameluchs bog, læs hos rabbi Isaak Luria, han, der som ingen anden hverken før eller siden forstod det sprog, de forvandlede menneskesjæle talte gennem dyrene. Da denne fromme og vise rabbi Isaak Luria kom til det forjættede land og besøgte rabbi Jehuda bar Ilais grav, som er omgivet af olietræer, så han en ravn i et af disse træer, som sad og råbte op i en uendelighed. Da talte rabbi Luria til sin ledsager rabbi Moses Galanti: 'Kendte du ikke engang et menneske, som hed Sabbathai, og var skatteopkræver i Zephat?' Da denne bekræftede dette, og

tilføjede at denne Sabbathai havde været et overordentlig lastefuldt menneske, vedblev rabbi Luria: 'Dette menneskes sjæl er gået over i denne ravn, fordi han når han krævede skatter ind, behandlede sine medmennesker så ubarmhjertigt, og nu beder han mig om, at jeg skal forløse ham ved mine bønner.' Så vendte den fromme mand sig til ravnen og råbte: 'Gak fort, din slyngel, jeg skal bede for dig,' og ravnen fløj straks sin vej."

Så troede alle på det, og selv Peninna var ikke mere i tvivl om, at hendes svoger Baruch var forvandlet til dette æsel. Hun løste rebet, det var bundet til hegnet med, og sagde: "Det kan være, som du siger, eller ej. I hvert tilfælde skylder Baruch mig penge, og jeg tager æslet som afdrag."

"Hvad skylder han dig?" spurgte Jehuda overrasket; "det har jeg ikke kendt noget til."

"Å, hvad ved du overhovedet om forretninger?" hånede Peninna, "det er nok, at jeg ved, hvad han er mig skyldig." Og uden videre trak hun af med æslet og bandt det i sin stald, hvorpå hun gik ud og skar sig en kraftig kæp, og da hun kom tilbage, lukkede hun døren til stalden efter sig og trådte med kæppen i hånden hen til æslet.

"Nu har jeg dig endelig, din hovmodige betler! Døgenigt! Horkarl!" råbte hun, rødglødende af vrede og hævntørst. "Nu skal du få lov at tjene mig, som jeg vil have det; vent du bare, så skal jeg nok få pryglet stoltheden ud af dig!" Og så gav hun sig til af alle kræfter at hugge løs på det stakkels æsel, som skreg hjerteskærende.

Det blev imidlertid ikke den sidste omgang prygl, som dyret fik. Når den smukke, stolte kone havde en tur at foretage sig, var det altid æslet, der blev spændt for, og hvis det viste sig

stædigt, som æsler jo har for vane, piskede hun ubarmhjertigt løs på det, og pryglede hun det ikke, så var der andre, der ville til. Alt, hvad der kan læsses på en vogn: vand, levnedsmidler, handelsvarer – alt måtte det stakkels æsel trække rundt med, og stod det et øjeblik stille med sin lille vogn, så kom jøderne og jødinderne og selv jødebørnene løbende til, og hver og en skældte det ud og gav det, hvad det havde godt af, og alle kaldte det for "Baruch", aldrig andet.

Imidlertid blev den forbandelse, som var skrevet på hendes mands dør, ved at hæfte ved den stakkels Chaike, selv om alverden lod deres vrede gå ud over æslet. Man veg ganske vist ikke til side for hende, ja man svarede hende endog, hvis hun spurgte om noget, men der var ingen, som købte noget hos hende, og når hun klagede sin nød, fik hun kun spot og latter til svar.

Trods al hendes flid var hun ikke i stand til at komme på fode igen. Jainkew var selv en fattig mand, så hvordan skulle han kunne hjælpe hende, og som *faktorka* hos hr. von Polawski tjente hun kun akkurat så meget, at hun kunne friste tilværelsen fra uge til uge.

For sig selv ville hun aldrig have bedt om hjælp – før ville hun være død – men for sine børns skyld overvandt hun sig selv og gik til sin broder. Han vidste godt, at det gik dårligt for hende, faktisk så dårligt, som det på nogen måde kan gå for noget menneske, og han ville gerne have hjulpet hende, men hans kone lo ham ud. "Hun kan gå ud og tigge, kan hun, når hun ikke er i stand til at tjene noget," sagde hun, "eller hun kan tage tjeneste et eller andet sted. Jeg giver ikke mine penge ud på dagtyve."

Den stakkels Chaike forlod sin broders hus, idet hun undertrykte sin gråd; det stakkels æsel stod med sin lille vogn parat ude i gården, og den stolte svigerinde greb sin pisk og slog det, og gårdskarlen slog det, og jødebørnene kastede sten og snavs efter det ude fra gaden. Men Chaike blev stående og så medlidende på det, og da ingen så det, slog hun armene om halsen på det gode æsel og kyssede det grædende. Hun kunne ikke tro på, at det skulle være hendes mand, men siden alverden kaldte det Baruch, følte hun medlidenhed med det.

Da ingen i hele den vide verden ville hjælpe hende, begyndte hun at hjælpe sig selv.

Hun ville hellere være uærlig end se sine børn sulte, og derfor begyndte hun på nogle små, snedige forretninger til skade for andre. Hun ejede intet, hun havde intet ærligt erhverv, som kunne opretholde livet for hende selv og tre skrigende børn, men en stemme i hendes bryst sagde til hende: "Du har ret til at leve ligesom alle andre; nægter man dig ret til den arvepart, som Gud har bestemt for dig, må du tage den selv, og er du for svag til at tage den med magt, så gør det med den list, naturen har udstyret enhver svag kvinde med. Bedrag! Bedrag dem, som har øvet vold imod dig, som lader dig og dine børn sulte og fryse, som ikke vil lade dig leve, bedrag dem, som kun du kan det. Bedrag! Bedrag! Bedrag!"

Da engang Lubina bebrejdede hende, at hun havde solgt sækkelærred til hendes mand, som ved den første vask havde tabt farven, var hun således ikke forlegen: "Hvordan kan det være muligt, nådige frue," sagde hun. "Den ene sælger noget for godt køb, og en anden køber det for godt køb. Skulle jeg altså

lide tab for det? skulle jeg fattige jøde lide tab for en rig nådigfrues skyld?"

Og hun passede godt på ikke at lide tab, den små Chaike. Hendes hverdagssind, hvormed hun ugen igennem løb om som en "lille væsel", fra landsby til landsby, fra herregård til herregård, var et ægte vindesygt, bedragerisk og smudsigt jødesind; men når hun fredag aften kom hjem, så rystede hun alt moralsk smuds bort sammen med støvet på sine sko, og sabbatssindet, der drog ind i hende med den klare aftenstjerne og lyset fra loftskronen, det var et sandt, ægte, godt menneskesind; som alle andre sad hun i sine bedste klæder med sine børn i den lyse stue og fortalte dem om deres fader, som var vandret til Jerusalem for at tækkes Gud – kun Gud ved, hvordan hun var faldet på den tanke – og vidste alting, således som kun en fader kunne. Hun fortalte, hvad vidste om Hagadoth, som hendes egen fader havde fortalt hende, da hun selv var barn, udlagde Talmud ved skæret fra sabbatslampen, og alle slags sande historier, som hun selv havde oplevet, men intet, som kunne gøre skade på børnenes sjæle, altid kun historier, som gjorde dem klogere og opvakte deres fantasi.

Hun søgte også at skærpe de to drenges hukommelse, for der er intet, jøderne sætter så højt som denne; hun passede nøje på, at den lille Baruch eller Israel aldrig fik lov at spise hjertet, leveren eller hjernen fra noget dyr; blev de sultne, så gav hun dem et stykke brød at gnave på, eller hun gav dem æg, olie og smør, da disse fødevarer efter jødernes opfattelse styrker hukommelsen. Klippede hun børnenes negle, sørgede hun for strengt at overholde forskrifterne og kastede de afklippede negle eller hår på ilden, for at børnene ikke skulle blive forgjorte

ved trolddom. Hun forbød dem også at besøge den forfaldne borg, som lå i nærheden, da ruinerne kunne være tilholdssted for *masikim* Note 22).

Hun forbød dem at berøre sådanne værktøjer, som kunne benyttes til mord, især på ulykkesdage; for man skal ikke friste Satan. Hun lærte dem, hvordan man i uvejr skal trække bordet væk fra væggen og lægge Toraen på dets midte, opslået på Skabelses-kapitlet, og ved hver ende lægge en lille bunke salt.

Alt dette viste og lærte hun dem på hverdagene, når hun var sammen med dem; når sabbatten kom, når fisken duftede sødt i den brune rosinsauce og den søde sabbatsdrik Note 23) skummede i de blå glaskrus, og stuen stod i lyset fra den hellige lampe og kerterne i vægstagerne, da fortalte hun sine børn, hvordan de kunne bevare et rent hjerte og en klar hjerne, og gav dem en herlig undervisning. Hun fortalte dem, hvordan den afholdende hyrde, en yngling af blændende skønhed med herligt krøllede lokker, en dag var gået til Simon den Retsindede, ypperstepræst i Jerusalem, og ville prise afholdenheden. "Er du ikke rigtig klog," sagde Simon, "siden du vil forkaste dit legemes skønhed og ødelægge dit smukke hår?" – "Jeg vil være god," svarede ynglingen, "og min skønhed hindrer mig deri. Før i tiden passede jeg min faders får, elskede Gud og mine medmennesker, indtil jeg en morgen så mit spejlbillede i en vandpyt. Fuld af forundring over min egen skønhed stod jeg der og legede med mine lokker som et andet forfængeligt fruentimmer. Da kom et lam derhen for at slukke sin tørst, og ødelagde vandspejlet. Mit billede forsvandt. Med en skrækkelig ed sparkede jeg lammet til side; så besindede jeg mig atter og sagde: Du uværdige, glem ikke, hvorfra du

kommer og hvorhen du skal gå. Din skønhed er forgængelig, men de hæslige pletter på din vandel vil ikke så snart forsvinde. Derfor vil jeg afskære mit hår og afblege roserne på mine kinder, jeg vil ikke være *smuk*, jeg vil være *god*!"

Hun lærte dem også alle de kostelige spidsfindigheder, som Talmud forærer jøderne til at *omgå* de hellige love, hvor de ellers ville være tvunget til at *krænke* den, og hvis stadige studium udvikler en så vidunderlig skarpsindighed. "Ingen føde er dig tilladt undtagen den, som du selv koger," sagde hun for eksempel til den lille Baruch; "hvorledes ville du da bære dig ad, når du er på rejse, og en kristen tilbød dig at spise af hans forråd?"

"Så ville jeg ikke spise."

"Men hvis det varer længe, og du ellers ville dø af sult?"

"Så ville jeg alligevel ikke spise."

"Det ville være uret, for Gud vil ikke have, at du afkorter dit liv. Du skal i stedet holde øje med, når den kristne koger maden, og så skal du tage en pind eller en kvist og kaste den i ilden, så er det, ligesom du selv har kogt maden, og du kan vove at spise den. Således lærer Talmud os det."

Eller hun kunne sige til den lille Baruch: "Når man ikke har noget kød på en festdag, så kan man godt slagte et dyr på denne dag. Man fortærer da blot en lille del af det, og må ikke salte mere af det, end man spiser. Men hvad gør man med resten? Skal man lade resten fordærves?"

"Man skal hellere lade være at slagte, så bliver det ikke fordærvet."

"Så kommer man til at sulte."

"Så må man sulte."

"Nej, man skal ikke sulte. Man gør på denne måde: Man slagter dyret, tager et stykke ud og salter det til at bruge på festdagen. Så tager man et andet stykke af dyret og siger: 'Dette her er bedre, det vil jeg hellere koge i dag!' og så salter man også det. Og sådan bliver man ved, indtil alt kødet er saltet."

"Står det i Talmud?"

"Ja, det gør det sandelig, mit barn."

Eller hun spurgte: "Hvorfor kalder man en grim eller forkrøblet pige for *bachurim sechorah*, varer til talmud-studenterne?"

"Fordi alle rabbier har grimme koner," svarede den lille Baruch straks.

"Nej, mit barn. Hør nu, hvordan det er: Som du ved, er alle ægteskaber indstiftet i Himlen, og Gud handler som en forsynlig fader mod sin familie. Når en god forretningsmand har en slet vare i sit lager, som han ikke kan tage med til markedet, så bruger han den i sin egen husholdning, og klæder sine egne børn med det, så at det dog beholder en vis værdi for ham og ikke går fuldstændig til spilde. Og den kære Gud gør på samme måde med pigebørn. Hvis en pige er forkrøblet eller væmmelig at se på eller endog mangler et øje eller har en pukkelryg og derfor ikke kan sætte på markedet, gør Gud en gave af hende til sine egne kære børn, talmud-studenterne."

Således underviste den lille Chaike sine børn i skæret af sabbatlampens og kerterne på væggen.

Note 22: **Masikim:** Dæmoner eller spøgelser. *Forf.anm.*

Note 23: **Sød sabbatsdrik:** Den tyske original er "meth", mjød, men der er næppe tale om den samme drik, som man bød de harniskklædte kæmper her til lands i fordums tider. *Overs.anm.*

7

Der var forløbet år, siden Baruch Koreffle Rebhuhn havde forladt sin kone og sine børn, eller i virkeligheden, som alle jøderne svor på, var blevet forvandlet til et æsel, og til bod for sine synder var blevet overgivet i den smukke Peninnas hænder. Jehuda lå stadig under for sine talmudistiske griller, skønt hans hustru ikke mere kaldte ham "sin verdens lys", men i stedet en døgenigt og lediggænger, som hun foragtede af sit ganske hjerte. Hun foragtede ham, fordi han overlod hende alt arbejde med forretningen, som dag for dag gik bedre, og det måske endnu mere, fordi de ingen børn havde, og hun hadede sin svigerinde Chaike med en uforsonlighed, som sikkert kom af, at denne havde børn, og at hendes børn var så friske og sunde, smukke og forstandige, at alle beundrede dem.

Peninna var i årenes løb fra at være sin mands herskerinde blevet til hans tyran. Han havde gjort det meget nemt for at hende at nå dertil, for han havde en dues blidhed, en filosofs stoiskhed, og var for resten umådelig forelsket i sin kone. En mand, der er forelsket i sin kone, er under alle omstændigheder fortabt.

Jehuda dukkede sig som en and på vandet, når gribben kredser over den. Ulykkelig følte han sig imidlertid kun, når Peninna viste sig i det lille, med tykke svinelæderbind overfyldte hjørne af huset, som var hans sidste tilflugtssted, og lod sin stemme, der klang som en malmklokke, lyde.

"Hvad er alt dette," råbte hun, idet hun stødte til Talmud, som lå på gulvet under en stol. "Lediggang! Dagtyveri! Jeg har nu ventet så mange år på, at du skulle bestille noget, som kunne indbringe os penge eller være din omverden til nytte, men hvad bliver det til med al denne Talmud-visdom? Ikke andet end pral og ordgyderi, som vækker beundring hos tosserne, som der altid findes flere af end forstandige mennesker. Syndefuld forfængelighed er det!"

"Jeg gør, hvad jeg anser for godt," svarede Jehuda, "og for resten er jeg jo herre i huset."

"Du herre?"

"Det står skrevet -"

"Det står skrevet," afbrød Peninna ham, "i 1. Mose bog 3.16 – du ser nok, at jeg er velunderrettet – 'Kvinde, manden skal være din herre!' men lidt før det hedder det: 'Du skal føde dine børn med smerte', og lidt efter hedder det, at en mand skal æde sit brød i sit ansigts sved. Men du æder dit brød i *mit* ansigts sved, og da jeg ingen børn har født, så er det mig, der er *din* herre! Kan du forstå det?"

Da hans hustru ved enhver given lejlighed jog ham ud af hans rolige hjørne, flygtede den vise Jehuda ud på marken for at kunne tænke over Skriftens gåder i fred og ro. Der traf han engang en stor og smuk dreng, som sad på en sten, der hvor en frisk og venlig bæk trækker sit sølverne bånd gennem de grønne enge. Han stirrede på græsset, som om han var ved at opdage en stor hemmelighed.

"Hvad bestiller du der?" spurgte Jehuda overrasket.

"Jeg lærer," sagde drengen.

"Du lærer?" gentog talmudisten forundret; "men hvordan kan du lære noget uden en bog?"

"Er du da blind, mand," svarede den smukke dreng, idet han fæstede sine store mørke øjne på Jehuda, "ser du ikke den store bog, som Gud har opslået for os? Det er den bog, jeg lærer af."

Jehuda så længe på den sælsomme dreng i dyb forundring. "Det er sandt, hvad du siger," sagde han endelig, "men der er mange, som har forsømt at læse i denne bog."

"Og der står dog mere at læse i den end i Talmud," svarede drengen.

"Ved du, hvad der står i Talmud?"

Dreng rystede sine mørke lokker.

"Vil du vide det?"

"Naturligvis vil jeg vide det, jeg vil gerne vide alt – alt, hvad et menneske kan vide."

"Så skal jeg lære dig det."

"Er du da en lærd mand?"

"Ja, mit barn, det er jeg."

Drengen sprang op og gik med Jehuda over enge og marker, og fra den dag af ventede han ham hver dag henimod den tid, hvor solen gik ned, og den vise Jehuda lærte ham om Toraen og Talmud, og drengen lærte også ham noget, uden egentlig at ville det, på sin barnlige måde. Men det, han lærte Jehuda, står ikke i nogen støvet bog, det står i friske, grønne blade, i blomsterskrift, og om natten i stjernehimlens gyldne skrift.

Jehuda var forundret over denne dreng, for jøden har ingen sans for naturen, han er en spiritualist, han befolker naturen med væsner, som planlægger snedige anslag mod menneskene, og ser spøgelser ved højlys dag. Når de gik over markerne, og

drengen viste ham dens varme, lyse sommerherlighed, havde Jehuda altid først en moralsk og nyttig anbringelse ved hånden, som fx.: "Søg at kende Gud Herren, som har skabt alt dette på det bedste," og han kaldte det "på det bedste", som drengen havde kaldt "smukt," og derpå fulgte som regel en talmudisk spidsfindighed, som fx.: "Se dog på kornet der, hvor mange halmstrå bliver der ikke af det!"

"Ja, hvem kan dog tælle dem."

"Hvorledes vil du da tælle englenes legioner? Men Gud har talt halmstråene på denne mark, og han har talt englenes legioner. Der findes 72 millioner engle, og 10.000 engle kan danse på en nålespids. Hvor mange nåle skal da din moder have, for at alle englene kan danse?"

"7.200," svarede drengen, uden at tænke sig ret længe om.

"Rigtigt," smilede Jehuda, "rigtigt!"

De satte sig i skovbrynet i lindenes og birkenes blidt viftende skygger: foran dem lå kornmarkernes gyldne, bølgende hav, og den solbelyste slette strakte sig, så langt øjet kunne række; Karpaterbjergenes flygtige blå linje aflukkede horisonten, men de så ikke noget af alt dette, de hørte ikke vagtlens slag, ikke hærfuglens spottende stemme, deres øjne var rettet indad.

"Skriften er lig en tilsløret kvinde, som ikke stiller sin skønhed blot for alle og enhver, men kræver, at hendes elsker gør sig den ulejlighed selv at løfte hendes slør," sagde Jehuda til drengen, "og dertil hjælper ham Kabbalaen."

"Hvad er det, denne Kabbala?"

"Det er Hemmelighedernes bog," fortalte den vise Jehuda ham, "som Gud selv har skrevet; Sopher Jetzira hedder den, Skabelsens Bog. Adam modtog den gennem englen Nahiel, og

med denne bog blev ham overgivet femten hundrede nøgler til visdom. Men da Adam syndede, fratog man ham denne bog. Da slog Adam sig imidlertid for panden og steg ned i floden Gichon, indtil vandet nåede ham til halsen, og blev således stående i vandet, så længe indtil hans legeme blev helt overtrukkent med rust. De vinkede Gud ad englen Raphael, og denne gav ham bogen tilbage. I denne bog findes fornuftens kilde, visdommens brønd, videnskabernes strøm, som Gud har befalet, kun skal gives til de viseste blandt folkene. Og der findes en anden bog, rabbi Akibas *Jezirah*. I Talmuds Menachet-traktat, fortælles det: Da Moses kom til Himlen for at modtage Loven, så han, hvorledes Gud bandt for Toraens ord. Da nu Moses spurgte Gud, hvad formålet med dette var, svarede Gud, at det var for en mands skyld, som til senere tider skulle komme ind i verden, og som hed Akiba ben Joseph, og som af disse bånd ville udtyde utallige hemmeligheder. Moses bad, om Gud ville vise ham denne mand, og Gud svarede: Gå atten menneskealdre tilbage, og du vil finde ham. Da nu Moses kom dertil, og hørte rabbi Akiba tale mangt og meget om Toraen, som han ikke kunne begribe, blev han mismodig, men beroligede sig dog snart, da han hørte Akiba sige til sine disciple: 'Dette har Gud mundtligt overleveret til Moses på Bjerget.' Da Moses var kommet tilbage til Gud, sagde han til ham: Du har en sådan mand, hvorfor giver du da israelitterne Toraen gennem mig og ikke gennem ham? – Ti! svarede Gud, jeg vil det således. – Nu talte Moses imidlertid atter: Du har vist mig denne mands store visdom, vis mig nu også den belønning, han har i vente. Da så han, hvorledes man kunne købe rabbi Akibas kød i en slagterbod. Overrasket spurgte Moses: Er dette

da visdommens løn? – Men Gud svarede atter: Ti! jeg vil det således. Og under kejser Hadrian rev man virkelig Akibas kød fra hans knogler med glødende tænger. Under den samme kejser blev også den vise rabbi Simon ben Jochai forfulgt. Han holdt sig i tretten år skjult i en hule, hvor han skrev bogen Sohar, som handler om Guds væsen og hvordan det viser sig i verden, og skrev også en tilføjelse, hvori han siger, at alt kan udtydes af Kabbalaen. Da han kom ud fra sin hule og så, at folket arbejdede i marken i stedet for at studere, brændte han dem med sit blik til aske. Det gjorde han så ofte, at Gud til sidst råbte til ham: Vil du da ødelægge min verden helt og aldeles? og lagde den forbandelse på ham, at han skulle tilbringe endnu et år i sin hule. Denne rabbi Simon var også meget ubeskeden: 'Jeg så,' sagde han, 'de mest fremragende mænd, og de er kun få. Er der ti, så er jeg og min søn iblandt dem; er der kun to, så er det mig og min søn.' Kabbalaen, mit barn, lærer os alle slags hemmeligheder, og den lærer også at besværge både de gode og de onde ånder, men den indeholder også store farer. Talmud sammenligner Kabbalaens dybeste hemmeligheder med en labyrintisk have og siger: Fire var de, som gik ind i haven, Benasa kastede næppe et blik derind, før han døde, Bensome blev vanvittig, Acher Note 24) rev planterne op, kun rabbi Akiba var den eneste, som lykkeligt slap ud igen."

Engang, da Jehuda kom hjem fra marken, greb Peninna ham i armen og råbte: "Du grillenfænger! nu har jeg fanget dig, grebet dig i at undervise landstrygerbørn! Ved du vel, hvem din elev er, han derude på marken?"

"Det ved jeg ikke."

"Det er Baruch, din svogers søn. Har du tænkt dig at hjælpe ham til at blive en lige så stor dagdriver, som hans fader var?"

"Har hans fader været en dagdriver, så finder jeg, at han er straffet nok ved, at han er blevet forvandlet til et æsel og overgivet i dine hænder," sagde den vise Jehuda, "men der skal jo også være plads til folk som Baruch, og jo flere, desto bedre."

"Altid nye dumheder!" lo Peninna hånligt.

"Talmud siger," forklarede Jehuda, "at Messias først kan komme, når alle jøderne enten er gode eller slette. At gøre alle jøder dydige bliver nok svært; at gøre dem alle sammen slette er straks en lettere sag. Mænd som Baruch bidrager altså deres til at fremme Messias' komme."

"For denne gangs skyld giver jeg dig ret," sagde Peninna, som på en gang lod til at blive rolig; "så vil jeg også hjælpe til og begynde med at forbyde dig oftere at give dig af med de hellige bøger. Du skal holde op med at være from, hører du! for det forhaler Messias' komme." Og hun fløj ind i hans rolige hjørne og tog de tolv bind af Talmud, tog Zohar og Sephir og alle de andre smukke svinelædersbind, hvis indhold Jehuda søgte at udtyde, og kastede dem på ilden. Jehuda kunne gerne have grædt, og når han ikke gjorde det, så var det så sandelig ene og alene af frygt for Peninna. "Nu skal du være et almindeligt menneske ligesom alle os andre," vedblev hun, "og siden jeg ikke kan bruge dig i forretningen, så kan du blive faktor i stedet."

"Det er jeg ikke i stand til," sukkede talmudisten.

"Man kan gøre hvad som helst af en bachur, siger ordsproget; nu kan du bevise det. Jeg ved, at hr. Kalinoski har brug for en faktor. Du har at gå hen til ham og bede om stillingen."

Altså gik Jehuda til Kalinoski. Denne lod ham imidlertid slet ikke komme til orde, men greb det lange rør til sin tyrkiske pibe og piskede ham ud af døren. Jehuda havde aldrig i sit liv før løbet så stærkt. "Har du fået pladsen?" spurgte Peninna ham, da han kom hjem. "Jeg fik prygl," klagede han, og hun lo ham ud.

Omkring denne tid bredte sig rygtet om vidunder-rabbien fra Sadagóra overalt, hvor der fandtes jøder. Alle strømmede til for at søge råd og bistand hos ham. Også Peninna besluttede at opsøge ham. "Jeg vil have børn," sagde hun, "og jeg vil vide, hvad jeg skal stille op med dig. Du kommer med." Altså drog Jehuda med hende. Rabbien i Sadagóra lod dem forklare sig sagen, og sagde så smilende: "Kvinde, gå du selv til Kalinoski, og send din mand hen til ham endnu engang, og gå så rolig hjem igen. Du skal få børn, og han skal blive lykkelig."

"Men han vil give mig prygl," sukkede Jehuda.

"Han vil give dig prygl," råbte vidunderrabbien vredt, "alle de prygl, du har brug for, du grillenfænger! du æsel, som stønner under Talmuds byrde! han vil give dig prygl! og hvis han prygler dig godt og længe, så får du et godt og langt liv og bliver oven i købet rig!"

Den samme dag som de vendte hjem, sendte Peninna atter sin mand til Kalinoski. Denne gang lod han til at være i godt lune og hørte på Jehuda. "Så du vil være faktor her hos mig?" sagde han så, "godt, så vis mig da, hvad du kan. Du skal svømme, lige her på stedet!"

Jehuda havde hørt, at hans svoger ved et vittigt svar havde vundet Kalinoskis gunst, og han tænkte, at her var der en lejlighed til at gøre sig bemærket. "Svømme? Ja, hvorfor ikke,"

smilede han, kastede sig så lang han var på gulvet, og svømmede frem og tilbage af alle livsens kræfter, som om han befandt sig i den skønneste flod. "Bravo! Bravo!" råbte Kalinoski, åbenbart tilfreds, "og nu skal du dykke!"

"Hvordan det?" jamrede Jehuda.

"Hvad? Du giver dig ud for at være en god svømmer, og kan ikke finde ud af at dykke?" skreg Kalinoski og sprang op, men inden han kunne nå at få fat i sit piberør, var Jehuda lykkeligt undsluppet.

Note 24: **Acher:** Egentlig "den anden", nemlig Elischa ben Abuja, hvis navn jøderne ikke udtaler, fordi han forlod Guds vej og og blev manikæer. At han "rev planterne op" forstås som, at han blev vantro. *Forf.anm.*

8

Næste morgen, da Kalinoski endnu lå i sengen og røg sin første pibe, kom hans kosak ind og meldte ham, at en jødinde ønskede at tale med ham. "Er det umagen værd, at man står op?" spurgte det skrækkelige menneske. Kosakken nikkede heftigt med hovedet. Kalinoski tog sin sine gule støvler på, sine røde tyrkiske pantalons og sin blå silkeslåbrok på og gik ind og fandt Peninna. Et eneste blik fra hendes mørke øjne var nok til at tæmme ham. Kalinoski bad hende tage plads på divanen.

"Herren har ladet jødinden sætte sig i sofaen," hviskede kosakken i øret på kammertjeneren. "Nu står verden ikke længe," sukkede kokkepigen, "han har ladet jødinden sætte sig i sofaen."

Når en kvinde vil være smuk, er hun det altid. Peninna havde aldrig været så forførerisk, så berusende skøn som nu, hvor hun sad der lænet tilbage i de bløde puder i sin gule atlaskes kjole, som under den åbentstående rødbræmmede kaftan lod hendes hals og hendes bryst til syne, alt som skåret i elfenben eller marmor fra Carrara, belæsset med perler og diamanter, mens hun lod sine smukke, lange fingre lege med de silkekvaster, som hang ned fra sofaen. Hendes hår, som hun i mange år ikke havde ladet klippe, skinnede som ibenholt under de hvide perlebånd, hendes store tænder glimtede som en perlerække bag de røde læber, og hendes rolige, mørke øjne kiggede fugtige og blide frem bag de lange, sorte vippers slør.

De sagde ikke meget, den kønne polske magnat og den skønne jødinde, de sad blot og så hinanden an, og endelig tog Kalinoski den stolte Peninnas hånd i sin, og hun lod det ske.

"Han har ladet sig besnære af mine smukke øjne," tænkte jødinden, og denne tanke frydede hende. Han snoede sin knebelsbarter til en skinnende sort tråd og smilede. "Det lader ikke til, at hun har noget at udsætte på min næse," tænkte han.

"De ønsker vel noget af mig, fru Konaw?" henkastede han på sin nedladende facon, men dog graciøst og elskværdigt.

"Jeg er kommet for at bede om pladsen som Deres faktor til min mand."

"Med fornøjelse."

"Det er ikke for lønnens skyld," vedblev jødinden stolt; "Gud være lovet, vi har, hvad vi skal bruge, men hele forretningen er i mine hænder –"

"Lykkelige forretning!" mumlede Kalinoski.

"Min mand er nemlig en slags talmudistisk muldvarp, en kabbalistisk grillenfænger, der tilbringer dagen i sit hjørne med at trække en kamel gennem et nåleøje. Jeg har kastet hans bøger på ilden, og han skal være et menneske som alle andre mennesker."

"Lad ham bare komme til mig."

"Han har allerede –"

"Ah! så det var Deres mand, denne brave svømmer? Nå, jeg lover, at jeg skal behandle ham godt."

"Nej, vorherre bevares!" udbrød Peninna med en iver, der var ligefrem komisk. "Behandle ham godt? Hvordan i alverden skal han blive et ordentligt menneske, hvis De behandler ham godt, nådige herre?"

"Skal jeg give ham rigeligt med prygl?" lo Kalinoski.

"Hvis De vil gøre mig en stor tjeneste," hviskede den skønne jødinde, idet hun greb adelsmandens arm og bøjede sig ind mod ham, så tæt, at hendes hede, duftende ånde strejfede hans kind, "så skån ham ikke i nogen retning, før alle hans griller er fløjet ud af hans naragtige hoved, ligesom bierne, når man brænder en stub af i skoven."

"Jeg skal nok få den vise mand kureret," svarede Kalinoski, "men De, skønne frue, hvorledes vil De kurere mit stakkels hjerte, som Deres øjne har brændt til aske?"

"Hvis der kun er aske tilbage," smilede den kloge jødinde, "så kan man ikke mere kurere det."

"O, men De vil være i stand til at opvække en død!"

"Det ville være farligt; døde, som bliver levende igen, fortæller alle de hemmeligheder, de har fundet skjult hos os."

"Jeg skal være tavs som graven."

"Graven er ikke tavs."

"De har et svar på alt, smukke frue."

"Et rigtigt svar er så godt som et kærligt kys," smilede jødinden.

"I så tilfælde har De allerede givet mig tre kys," udbrød Kalinoski.

"Beklager De Dem over det," hviskede Peninna, "så kan De jo give mig dem tilbage." Hendes læber lukkede sig, de mørke øjne glimtede vellystigt under de skinnende vipper. Kalinoski slyngede hurtigt begge sine arme om den skønne kvinde, som skælvede længselsfuldt, idet hendes fugtige læber søgte hans. Uheldigvis kom i dette øjeblik kosakken ind og efter kosakken forvalteren og efter forvalteren præsten.

"De kommer vel og besøger mig?" sagde jødinden sagte – ganske sagte – da hun gik ud.

"I morgen?"

"Nej, endnu i dag," bad hun.

"Som De befaler."

"Hvordan skulle jeg kunne befale over Dem."

Kalinoski kom nu dagligt til hende for at købe et eller andet, og sad så i hendes butik og morede sig over de handlende hebræeres latterlige minespil og gestikuleren og iagttage den skønne Peninnas smidige bevægelser, som havde lidt af en panters ved sig. Jehuda, som heftigt modsatte sig, endnu en gang at overskride Kalinoskis dørtærskel, ja endog havde svoret de skrækkeligste eder på aldrig mere at gøre det, trykkede sig, så snart han så ham komme til hans kone, op mod væggen og sneg sig ud af bagdøren, hvorfra han flygtede ud ad skoven til for at finde den lille Baruch, hans elev; i sine flagrende gevandter lignede han så temmelig en stor sort ravn.

Hos Peninna lod det til altid at være sabbat, og hun sad i sin butik som en af Orientens sultaninder, dækket af silke, fløjl og perler, og når den lille rødhårede, koparrede stikirenddreng med de altid betændte, blinkende øjne kom ind og råbte med sin hæse stemme: "Herren er løbet ud over marken for at studere med tiggerdrengen", rejste hun sig og gik med Kalinoski ud i det lille gemak bagved, som var fyldt med vellugt og et grøngyldent lys, som kom af, at solen skinnede dæmpet ind gennem et grønt forhæng.

Jehuda undrede sig over sin kone, han undrede sig over de smukke klæder, hun altid gik i, og han undrede sig, når han så hende sidde i butikken og han så hende sidde og se på, hvordan

hendes folk handlede, mens hun selv sad med hånden under hagen, hensunken i dybe tanker, og ikke lod til hver at se eller høre noget.

"Er du syg?" spurgte han hende en dag.

"Jeg er ikke syg."

"Hvad fejler dig da?"

Hun tav.

"Så er du forelsket, kone!"

Hun trak foragteligt på skuldrene.

"Så har kærligheden da holdt sit indtog i det tomme hjerte," vedblev Jehuda, "netop sådan som Jakob Frank, som mange har holdt for at være Messias, lærer os. 'Når et menneske gribes af kærligheden, bliver alle dets ånds stråler og alle dets legemes kræfter ligesom rettet mod et punkt, mod genstanden for denne kærlighed. Alle i det skjulte kræfter hæver sig og udvikler sig, for at forstærke kærlighedens kraft, alle andre følelser tier, og skulle en af dem vise sig, sker det kun på den alt overvældende kærligheds bud; selv menneskets sanser er da døde for alt andet: man ser intet, man hører intet, man føler intet andet end kærligheden.' Salomon siger: 'Kærligheden er stærk som døden', for i kærligheden som i døden tier alt andet. Kærligheden er tilværelsens store drivhjul –"

"Hvor vil du egentlig hen med alt det der?" sagde Peninna.

"Hvad jeg vil? Jeg vil blot bede dig tænke over, at en smuk hustru uden anstændighed er som en so med et gyldent halsbånd."

"Og jeg siger dig: Ingen kan gå på gloende kul uden at brænde fødderne! Din hustru er Kabbala, din elskede hedder Sopher, hvad har du at beklage dig over?"

"Du himlenes Gud, den kvinde gør mig til en nar for verdens øjne!" råbte Jehuda, "riv mig hellere skægget af hagen og håret af hovedet på mig, hvis du har blot en smule medlidenhed med mig!"

"Ej ej, hvad ser man! begynder du at føle, hvad skinsyge er for noget, min vise talmudistiske muldvarp? Så jeg skulle have medlidenhed med dig? Havde du måske medlidenhed med mig, da du, mens jeg stod i min ungdoms skønne år, begravede dig i dine støvede bøger, du blinde muldvarp! Det er bedre at underholde sig med de levende mennesker end med de døde bøger. Din Talmud er hæslig, men Kalinoski er et smukt, levende menneske."

"Hvor sandt siger ikke rabbi Bechay," råbte Jehuda, spyttende af vrede, "at med kvinden kom Satan ind i verden! Hun blev skabt af et ribben, som man kalder *zela*, hvilket også betyder ulykke!"

"Hvorfor skælder du ud, når jeg endelig engang gør noget godt?" spottede Peninna, idet hun lagde armene over kors på brystet og frydede sig over sin vise mands naragtige elskovskvaler. "Gør jeg måske ikke, som Talmud lærer os? Jeg gør mit til, at alverden kan blive lastefuld, så Messias kan komme."

"Nej, du er ingen kvinde," udbrød Jehuda, "du er en af de fire kvindelige djævle, du er Lilith, lige så skøn som dem og lige så ondskabsfuld, og byder over fire hundrede og firsindstyve legioner ødelæggelsens engle."

Peninna så på ham med sit mørke, glødende blik, og han begyndte at skælve. "Så jeg er altså Lilith? Ved du nu også ret, hvad det er du siger? For var Lilith ikke Adams første hustru,

som Gud havde skabt til ham af jordens dynd, og som han skilte fra ham, fordi hun var gnaven og ufordragelig, og i stedet gav ham Eva, som var skabt af hans eget ribben? Vil du altså på samme måde skilles fra mig?"

"Nej, det vil jeg ikke."

"Men det vil jeg."

"Peninna, kvinde! vil du da flå mig hjertet ud af livet?" stønnede Jehuda. "Kan du kun være vred på mig, når jeg dog kun tragter efter din kærlighed?"

"Jeg vil skilles fra dig."

"Så skal jeg give dig et skilsmissebrev, men det gør jeg aldrig!"

"Hvad skal jeg også med et skilsmissebrev?" spurgte den smukke kvinde, idet hun smilende betragtede ham med et listigt blik under de halvtlukkede øjenlåg. "Jeg gør alligevel, som det passer mig, og du kan gerne blive her i huset; jeg smider dig kun ud af mit kammer, og så kan du være en tjener ligesom alle de andre, men ikke en mand. Kan du forstå det?"

Jehuda begyndte at bede hende, trygle hende som en dødsdømt, der beder for sit liv.

"Hvad skal jeg stille op med dig?" spurgte hun med et ondskabsfuldt smil, "jeg kan ikke straffe dig, som du har fortjent, men i morgen skal du gå til Kalinoski."

"Når du forlanger det, går jeg til Satan selv."

Om aftenen kom Kalinoski. Jehuda holdt sig afsides i en kælderhvælving, hvor han vejede rosiner af, men han løb dog ikke bort ud på landet. Peninna bekymrede sig for resten ikke synderligt om ham, hun gik sammen med Kalinoski ind i sit lille duftende kammer, og den stakkels vise, naragtige,

forelskede Jehuda kunne høre, hvordan de lo sammen, og han blev ganske sælsomt til mode ved denne latter.

Tidligt den følgende dag befalede hans hustru ham at gå til Kalinoski, og da han så, at hun smilede, da hun sagde det, stod hans hjerte næsten stille af angst. "Jeg skal gå derhen," sagde han, og gik. Til at begynde med løb han, men da han fik øje på de toppen af de høje poppeltræer, som omgav herregården Haraj, sagtnede han farten til et kort trav. Han brugte et helt kvarter for at komme gennem alleen, og en hel time til det sidste stykke mellem porten og godsejerens dør. Endelig nåede han frem, og bankede på.

"Kom ind!"

Kalinoski lod denne gang meget venlig, han smilede, lige indtil Jehuda stod i midten af værelset. For at komme fra døren til midten af værelset brugte den stakkels, skælvende mand et helt kvarter. Da han var nået så langt, afskar Kalinoski ham i et spring tilbagetoget, låsede døren og stak nøglen i lommen.

"Retfærdige Gud! hvad vil De gøre? jeg skriger!" jamrede Jehuda. "Jeg skriger! jeg skriger!"

"Skrig du bare løs; jo mere du råber op, jo mere morer jeg mig," lo Kalinoski.

"Over hvad?" spurgte jøden skælvende. "Vil De da have mig til at svømme?"

"Jeg vil jage dig dine griller ud af hovedet," råbte Kalinoski, og så greb han et langt piberør og begyndte at prygle den stakkels skræmte talmudist af alle kræfter. Endelig åbnede han døren igen og sparkede Jehuda ud, mere død end levende.

"Nå, hvordan gik det så?" spurgte den skønne Peninna, da han kom hjem, "tog han vel imod dig?"

"Ak og ve! han har pryglet mig halvt til døde."

"Han vil give dig en god dragt prygl et par gange mere, så at det kan hjælpe på dig."

"Det har allerede hjulpet! det har hjulpet! Gud lod også kun englen Metatron prygle én gang."

"Hvorfor lod han ham prygle?"

"Ærkeenglen Metatron skulle hver dag indføre menneskenes gode gerninger i en bog, hvorved det blev ham tilladt at sidde i Guds nærhed. Da nu Elischa ben Abujah, kom ind i Himlen, og så de to sidde sammen, Gud og Metatron, kom han på den tanke, at der fandtes to af Gud, og han faldt fra jødedommen. Gud blev så opbragt over dette, at han lod Metatron føre bort og gav ham seks slag med en flammende svøbe."

"Nå, og hvor vil du så hen med det?" spottede den skønne Peninna. "Gud lod ærkeenglen Metatron prygle, skønt han kun havde gjort, hvad der var ham tilladt. Men du er ikke nogen engel, og jeg er ikke Gud, og jeg vil lade dig prygle lige indtil du kun gør, hvad jeg giver dig lov til, forstår du det? Gav han dig ellers en ordentlig dragt prygl, hvad?"

Jehuda satte sig skamfuld på en lille skammel i den mørkeste krog af butikken, og den skønne, ondskabsfulde kvinde lo ad ham.

"Men jeg kan dog få lov at blive hos dig i dit kammer?" spurgte den forelskede nar efter nogen tid.

"Hvis jeg giver dig lov –"

Jehuda gik den følgende dag atter til Kalinoski og fik nok en gang prygl; han trøstede sig imens ved tanken om ærkeenglen. "Den flammende svøbe har sikkert været lige så slem som det forbandede piberør!" sukkede han på hjemvejen. Og

efterhånden lod det da også til, at dette piberør udrettede virkelige vidundere. Jehuda blev faktor på hos Kalinoski og lagde sig stadige mere efter forretninger, hjalp sin kone i butikken og rejste landet rundt for at købe og sælge. Og da der var forløbet et år, var hans ryg ikke længere krum, han havde fået sunde røde kinder og friske, strålende øjne, og pengene strømmede ind i huset, og den skønne Peninna havde lagt det første barn til sin herlige barm, der stod som skåret i elfenben.

Vidunderrabbiens profeti var gået i opfyldelse.

Jehuda kunne dog ikke så helt glemme "sin tilslørede skønne", Kabbalaen, og derfor tog han, når han rejste rundt i landet, hemmeligt den lille Baruch med sig og lærte ham alt, hvad han nu selv var nødt til at skjule for menneskene som en hemmelighedsfuld, englebevogtet skat.

9

Imidlertid gik det stadig værre og værre for den stakkels Chaike. Hun havde sin nød med at opretholde livet ved det lidt, hun kunne sælge, og få de tre små sultne skrighalse til at tie stille, og hvordan skulle hun så også få råd til at betale for de varer, hun købte? Hun kom til at skylde både her og der, og til sidst var der næppe nogen købmand, hun kunne henvende sig til uden at rødme. Det er en trist sag, når man gerne vil holde sig ærlig og ikke kan.

Det kom så vidt, at man ikke mere ville yde hende kredit. Hun måtte betale kontant for alt, hvad hun købte, og der begyndte at mangle selv det allernødvendigste i hendes lille, tarvelige husholdning. Hele ugen løb hun utrættelig om; fredag aften trak hun sig tilbage mellem sine fire nøgne vægge for at hvile og fejre sabbatten, men til sidst kom en sabbat, hvor hun ikke vovede sig hjem, for hun havde ikke selv den smule penge, et vokslys kostede, og hvordan skulle man kunne fejre sabbat uden det? Børnene sad på dørtrinnet til forretningen og ventede, men snart stod aftenstjernen højt på himlen, og endnu var der ingen moder at få øje på.

"Hun må vist været langt borte fra os," sagde den lille Baruch til sine søskende, "og har måttet afbryde sin rejse for sabbattens skyld. Hun kommer ikke."

Og hun kom virkelig ikke. Børnene ledte efter noget, de kunne spise, men de fandt intet, og de fandt heller ingen lys. Så lukkede de da døren og sad i mørke, tæt sammen som

ængstelige små fugleunger. "Er du ikke bange for Masikim?" spurgte den lille Esterka.

"Hvorfor skulle vi være bange?" råbte den lille Baruch, "vi har jo Toraen i huset, og også salt, de kan ikke gøre os noget." Og han begyndte at fortælle historier fra de hellige bøger, og de to andre børn hørte på, indtil de endelig alle tre faldt i søvn, tæt trykket ind til hinanden. Det var en sørgelig sabbat.

Endnu mere sørgeligt blev det, da moderen var kommet hjem, og der indfandt sig en lang, trangbrystet skriver og en retsbetjent, som var besat af en ånd, nemlig den ånden, som findes i brændevinsflasken, og skrev op alt, hvad der fandtes i huset og butikken og tog fra den lille Chaike hele hendes tarvelige indbo og alle de varer, der fandtes i den lille butik.

"Hvad skal jeg gøre uden varer?" skreg hun. "Tager De mine varer fra mig, så kan De lige så gerne med det samme kaste mig i vandet sammen med mine børn."

"Latterlige fraser," sagde den trangbrystede skriver med et foragteligt skuldertræk.

Bagefter kom Jainkew og satte et bord og nogle stole ind hos Chaike, og hun sov sammen med sine børn på gulvet bag forhænget; de sov udmærket, efter at den gamle soldat havde givet sin tidligere kammerats kone og børn en snaps brændevin, men dermed var også hans trøstemidler til ende, og børnene havde intet at spise.

Chaike hyllede sig i en gammel dug og sneg sig omkring i byen, tiggede her og bad der hos alle jøderne, men man gav intet til den forbandedes hustru, og hun gik længere og længere bort, indtil hun nåede en gade, hvor der boede kristne. Hun *måtte* have noget til sine børn. Skulle hun da tigge? Nej, så

hellere dø! Skulle hun stjæle? Hun stod netop foran et brødudsalg og indsnusede den herlige duft af friskbagt brød, bageren stod inde bagerst i butikken og sladrede med et par naboer. Hun behøvede kun at strække hånden ud, og hendes børn kunne blive mætte. Men hun kunne ikke. Hun brast i gråd og ilede videre. Skulle hun da ydmyge sig for sin stolte svigerinde? – Ja, det kunne hun gøre, uden at forurolige sin fader i hans grav. Hun vendte altså om og ilede hen til sin broders hus.

Til alt held var svigerinden alene i butikken. "Mine børn har intet at spise," begyndte Chaike hulkende, "forbarm dig, giv mig brød, blot et eneste brød."

"Lad være at råbe ad mig, og hold op med dit komediespil," svarede Peninna hårdt og uden mindste medlidenhed.

"Men jeg siger dig jo, at mine børn sulter," bønfaldt Chaike, "forbarm dig!" Hun kastede sig ned for den hovmodige kvinde og omfavnede hendes knæ, ligesom Haman hos kong Ahasverus havde omfavnet den skønne Esthers knæ, og hun bad lige så forgæves om brød, som Haman havde bedt for sit liv hos den skønne Esther.

"Jeg deler ikke mit brød med dagdrivere," sagde Peninna med et koldt, skulende blik. "Vil du have hjælp, så må du tjene mig, sælge dig til mig."

"Men er du da forrykt?" sagde Jehuda, som i dette øjeblik kom ind fra gaden, "hvad er det, du forlanger?"

"Ifølge Mose lov," svarede Peninna rask, "kan en fader sælge sit barn til trældom, og en jøde kan frivilligt sælge sig selv, når det blot ikke varer længere end niogfyrre år. Og sælger ikke allevegne de fattige deres børn?"

"Jeg skal tænke over det," sukkede Chaike, "men giv mig blot brød i dag."

"Betænk dig kun," sagde Peninna, "brød giver jeg dig ikke."

Jehuda gik forarget sin vej ind i huset og smældede døren i bag sig.

"Du er rig," sagde Chaike, idet hun fulgte ham med blikket, "men jeg misunder dig dog ikke, svigerinde. Hellere tørt brød med kærlighed end en fed okse med had." Hun rystede trist på hovedet og forlod butikken; på hjørnet af jødegaden lå der en bunke mursten, som hun satte sig på og græd. Hun sad der en time eller mere, da en hånd lagde sig blid og venlig på hendes skulder, og en kærlig, god stemme talte trøstende til hende:

"Hvad fejler dig, Chaike, er du blevet hjemsøgt af en ulykke? Er et af dine børn døde?" Det var Lubina, Polawskis smukke gemalinde, som stod foran hende og talte så venligt til hende.

"Alle mine børn lever, Gud være lovet, de er alle sunde og raske," svarede Chaike grædende, "men man har udpantet mig, nådige frue, man har taget alt fra mig, jeg kan ikke drive handel mere, og jeg har intet at give mine stakkels børn at spise."

"Kom," sagde Lubina, "vi vil købe ind og bringe noget til dine børn at spise. Hvor bor du?"

"Langt herfra, nådige frue, temmelig langt."

Lubina tog nogle penge op af sin pung og gav dem til Chaike. "Køb, hvad du har brug for," sagde hun, "og vent så her, min vogn står ved *Kong Sobieski*. Jeg kommer her forbi og tager dig med." Og således begav det sig, til alle jødernes store forundring, at den stakkels Chaike steg ind til den fornemme dame i vognen og kørte sammen med hende derfra. Ak, hvilken fryd var det ikke for den lille Chaike, da hun kom hjem og

pakkede sine ting ud og så sine børn spise. Lubina sad sidelæns på en stol med knækkede armlæn og smilede til hende. "Du er lykkelig, Chaike, du har børn," sukkede den ædle frue.

"Er De da ikke lykkelig?" spurgte jødinden rask, men tog sig i det: "De må ikke blive vred over, at jeg spørger så dumt –"

"Kære Chaike, forstå mig ret," sagde den smukke Lubina, "jeg har den bedste mand i verden, men jeg har taget ham uden kærlighed; havde jeg blot børn, så ville alting være godt! Jeg misunder dig i din fattigdom, for du er i grunden så uendelig rig." Hun rejste sig, trak den lille Esterka heftigt ind til sig, kyssede hende og begyndte at græde.

"Gud i Himlen! hvorfor græder De?" begyndte den fattige jødinde nogle øjeblikke efter; "når der dog findes midler til at hjælpe Dem."

"Hvordan det, Chaike?"

"Men så skal De også gøre, som jeg siger," vedblev Chaike, "har De aldrig hørt tale om *chassidim*?"

"Jo, naturligvis, men sig mig –?"

"Ja, hvad skal jeg sig? Chassidim er jo blot fromme mennesker, jøder som vi andre, men de lever fromt og retfærdigt, og kender alle de hemmeligheder, som Gud har skjult i Tora. Chassidims rabbier, som vi kalder zadikim, har herredømme over naturens kræfter og endog indflydelse hos Gud selv, for de er hellige Guds udvalgte, og de har samkvem med ham gennem ånderne. Den, som deres lære stammer fra, hed Israel, han hørte hjemme i Podolien, hvor man kaldte ham Baalschem, han opvækkede døde, udløste fordømte fra Helvedes straf, befriede sjæle, som var omgjort til dyr, helbredte de lamme, gjorde de blinde seende, gav de stumme talens brug

og ufrugtbare kvinder børn, alt ene og alene ved hans bønners kraft, og også rabbien i Sadagóra, som De sikkert har hørt om, er en sådan hellig zadik, og vi vil gå til ham og De skal få alle de børn, De kan ønske Dem."

"Jeg vil gå til ham," sagde Lubina efter at have tænkt sig om en stund, "men du må gå med mig, Chaike, og jeg vil forklæde mig som jødinde. For alt i verden må min mand ikke få noget at vide om det, for han har kun latter og foragt til overs for alt, hvad der ligner overtro."

"Han vil ikke få noget at vide," sagde Chaike, "men han vil blive rigtig fornøjet, når han får et smukt barn, som zadiken, om Gud vil, skal hjælpe os med."

Chaike begyndte straks at brodere på et par tøfler, for også hun ville benytte den gode lejlighed til at søge hjælp hos zadiken. Og hun broderede nat og dag, til hendes øjne faldt i af bare træthed, og den lille Esterka hjalp til, så godt hun kunne med sine små hænder. "Hvor han vil blive glad, den hellige mand," sagde barnet, da tøflerne stod færdige på bordet. "Det vil han," svarede Chaike, "og jeg skal sige til ham, at du også har været med til at brodere dem."

Det var nu den årstid, hvor man indgik de såkaldte "kontrakter", hvor de galiciske godsejere solgte deres afgrøder, som endnu stod på roden, til de jødiske kornhandlere, og hr. Polawski begav sig derfor til Lemberg. Lubina benyttede sig af hans fravær, klædte sig hos Chaike i rige jødiske klæder, som hun havde fået fremstillet i al hast hos en jødisk skrædder, skjulte sit smukke hår under et silketørklæde og et prægtigt pandebånd, og drog derpå sammen med sin fortrolige til Sadagóra.

Det lille hus, hvori zadiken, den hellige mand, som ikke alene jøder, men også kristne valfartede til med lige stor iver, boede, stod i den østlige udkant af den lille by, helt for sig selv på en lille høj. Her så Lubina, der selv befandt sig i en ubeskrivelig ophidselse, en mængde syge og lidende af enhver slags og enhver nation, som omringede huset. Der fandtes vore brave ukrainske bønder, som med deres alvorlige, brune ansigter og nedhængende overskæg så ud som var de støbte i bronze, fattige jødiske betlere i falmede og slidte talarer af enhver tænkelig kulør, rige jødinder med kostbare fløjlskaftaner og glimtende diamanter, armenere, polakker, lipovanere og tyske kolonister, schwabere i høje støvler med kvaster, korte klædesjakker og filthuer eller kasketter, soldater og sigøjnere.

Det lykkedes de to kvinder ved hjælp af en del rigeligt forsølvede håndtryk, at skaffe sig adgang til rabbiens forværelse. Også her fandt de folk af alle slags, som trængte til hjælp. En lav dør, hvis karm var dækket af små, forgyldte papirstumper med citater af Talmud og kabbalistiske tegn, førte ind til vidundermanden. Den var bevogtet at to, tilsyneladende ubestikkelige, blege og skæggede dørvogtere af den mystiske Chassidim-sekt, som uden smålige hensyn til stand og religion brysk afviste alle, der forsøgte at komme ind. "Zadiken beder," var det ensformige svar til alle de påtrængende.

"Det ser ikke ud til, at vi kan få foretræde," hviskede Lubina til sin ledsagerske, men Chaike, som viste sig at have en vis erfaring med sagen, satte sig ned på en af de smalle polstrede bænke, som løb langs med væggene i værelset, og viste Lubina alt det, der foregik omkring dem.

Først kom en tyk jødisk købmandsfrue ind, med et mægtigt, glimtende pandebånd og en kaftan af rød silke, som gav sig en del i syningerne. Hun nærmede sig langsomt den ene dørvogter, vekslede dæmpet og kraftigt stønnende nogle ord med ham, og trykkede ham derpå hurtigt noget i hånden. Dette håndtryk virkede som en trylleformular, for straks gik døren op og hun kunne uhindret betræde helligdommen. En polsk dame fulgte hendes eksempel, samme håndtryk, samme stumme bevægelse af den vagthavende chassid, og også hun var forsvundet ind gennem døren. Nu tog Lubina en pengeseddel i hånden, nærmere sig den ene af vogterne, hilste ham på samme måde med et håndtryk, og se! også for hende åbnedes døren til den vidunderlige rabbis strengt bevogtede gemak.

Den lille Chaike forsøgte, hurtig som en lille væsel, at smutte med hende ind, men straks greb den anden chassid hende i ærmet. "Hvor skal du hen?" – "Til den hellige." – "Har du ikke hørt, at han beder?" – "Jeg har set, at I tager penge af dem, som I indlader. Jeg troede, at zadiken forvaltede sin stilling af kærlighed og på Guds vegne?"

"Således er det også," svarede den blege chassid uden at fortrække en mine, "men for syndere findes der kun ét middel til at forsone sig med Gud, og det er at bringe zadiken, hans udvalgte, gaver. Zadiken er Guds sæde. Ingen skal tomhændet træde over hans dørtærskel, siger Sefer ha-Middot."

"Men jeg bringer ham en gave," sagde Chaike frygtsomt.

"Hvad bringer du?"

Hun trak de broderede tøfler frem. "Hun bringer tøfler, og vil have foretræde for zadiken," sagde dørvogteren spottende. "Hun bringer tøfler," råbte den anden, idet han rokkede frem og

tilbage, "og vil søge Guds nåde." – "Hun bringer tøfler," lød det derindefra, hvor flere chassider holdt vagt.

Under alt dette stod Lubina i døren med hånden på klinken. Hun gav nu hurtigt også den anden dørvogter en pengeseddel og hviskede: "Denne kone kommer med mig."

"Så gå da ind med dine tøfler," smilede den blege chassid.

Da Lubina med højt bankende hjerte trådte ind i helligdommen, bemærkede hun først en gammel, gråhåret mand på omkring de firs år, med hvide ørelokker og et langt hvidt skæg, som lå udstrakt på en lav tyrkisk divan. Han var fuldstændig klædt i sort, af en spinkel kropsbygning, og havde milde, venlige træk. Uden at agte på de chassidim, hans elever, som magre og blege og med uhyggeligt glødende øjne stod omkring ham, eller alle de fremmede, som værelset var fyldt med, læste han i en stor, i smudsiggult læder indbundet gammel bog. Det var Sohar.

I lang tid herskede der dyb stilhed i værelset, så hviskede en af chassiderne sin mester nogle ord i øret og førte derpå en mand, en dårligt klædt jøde, hen til ham. Zadiken kastede sine store, lyse, mærkværdige øjne på den søgende og spurgte med dyb, dæmpet, skælvende stemme: "Hvad fører dig til mig?"

"O, zadik!" begyndte jøden sukkende, "stort er dit navn, og rygtet om din hellighed og din anseelse hos Gud går gennem alle lande!"

"Tal ikke om mig," afbrød vidunderrabbien ham blidt, "tal om dig selv."

"Helt fra Ungarn er jeg kommet til dig, store rabbi," vedblev jøden, "jeg har et sygt barn, alle læger vidt og bredt har jeg spurgt, og ingen hjælp! ingen hjælp!"

"Hvad skulle en læge kunne hjælpe! Har du din søn med dig?"

"Sandelig, du retfærdige, sandelig har jeg det!" svarede den betrængte fader.

"Lad dit barn komme til mig."

"Men hvorfra vidste du, at jeg havde ham hos mig her?" spurgte jøden overrasket.

"Jeg ved det, lad det være dig nok. Bring ham herind."

Jøden forsvandt nogle få øjeblikke og bragte derpå barnet ind fra forværelset.

"Kom hen til mig!" råbte zadiken.

Faderen førte sit barn, der havde givet sig til at græde stille, hen til den hellige gamle. Denne så længe på ham, lagde hånden på hans hoved og begyndte med himmelvendte øjne at fremmumle bønner.

På en gang syntes han at have fået krampe, hans legeme krummede sig sammen, hans læber skælvede, hans øjne fik et glasagtigt udseende, og en smertelig stønnen trængte sig frem fra hans bryst. Pludselig udstødte han gennemtrængende skrig og udtalte nogle kabbalistiske ord, som ingen i værelset forstod. Alle blev forskrækkede, selv hans disciple, der med armene korslagte over brystet bøjede deres blege ansigter imod jorden. Derpå syntes den fromme mand at falde i søvn, men endelig rejste han sig, så sig omkring og sagde så til det syge barns fader: "Gå nu trøstig bort, Gud vil hjælpe." I samme øjeblik gled et saligt smil over det syge barns udtærede træk, og den lykkelige fader lagde, idet han kyssede rabbiens hænder, nogle sølvmønter på et lille bord ved siden af ham, og bortfjernede sig.

Nu trådte en lavstammet, kraftig jødisk købmand med et godt udseende fra den nærliggende kredsstad frem for den fromme mand. "Du har haft uheld i handelen," begyndte zadiken med et sælsomt smil.

"Sådan er det, zadik, men hvordan kan du vide det?" stammede købmanden forbløffet.

"Hvordan kan Gud hjælpe én, som ikke har bundet sin bederem rigtigt?" råbte den hellige. Forskrækket trak manden sin bederem frem, zadiken så på den og kastede den foragteligt fra sig på gulvet. "Simeon," befalede han, "vil du give denne mand en bederem, som opfylder Lovens bud. Ja, sådan er I! Sådan er I alle sammen! Jeg døder mit kød, jeg sulter mig, jeg fryser, jeg vælter mig i den værste vinterkulde i sneen og i den grusomste sommerhede på torne, alt sammen for jer, alt sammen for at det bliver mig muligt at forene mig med Gud i bøn og besejre Satan. Men I, I synder dagligt og forhåner Gud. Giv ham en bederem, Simeon."

En af hans disciple ilede ud for at bringe en bederem, som han, efter at den hellige mand havde efterset den, overgav til købmanden, som erlagde sin skat, og derpå, aldeles forbløffet over den hellige mands viden, forlod værelset.

Efter ham fulgte en bleg kvinde, der var iført en blå fløjlskaftan, havde prægtige smykker på hals og arme, et perlediadem på de sorte lokker og i det hele lignede en østerlandsk fyrstinde. Hun talte i nogen tid ganske sagte til zadiken, som pludselig råbte med en ærgerlig mine: "Din syndige forfængelighed er skyld i det; klip dit hår af, som det står foreskrevet, og din mand vil være dig tro. Den som krænker loven, må også finde sig i, at andre gør det." Han rakte den

stakkels kvinde, der var blevet blussende rød, et ark pergament med kabbalistiske tegn, som hun skulle bære på brystet, og afskedigede hende så med et nådigt nik.

Nu kom rækken til den gode kosherslagter Enoch Regenbogen, som – selv en Goliat, der var som taget ud af testamentet – anbragte sine to lige så robust udseende sønner Simeon og Lille-Benjamin foran den fromme mands divan. Med disse tre fulgte en fjerde, en lille, skælvende mand i en luvslidt flaskegrøn talar og med krøllede tindingelokker. Han holdt sig med et forlegent smil beskedent i baggrunden.

"Hvad vil I mig?" spurgte zadiken i en irriteret tone.

"Du skal dømme os imellem, du Israels lys, verdensaltets krone, du, der står omgivet af vingede engle! Du må dømme imellem mig og min svoger her!" råbte den gode kosherslagter med en stemme som en af trompeterne fra Jeriko, idet han trak den flaskegrønne frem i lyset. "Jeg forlanger retfærdighed for mig og straf til ham. Se mine sønner, store zadik, disse to unge kæmper, som Gud den retfærdige har skabt for sin glæde og fornøjelses skyld, og som min svoger i sin ondskab fra morgen til aften og fra aften til morgen ikke bestiller andet end at hade og skade – han har med Satans hjælp fortryllet dem og gjort dem stumme og døve."

"Hvad har du at sige til det?" henvendte den gråskæggede dommer sig til den anklagede.

"Jeg? – hvad skulle jeg vel sige til det?" smilede den flaskegrønne. "Du ved jo nok selv, hvordan du skal dømme i denne sag. I årevis har jeg ligget i strid med min svoger, det er jo sandt nok – men havde jeg magt til at gøre menneskene stumme, så tænker jeg, at jeg ville være begyndt med at fratage

min svoger talens brug, for hans onde tunge er frygtet alle vegne."

Zadiken nikkede, mens alle de øvrige tilstedeværende begyndte at le højt. "Gå I nu bort og hold fred med hinanden; det er det bedste, jeg kan sige til jer. Men du, Enoch Regenbogen, du skal bede til Gud, så vil dine døvstumme sønner endnu nok bringe velsignelse til dig og dine."

Endelig var turen kommet til den bævende Lubina. Da zadiken så den skønne kvinde i den grønne fløjlskaftan, med hals og hår smykket med ægte perler og ædle stene blidt fremtræde for hans leje, gav han tegn til alle i værelset om at forlade det. "Denne kvinde skal tale med mig alene," sagde han.

Da de to sad alene overfor hinanden, sagde zadiken dæmpet:

"Du er en kristeninde, og det endda af fornem stand, hvorledes skal jeg kunne råde og hjælpe dig, når du mangler den rette tro?"

"Jeg tror på Gud ligesom du, og jeg tror på din magt, du retfærdige, fromme mand," svarede den ædle frue hurtigt.

"Alverden kommer i mit hus," vedblev vidunderrabbien, "katolikker, protestanter, grækere, armeniere såvel som jøder. Vel har jeg hjulpet mange ved min forbøn, men jeg er ikke Gud, min magt er lige så ringe som hans er stor og uden grænser. Alt, hvad der findes i verden, findes ved Guds vilje, alt, hvad der sker, sker efter Guds vilje, men en from mands bøn kan måske afvende ulykker. Jeg ved, hvad der fører dig herhen. Du har valgt dig en mand uden at elske –"

Lubina nikkede.

"En ældre mand," fortsatte zadiken, "og Gud har hidtil ikke skænket dig børn. Hvis du tror på mig, så gør nu, som jeg siger:

Gå hjem og elsk din mand, som han fortjener, og dit hedeste ønske skal blive opfyldt. Al din færd skal være fred og kærlighed, og du skal blive et livets træ for alle, der står dig nær. Jeg skal indeslutte dig i mine bønner; gå nu med Gud, kristeninde!"

Lubina greb den fromme gamles hånd; hun var så bevæget, at hun ville kysse den, men han trak den smilende tilbage, så lagde hun adskillige guldstykker på det lille bord, hvor de øvrige havde lagt deres små gaver, og fjernede sig med et lettere hjerte end da hun kom.

Hurtigt smuttede den stakkels lille Chaike ind og overrakte skælvende, ude af stand til at tale, sine tøfler til den hellige mand. "Hvad skal jeg med dem?" mumlede han, trak på skuldrene og kastede dem for hendes fødder, "jeg har ingen brug for dine gaver, Gud har hjemsøgt dig hårdt nok, men jeg ser, at solen snart atter vil skinne på din vej. Gå med fred."

10

Da Lubina kom hjem, var hendes mand allerede tilbage fra Lemberg. Der var altså ikke andet for end at tilstå, at hun, som så mange andre, havde foretaget en valfart til den undergørende rabbi i Sadagóra. Polawski modtog – mod forventning – hendes tilståelse fuldkommen roligt, ja endog uden at gøre den mindste bemærkning. Han gik blot nogle gange med lange skridt frem og tilbage i værelset. Endelig greb han kærligt sin unge hustrus hånd og begyndte i et tonefald, som kom fra hans hjertes dybeste grund: "Jeg vil ikke, at du skal lide for mine fejl – det var uret af mig, at begære dig til hustru, og hvis der findes nogen undskyldning for dette, så må den søges i min uendelige kærlighed til dig. Men du elsker mig ikke, Lubina, det ved jeg nok; du er ikke lykkelig, for så ville du ikke være gået til Sadagóra. Jeg vil give dig din frihed tilbage, og vi vil gå hver til sit som gode venner."

Lubina så længe tavs på sin mand; en umådelig overraskelse afmalede sig i hendes skønne træk. "Så du vil skilles fra mig," stammede hun til sidst, "og det for altid?"

"For altid," gentog hendes mand med et sørgmodigt smil.

"Fordi du ikke mere elsker mig!" mumlede hun.

"Nej, Lubina, fordi jeg elsker dig højere end mig selv, min lykke, mit liv," svarede hendes mand med fast stemme, "og gerne giver det hele hen for at se dig lykkelig."

"Nej! nej!" råbte den smukke unge kone, "jeg forlader dig ikke, jeg *kan* ikke forlade dig, for jeg elsker dig. I dette øjeblik

ved jeg først, hvor højt jeg elsker dig!" Hun kastede sig leende og grædende til hans trofaste bryst, og han sluttede hende sine arme, denne gang for altid.

Der var gået over et år siden Lubinas besøg hos den undergørende rabbi. Da trådte en dag en ung, smuk, lykkelig kvinde ind til ham – hun stod for den mærkværdige vise mand med sin førstefødte på armen. Og i stedet for at blive bange for den gamle mand med det lange hvide skæg, rakte barnet leende hænderne ud mod ham, og rabbien smilede, tog barnet og løftede det op, idet han betragtede det længe.

"Vær vis," sagde han så, "vær retfærdig, og vær først og fremmest *god*, så vil Himlen velsigne dig."

Men den sol, som zadiken havde set skinne på Chaike, lod sig imidlertid vente på. Da de var kommet tilbage fra Sadagóra, gav Lubina hende to nyslåede dukater, de skinnede og blinkede ganske vist dejligt, men solen var de ikke, allerhøjst en ganske lille solstråle, som havde forvildet sig ind i den gode kones fattige stue, og som snart atter forsvandt. For dem købte hun mad til sine børn, og hun købte lys, så de kunne fejre den kommende sabbat på en værdig måde.

"Den hellige mand blev glad for tøflerne," var det første, hun sagde til den lille Esterka, "han tog dem straks på fødderne og velsignede dig, mit barn." Esterka strålede af lykke. Da alt var klart, satte de sig på den lille butiks dørtærskel og ventede på, at aftenstjernen skulle vise sig. Det var en temmelig trist stund for den stakkels Chaike.

"Vi vil fejre vor sabbat sammen," sagde hun til sine børn, efter længe at have siddet i smertelig grublen, "men så må vi skilles. Jeg har ikke flere penge at købe varer for, og ingen mennesker vil mere sælge mig noget uden betaling i rede penge, så hvad skal vi leve af? Jeg vil sætte Baruch i lære som købmand og overlade Esterka til en kone, som syr klæder, og Israel skal blive her hos den gode Jainkew Maimon og hjælpe ham med at betjene gæsterne i hans værtshus. Jeg selv vil søge tjeneste." Hun var fast besluttet på at sælge sig selv til sin svigerinde som tjenestepige, som slave.

"Findes der da virkelig ingen redning, lille moder?" spurgte Baruch, der havde begravet fingrene i sine sorte lokker.

"Redning? Ikke hvad jeg ved af," mumlede Chaike, "det skulle da være, om profeten Elias forbarmede sig over os."

"Profeten Elias?" gentog Esterka, "hvad skulle det hjælpe, lille moder?"

"Ved du da ikke," sagde Baruch, "at han lever evigt og vandrer evigt, er overalt og ingen steder, for iagttage menneskenes gerninger? Han driller og tugter de onde og beskytter de fromme og dydige. Hvorfor skulle han ikke hjælpe vor moder? Der står i Talmud mange vidunderlige, morsomme og smukke historier om ham. Derfor stiller man også om sabbatten et bæger frem til ham, så at han, når han besøger de gode mennesker, enten usynlig eller i menneskelig skikkelse, kan få lidt at drikke."

"Lad os i dag sætte et bæger frem til ham," sagde den lille Esterka.

"Du har ret, mit barn," udbrød Chaike, gik ind i skænkestuen og købte for sine sidste penge vin, hældte den i et stort bæger

og stillede det ved den øverste ende af bordet til profeten Elias. Og snart efter stod aftenstjernen, stor og rolig, funklende med blålig glans højt på himlen.

"Sabbatten begynder," råbte Baruch, og børnene gik ind, hvor bordet var dækket og sabbatslampen brændte festligt, og fremsagde bønnen. Derpå satte de sig alle til bords, hvor fisken duftede sødt i den brune rosinsauce og et stort flettebrød lå parat, men pladsen for bordenden blev stående tom til profeten Elias.

"Mon han kommer?" hviskede Esterka.

"Måske er han allerede usynlig til stede iblandt os," svarede hendes broder. "Lad os bede, at han vil fri os fra skam og nød."

De begyndte alle at bede andægtigt. Da gik pludselig døren op og en høj, gammel mand i forrevne gevandter, med forpjusket skæg og hår, støttet til en stok, viste sig på dørtærsklen, idet han smilende så ind i stuen.

"Vil I modtage en mand ved jeres sabbatsfest," begyndte han med en stemme, der greb dem sælsomt om hjertet, "som af stor kærlighed til Gud nægter sig alle nydelser og gør bod for alles synder, som hele ugen intet har nydt og som har vandret fra sted til sted og har tilbragt sine nætter under Guds frie himmel i bøn og faste?"

"Kom blot ind, du fromme mand, og spis med os," svarede Chaike.

"Jeg kan se, at I allerede har dækket op til mig," sagde den gamle. "Gud velsigne jer." Han lukkede døren, stillede sin vandrerstav i et hjørne og satte sig hos dem, spiste med dem og drak af det bæger, de havde sat frem til profeten Elias.

Da de havde spist, kaldte den gamle mand Baruch hen til sig, tog hans hånd og så ham venligt ind i de lyse, kloge øjne. "Skal jeg prøve dig?" spurgte han.

"Prøv mig, og prøv mig blot ret strengt," svarede drengen.

"Nuvel, barn, hvad ved du da om den store Gud?"

"Jeg ved, hvad englen Metatron har fortalt rabbi Ismael om ham. – 'Jeg vil åbenbare dig størrelsen af den hellige og velsignede Gud, som ingen skabninger kender. – Sålen af hans fod udfylder hele jorden. Højden af den er 30.000 mil, fra isse til fod måler han 100.000.000. Hans skæg er 11.500 mil langt'."

"Nok, jeg ser, du ved det. Sig mig nu, er det rigtigt, at Jorden bevæger sig?"

"Det er det rigtignok, for det står skrevet i Sohar: Jorden bevæger sig som en kugle. Der findes steder på jorden, hvor der på en given tid er højlys dag, mens der andre steder hersker mørk nat."

"Nok om det, sig mig nu, hvad er Gud?"

"Gud er alt og Gud er intet af det, som ikke er af Gud. For af intet kan ingen væsener opstå. Alt hvad der findes, må i evighed være en del af hans væsen, ellers ville det ikke findes. Men det væsen, som findes i evigheden, kan ikke være af det stof, som forvandler sig og uophørligt forandrer sin form; det er uskabt, evigt, sig selv formende og det evige ophav til alt, hvad der findes i verden, thi det er udrevet af det uendelige væsen. *Gud er alt*, for intet findes, som ikke er kommet af ham alene, *Gud er intet af det, som ikke er af Gud*, for verden er kun et slør, som lader os skue hans over alt værende egenskaber, men Gud selv er ikke Naturen, men står over den."

"Hvorfor er tallet syv helligt?"

"Fordi det er tallet for Skabelsens dage, fordi Verden udgøres af syv planeter og Solen altid ændrer sin gang i den syvende måned, fordi den syvende dag er en hviledag og holdes hellig, fordi det syvende år er et jubelår og det syv gange syvende år skal være et festår. Tallet syv er desuden særligt, fordi det ingen moder har og heller ingen børn [Note 25)]"

"Godt, mit barn, godt," sagde den gamle og nikkede anerkendende. "Moder, du vil få glæde af denne dreng; han vil blive en virkelig *bachur* og en viis rabbi, han vil blive som selve rabbi Jehuda Haladosch."

"Hvem er det?" spurgte Chaike.

"Du kender ham ikke, frue? Det var den allerviseste og bedste mand, han var den, som nedskrev Mischna [Note 26)] og det er ham, om hvem Talmud siger: 'Hvis Messias allerede har levet, så var det rabbi Haladosch'."

De sad endnu nogen tid og talte sammen, før de gik til ro, og den fromme gamle mand tog også sit natteleje hos dem, og han blev hos dem hele den følgende dag, indtil sabbatten var forbi. Han sad hos dem og spiste hos dem, prøvede drengen og underviste ham med Toraen liggende opslået i sit skød. Det var en rigtig sabbat for dem alle: Reschama Jethrah, sabbattens sjæl, levede i dem, og de nød en dag af fred, velvære og ro. Kerterne i sabbatslampen brændte, indtil de slukkedes af sig selv, hvad der først skete ved nattens frembrud, hvor Aftenstjernen atter viste sig på himlen i sin blålige glans.

"Nu vil vi bede Habdalah, sabbattens afslutningsbøn," sagde den gamle, "da sabbatten jo nærmer sig sin ende."

Han trådte hen på den plads, som ellers husfaderen indtog, og fremsagde højt, med sin forunderlige stemme, som havde

noget overjordisk ved sig, bønnen, derpå velsignede han vinen, som strømmede over i bægeret som et sindbillede på overfloden, og slukkede det vokslys, som brændte på bordet, med den overstrømmende vin. Derpå tog han krydderbøssen, lugtede selv til den og lod også de andre lugte til den som en forstærkelse af den bortflygtende sabbatssjæl, thi med sabbattens afslutning begynder sorg og plager på ny og den ensomme hverdagssjæl føler sig svag og kan nok behøve at styrke sig. Så vaskede de alle deres øjne og hænder i den vin, vokslyset var slukket med, så at øjet måtte være klart og hænderne fyldes med velsignelser i den kommende uge, og endelig istemmede den gamle den ældgamle sang:

"Abrahams, Isaks og Jacobs Gud,
bevar dit folk Israel til din hæder;
den kære sabbat drager nu bort;
lader ugen komme tilbage
os til lykke og alle fromme
til lykke og velsignelse og held!"

De gentog sangen tre gange, og Chaike tændte atter lampen, for at sabbatten kunne blive lyst ud, som den var blevet lyst ind. Så rejste den gamle sig fra sit sæde og greb sin vandrerstav.

"Vil du allerede gå?" spurgte Baruch.

"Det må jeg, mit barn, for det er Guds vilje, at jeg skal vandre," sagde den gamle, idet han velsignede børnene og deres moder. "Vedbliv I alle at være gode og fromme," sagde han, "thi livet forgår som skyggerne på vandet, men de retfærdiges vej glimrer som et lys. Kvinde, vær flittig, thi en virksom kvinde er hendes mands krone."

"Ak! min mand har forladt mig," sukkede Chaike, "og kommer ikke tilbage."

"Hvem siger det?" råbte den gamle, "din mand hedder Baruch Koreffle Rebhuhn, er det ikke sandt?"

"Jo, sådan hedder han."

"Så vil jeg sige dig, at din mand vil komme igen, og med ham kommer lykken. Således siger jeg dig og lover jeg dig. Gud give dig fred!" Han rystede endnu en gang på sit snehvide hoved og gik; de så ham endnu engang som en skygge i kornmarkerne, og så var han pludselig forsvundet.

Ikke så længe efter at han havde forladt dem, bankede det på butiksdøren, og da Chaike åbnede den på klem, smuttede en lille mager mand med voksgult ansigt og sorte ørelokker, iført en rosafarvet talar, som slæbte hen ad gulvet, ind gennem sprækken. Chaike så forbavset på ham. "Kan du ikke mere genkende Schalmon Jarmurek Atlass?" sang den lille mand med en nasal fistelstemme; "han var dog ellers en ven af din fader, Gud give ham den evige hvile."

"Jo, jeg kender dig nok, men det undrer mig, at du kommer i en bandlysts hus."

"Og hvorfor skulle jeg ikke kommer her, når der er en handel at gøre?" fistulerede den lille mand videre, "og det tegner godt, når man kan gøre forretninger på denne aften lige efter sabbatten."

Chaike smilede bedrøvet.

"Jeg ved nok, at det går ret skidt for dig," vedblev Schalmon Jarmurek Atlass, "det ved jeg, men fire øjne ser bedre end to og fire hænder kan tjene mere end to. Jeg vil altså give dig et forslag. Min kone er løbet bort med en ritmester af husarerne,

og jeg har sendt hende et skilsmissebrev. Hvis du synes om det, vil jeg tage dig til min hustru, Chaike Wieselchen Rebhuhn. Hvad siger du til det?"

Chaike kastede et halvt forskrækket, halvt hånligt sideblik på den løjerlige frier. "Men jeg ved jo ikke, om min mand lever eller er død, så hvordan skulle jeg kunne gifte mig igen?"

"Din mand er forvandlet til et æsel, det ved du jo godt."

Chaike rystede på hovedet. "Profeten Elias, der har besøgt mig i en gammel tiggers skikkelse," sagde hun, "har forkyndt mig, at min mand skal komme tilbage."

"Ulykken har berøvet dig din forstand," lamenterede Schalmon, "men hvis du vil træde lykken under fode og ikke tage en mand som Schalmon Jarmurek Atlass, en rigtig fin mand, så sig mig dog i det mindste, hvordan jeg kan hjælpe dig, Chaike Wieselchen, for så vil jeg hjælpe dig, så sandt som jeg var din faders ven."

"Hvordan vil du hjælpe?" mumlede Chaike med et medlidende blik på den lille rosenfarvede mand, "du er jo selv en fattig jøde. Mig kan det kun hjælpe, hvis jeg kan få lov at købe varer til min forretning."

"Selv om du ikke kan få varer," fistulerede den rosenfarvede, "så kan du dog få penge til at købe dem for. Jeg kender en god mand i Kolomea, som vil give dig penge på en veksel."

"Han vil give mig penge på en veksel, hvis jeg kan stille med en rig kautionist, men sådan én har jeg ikke," sukkede den stakkels Chaike.

"Jeg ved råd," sagde Schalmon, idet han trippede helt hen til hende, så sig omkring og stak sit ræveagtige skæg helt hen til hendes øre. "Der findes en stor godsejer i Sadagóra, som

hedder det samme som jeg, Schalmon Atlas, og som har lavet sig en forretning af at kontrasignere andres veksler. Jeg vil altså sammen med dig gå til den gode mand i Kolomea, som hedder Schamnai Feiglstock, og sige til ham, at jeg er Schalmon Atlass, og han vil tro, at jeg er den rige Atlass, og give dig pengene."

"Det ville være bedrageri," sagde Chaike.

"Han vil give os pengene," vedblev Schalmon, som om han ikke havde hørt, hvad den stakkels Chaike sagde, "hvis du skriver dig for 100 gylden, så vil han give dig 90 gylden på en måned, og du skal give den stakkels Schalmon 5 gylden for at han kontrasignerer vekslen."

"Det ville være bedrageri," gentog Chaike.

"Hvordan skulle det være bedrageri? Du køber varer, du sælger varer, og du giver ham pengene tilbage. Se bare, hvordan Enoch Regenbogen har gjort sig sine sønner nyttige. Zadiken i Sadagóra havde forudsagt, at de ville bringe ham lykke; han stillede sine to døvstumme sønner for udskrivningskommissionen i stedet for nogle andres sønner, så de kunne være fri, og fik en god slump penge for det [Note 27)]. Hvordan kan det være bedrageri, når man tjener på det?"

"Jeg skal tænke over det," sagde Chaike endelig.

"Du store Gud! hvad vil hun tænke over? konen er gået fra forstanden," skreg Schalmon, mens han sprang rundt som en gedebuk i den lille butik. "Ak og ve! Ak og ve!"

"Hvad vil du tænke over, moder?" sagde nu den lille Baruch, "snart kommer Hasara-Raba nat, hvor du kan spørge og få svar på, om du vil have held eller ikke med dine forretninger."

"Drengen taler som en *bachur*," sagde Schalmon forundret, "lyt til drengen og stil dit spørgsmål i Hasara-Raba nat." Og

dermed smøg han sig atter ud gennem dørsprækken.

Få dage efter var det nytår. Da gik Chaike på den første dag med sine børn for at bede *tashlikh*, forsoningsbønnen. Men efter aftenbønnen gik hun alene og uden sine børn ud til en dam, som lå ikke så langt fra Maimons værtshus; i denne dam svømmede der en del fisk omkring, således som det er foreskrevet, og hun fremsagde der *tashlikh*-bønnen. Da hun havde bedt tre gange: "Sænk alle vore synder i havets dyb!" tømte hun sine lommer for brødkrummer, støv og hvad de ellers indeholdt, ud i vandet, og dermed også sine synder [Note 28)], derpå skar Chaike en håndfuld hår af og kastede det ligeledes i vandet, idet hun sagde: "Sænk de synder, jeg kommer til at begå, i havets dyb."

Så var forsoningsdagen gået, og nu kom løvhyttefesten. Chaike og hendes børn byggede en hytte af grønne grene bag huset og sad hele dagen og en del af natten derude. Så kom den syvende nat af løvhyttefesten, Hasara-Raba-natten.

Da månen viste sig lys og klar på den sorte himmel, trak den lille Baruch stille – ganske stille – sin moder i ærmet. "Vil du ikke spørge?" hviskede han. "I Guds navn vil jeg gøre det," svarede Chaike, rejste sig og gik langsomt over engen, ud til den grønne høj, som månen oplyste med sit sølverne lys.

Der stod hun og bad, og vendte sig så fra månelyset for at se sin skygge, og hun så, at den aftegnede sig på det grønne græs, hel og skarp, som var den skåret ud af et stykke sort papir, et smukt skyggebillede, hvor ingen legemsdel manglede – det var et godt tegn af Hasara-Raba.

Men hun var ikke dermed tilfreds, hun gik videre hen til dammen, hvor månen spejlede sit milde ansigt, og hun så ned i

vandet, og hun så, at intet forstyrrede billedet af hendes ansigt, der stod lige så rent og smukt som billedet af den lyse måne.

Også det var et godt tegn, det andet, som Hasara-Raba havde givet hende. Men heller nu var hun tilfreds.

Hun gik tilbage til sit hus, tog et vokslys, tændte det og satte det i løvhytten for at se, om det ville blive slukket. Det slukkedes imidlertid ikke, men brændte smukt og lyst lige til næste morgen, hvor det var brændt ned. Også dette var et godt tegn, og det var det tredje, som Hasara-Raba-natten gav hende, og nu gav hun sig tilfreds og sagde til børnene: "Jeg vil gå ind på Schalmon Jarmurek Atlass' forslag, for jeg har stillet spørgsmålet tre gange i Hasara-Raba nat, og tre gange fået et godt svar."

Allerede tidligt den første dag efter løvhyttefesten kom den lille voksgule mand i den rosenfarvede talar og blinkede allerede i lang afstand med sine listige øjne. "Skal vi så gå derhen?" spurgte han og klikkede med tungen.

"Ja, vi skal derhen," sagde Chaike. De satte sig altså sammen i en lille vogn, som tilhørte Schalmon, og kørte til Kolomea. Den rige Feiglstock gjorde først store øjne, da Chaike bad ham om at give hende halvfems gylden på en veksel, og stak sine fede fingre i sit sorte bælte.

"Hvis jeg giver dig pengene," sagde han endelig, efter megen snak frem og tilbage, "hvem vil så gå i borgen for dig, så jeg har sikkerhed?"

"Der er en mand, som vil gøre det," svarede Chaike.

"Er det også en god mand?"

"Det er en god og sikker mand. Jeg skal hente ham." Chaike gik og kom efter nogen tid tilbage med den lille rosenfarvede

mand, som havde stukket sine magre, knoklede fingre i sit sorte bælte, ligesom én, der har masser af penge, og vovede endog at beholde sin hue på i den rige Feiglstocks kontor.

"Han må vist have masser af penge," tænkte denne, "siden han tillader sig at beholde huen på." Chaike kunne næsten ikke trække vejret. "Vil du kontrasignere vekslen?" spurgte Feiglstock.

Den anden nikkede blot.

"Hvad er navnet?"

"Schalmon Atlass," svarede den lille rosenfarvede mand roligt, idet han i samme øjeblik rettede sig op, så han blev to tommer højere.

Nu tog Feiglstock sin hue af. "Det er mig en ære at gøre forretninger med Schalmon Atlass," sagde han, idet han bød den formentlige rige godsejer sin egen polstrede stol. Den lille rosenfarvede mand satte sig uden særlige omstændigheder ned, idet han stadig beholdt huen på. "Hvordan står det til med helbredet, hr. Atlass, De ser mig noget klein ud?"

"Det kunne være bedre," sagde Schalmon afværgende, "men alle disse forretninger, altid noget at tænke på, hr. Feiglstock. Men lad os nu få skrevet den veksel. Jeg har travlt."

"En mand som De har altid travlt," smilede Feiglstock forekommende, "hvor meget skal jeg skrive?"

"De kan give konen der halvfems gylden på en måned, og så skriver De hende for hundrede. Det er den måde, jeg plejer at gøre det."

"Så vil vi gøre, som De plejer, hr. Atlass," svarede Feiglstock, og begyndte straks at tælle pengene op, mens Chaike skrev vekslen og den rosenfarvede kontrasignerede den. "Det skulle

glæde mig overordentlig en anden gang at være til tjeneste," forsikrede Feiglstock til afsked. "Det skulle også glæde mig, hr. Feiglstock," svarede Schalmon Atlass værdigt. Han bevarede sin værdighed, så længe Feiglstock endnu kunne se ham, men da de var drejet om et gadehjørne, skrumpede han pludselig ind og trak med krampagtig iver Chaike i ærmet. "Hvor er mine ti gylden?" begyndte han med lav stemme, men heftigt åndende gennem næsen. "Ti gylden? Sagde du ikke fem?" – "Hvad?" skreg han op, "fem? lad mig falde død om på stedet, om jeg ikke har sagt ti!"

"Vil du da ødelægge en fattig kone, Schalmon?" sagde Chaike, stadig rolig. "Har du da ingen samvittighed?"

"Så får du ret; selv om jeg har sagt ti, vil jeg nøjes med fem." Chaike gav ham pengene, og takkede ham til afsked. "Ikke noget at takke for," sagde han, "men jeg sagde altså ti, jeg sagde virkelig ti." Og dermed skiltes de.

Chaike gik til en kristen købmand, som kendte hende, og købte alle de varer, hun havde brug for. Hendes hjerte lo af fryd, når hun så på alt det, hun havde købt. Hun pakkede det hele sammen i et stort bundt, pakkede det omhyggeligt ind i et stort stykke lærred, ligesom man svøber et lille barn, læssede det på ryggen og forlod så byen. Hun måtte gå til fods til sit hjem, for Schalmon Atlass, som boede i Tulawa, var draget i en helt anden retning og kunne derfor ikke tage hende med, og måske ville han heller ikke, nu da deres forretninger var færdige og han havde sine fem gylden i pungen. Chaike slæbte sig altså afsted med sin store byrde; hun stønnede under vægten, men fandt den dog ikke tung: hun tænkte på alt muligt andet end netop sit læs varer, skønt det næsten tyngede hende til jorden, hun

tænkte på sine børn, som hun nu ikke mere behøvede at skilles fra, og hun tænkte på sin mand, som ville komme tilbage, således som profeten Elias i den gamle tiggers skikkelse havde lovet hende. Og på den måde gik det let fremad, skønt sveden stod hende på panden. Hun holdt et lille hvil fra tid til anden, og gik så rask videre, for hun ville gerne være hjemme før mørkets frembrud. Da det blev aften, trak en del tunge sorte skyer sig sammen og samlede sig truende over hendes hoved. Hun gik og gik, stadig videre uden at tage sig af hverken tordenbragene eller de lyn, som flåede skydækket over hendes hoved fra hinanden, hun gik så hurtigt hun bare kunne, mens vandet styrtede ned over jorden. Det var ikke kun styrtregn, men et virkeligt skybrud, som i løbet af kort tid oversvømmede vejen. Det var ikke muligt at gå videre, og heller ikke at vende om; den stakkels ængstelige Chaike så omkring sig, men hun kunne ikke få øje på noget hus eller træ, end ikke et høstænge, hvor hun kunne bjærge sit læs i sikkerhed, for hun tænkte ikke i denne farens stund på sig selv, men kun på at frelse sine varer. Endelig viste der sig i det grelle lys fra et vældigt lyn, som gik fra himmel til jord, noget borte en lille træbro, der førte over en bæk. Det gav hende nye kræfter, hun begyndte at løbe og nåede lykkeligt derhen. Nu stod hun i vand til anklerne under broens beskyttende tag. Bækken svulmede mere og mere op, steg hende hurtigt til over knæene, og fra oven kom regnen stadig plaskende ned, men hendes varer var i sikkerhed og hun åndede frit og lo endog af glæde, samtidig med at kulden og vandet fik hende til at ryste voldsomt. Således stod hun i nogen tid, og vandet steg endnu højere, til det allerede nåede hende til brystet og begyndte at slikke pakken bag hende. Nu først blev

hun grebet af frygt, ikke for at drukne, kun for at miste sine varer, hun bad og råbte højt, som hendes afdøde fader i sin tid gjorde det i synagogen, og det var, som om de rasende elementer fattede medlidenhed med denne kvinde, som menneskene kun havde haft så lidt barmhjertighed til overs for. Med et hørte himlens vande op at strømme, kun en let regn rislede sagte ned, og vandet i bækken sank lige så hurtigt som det var steget. Tordenens rullen forsvandt i det fjerne, nogle stjerner viste sig og blinkede fredeligt ned til hende, og til sidst faldt kun i ny og næ en tung dråbe ned fra broens rækværk.

Chaike kom frem, så sig omkring, og fortsatte så sin vandring. Det var i mellemtiden blevet helt mørkt, og kun et fjernt lyn oplyste af og til omgivelserne, men hun kendte jo hver en drejning af vejen; al fare var overstået. Endnu kun en halv time, og hun kunne se det venlige lys, som brændte bag det lille vindue i hendes stue. Hun trådte ind med et saligt smil på det grøn-gule forgræmmede ansigt, og tog sig ikke engang tid til at hilse på sine børn: det første hun gjorde var at åbne sin pakke og undersøge varerne. Først da hun havde set, at intet af det hun havde købt, på nogen måde var blevet beskadiget, satte hun sig ned; nu var hendes kræfter udtømte. Hun åndede tungt og rystede over det hele af kulde. Baruch løb ud for at hente den gode værtshusholder Jainkew Maimon. Idet han kom ind, pegede Chaike smilende på varerne, som lå bredt ud rundt om hende. Derpå faldt hun besvimet ned af stolen.

Man rev i hast de våde klæder af hende og bragte hende til sengs. Jainkew bragte hende noget "glühwein", som han engang havde lært at lave i regimentet og tvang hende til at drikke. Det fik hende varm, men hun talte hele natten i søvne, noget

forvirret, ængsteligt tøjeri, hun skreg og bad og græd. Og da morgenen kom, lå hun i en hidsig feber. Man havde ingen penge til at betale en læge. Og hvad skulle man også med en læge? Jainkew havde jo ligget hos ulanerne i Mantua, hvor feberen havde raset på det frygteligste og bortrevet den ene efter den anden af hans kammerater, så den var ham en god gammel bekendt, han frygtede den ikke. Der manglede ikke meget i, at han behandlede den lille svage kvinde som tidligere ulanerne, men derfor indtrådte der også så meget hurtigere en krise, en krise på liv og død, men den gamle ulan frygtede døden lige så lidt som feberen, og han sejrede. Feberen faldt, og Chaike kunne allerede to uger efter den nat, hvor hun blev syg, atter forlade sengen. Ganske vist var hun svag – meget svag – og vedblev at være det endnu nogen tid, trods de rigelige mængder brændevin, den brave Jainkew gav hende, og det var ikke til at tænke på, at hun skulle løbe om og sælge sine varer på landet. Hun tænkte ganske vist frem og tilbage på, hvad der skulle komme ud af det hele, men hun måtte hengive sig i sin skæbne. Og således indfandt sig atter en dag den trangbrystige skriver og den fordrukne retsbetjent, for at udpante den stakkels Chaike.

Dette var mere end en ulykke, mere end et slag af skæbnen, det var den fod, hvorunder den stakkels orm vrider sig, indtil den nådesløst bliver knust. Således knust, fuldstændig knust sad nu også den stakkels Chaike og så til, hvordan man tog hendes varer fra hende, hun vidste intet ord, ingen klage, end ikke et suk trængte ud fra hendes bryst.

Endnu en dag, og måneden var gået. Hun skulle indløse sin veksel, men med hvad? Hun lo højt i sin kummer, når hun

tænkte på det.

Den rige Feiglstock ventede én dag og han ventede endda to, men på den tredje stod han i Sadagóra og bankede på døren hos den rige godsejer Schalmon Atlass. Denne så forbløffet på ham, da han præsenterede vekslen, men endnu mere forbløffet så Feiglstock på den rige Atlass, som stod foran ham så tyk og rund som en sildetønde og snøvlede gennem sin fede næse.

"Hvilket Guds under!" mumlede han. "Hr. Atlass er sandelig kommet sig på de fire uger."

"Hvadbehager? hvad mener De?"

"Jeg mener, at De så ret sølle ud, da De besøgte mig for en måned siden sammen med Chaike Rebhuhn for at kontrasignere vekslen."

"Sig mig, er De forrykt?" skreg Atlass, "jeg her virkelig ikke signeret noget for denne Rebhuhn, jeg kender hende ikke, har aldrig truffet hende – kender hende virkelig ikke!"

Og så kom da det bedrag, som den rosenfarvede, magre Schalmon Jarmurek Atlass og den fattige Chaike Wieselchen Rebhuhn havde udøvet sammen.

Feiglstock skummede af vrede, men han gik dog ikke til retten, for vore jøder forklager kun hinanden for domstolen i yderste tilfælde, men han tog derhen, hvor Chaike boede og gik til rabbien og anklagede hende højlydt rundt om i gaderne, så at alle jøderne stimlede sammen og hjalp ham med at skrige op og forbande den stakkels Chaike. "Har man hørt magen?" sagde Peninna, "hun har udstedt en falsk veksel og ikke betalt til tiden; man burde lade hende kaste i fængsel som en forbryder!"

"Og jeg har hørt noget andet," sagde Jehuda, "Isak Löwensohn Fischbein er kommet fra Czernowitz. Han har set vores svoger

der."

"Hvordan skulle han have set vores svoger der? Han er jo forvandlet til et æsel," svarede Peninna.

Note 25: Ifølge den kabbalistiske lære har det ingen moder, fordi det ligesom et og tre ikke kan dannes ved multiplikation af andre tal, og at det ingen børn har vil sige, at det ikke ved multiplikation med andre tal giver et enkelt tal som resultat.

Note 26: Mischna er en del af Talmud, som ifølge den jødiske overlevering skulle være givet til Moses af Gud, og som kun havde bestået som mundtlig overlevering indtil den blev nedskrevet for at sikre den mod glemsel.

Note 27: Et sådant tilfælde er virkelig forekommet i Galicien. *Forf.anm.*

Note 28: Denne religiøse skik gav i middelalderen anledning til mistanke om, at jøderne forgiftede vandet. *Forf.anm.*

11

Det er nu kommet så vidt med den stakkels Chaike, at mens hendes børn sulter derhjemme, må hun selv give møde, syg og bleg, med øjne, der er rødrandede af gråd, for rabbien, der skal holde dom over hende, dømme hende med al lovens strenghed, for hun har begået en forbrydelse, en virkelig forbrydelse! Og der er ingen, som har medfølelse med hende; det vrimler med sorte talarer og kaftaner i alverdens farver foran rabbiens hus, og helt op ad trappen og ind i huset lige til det værelse, hvor rabbien sidder i sit lange silkegevandt bag et bord og læser i Tora, står jøderne i trængsel og råber op og skriger.

"Hun kommer, der kommer hun!" råber samtidigt hundrede stemmer, og der kommer forbrydersken virkelig, rystende i dødelig angst. Hun bliver ført frem af schames'en Hun forsøger at snige sig langs husmuren og trækker skamfuld det tørklæde, hun har over hovedet, sammen foran sit hærgede, forgrædte ansigt, men kvinderne i mængden kaster sig over hende og river tørklædet fra hende. "Der er hun, den bedragerske," råber den lille firskårne Abra Gans Knofele. "Falsknerinde!" skriger Judith Karfunkel, "lad hendes bug fyldes med sten!" Mændene samler sten op fra gaden, de føler lyst til at dømme hende her og nu, på åben gade, og de ville også gøre det, hvis ikke schames'en beskyttede den stakkels Chaike og trængte den rasende mængde tilbage. "Forbandet skal hun være," hylede Schmule Rappaport. "Forbandet være hendes forældre, som har sat hende i verden!" tilføjede Aaron Spitz Teitelbaum. "Den

tiggerske," sagde Peninna, idet hun trådte ind foran Chaike, "tjene mig ville hun ikke, men bedrageri, det er hun ikke hverken for stolt eller hovmodig til." Peninnas brødre, Abraham Rosenstock og Jephta Kukuruz Rosenstock, greb fat i Chaikes arme fra begge sider og begyndte at slå løs på hende. "Du har bragt skam over os," råbte de, "lad ulykken tage bolig i dit hus!"

"Slå hende bare, slå hende," hidsede Peninna sine brødre op, og de to Rosenstock'er skreg endnu mere op.

"Skam?" råbte nu Chaike, idet hun trak sit tørklæde til sig, "har I måske hjulpet mig i ulykken? Det har I sandelig ikke! Skammen tilhører jer, og alle de forbandelser, der er udtalt over mig, falder tilbage på jer og jeres huse!"

De forskellige Rosenstock'er trak sig tilbage med alle tegn på afsky malet i deres træk, og således lykkedes det Chaike at nå hen til rabbiens hus, hun løb i sin sjæleangst op af trappen, ligegyldig for alle de forbandelser, der lød mod hende fra alle sider og de stød, man gav hende. "Her er jeg," råbte hun, idet hun trådte frem for rabbien, "døm mig, straf mig, men døm også dem, som er af mit eget blod, og har forladt mig i min nød og elendighed, i kulde og sult og ulykke."

"Du er her den anklagede, Chaike, den *eneste* anklagede," sagde rabbien.

I nogen tid kunne man ikke opfatte et ord, for alle de jøder og jødinder, som stod uden for huset og op af trappen, forsøgte nu at trænge ind i det værelse, hvor retten var sat, og der opstod foran døren en frygtelig larm og trængsel, som var det et stormløb på en belejret by. Værelset var allerede overfyldt, og resten af dem måtte lade sig nøje med at stå på tæer og prøve at

se over hovederne på dem foran sig, eller spidse øren for at høre, hvad der gik for sig.

"Jeg ved nok, at jeg er anklaget," sagde nu Chaike, som pludselig havde genvundet sin sædvanlige frejdighed, "jeg har begået bedrageri, det indrømmer jeg er sandt. Men lige så sandt er det, at min mand har forladt mig i min nød og elendighed, med tre levende børn, og ingen af dem, som burde have været forpligtet til at hjælpe mig, har stået mig bi; hverken min broder, eller min svigerinde, eller alle de andre slægtninge, og de er dog alle rige, mens jeg er fattig. De er alle til hobe ærlige, agtværdige folk, for de har penge, masser af penge, og hvordan skulle ikke de kunne være ærlige, når nøden ikke tvinger dem til at være uærlige? Hvorfor skulle man ikke ære og beundre dem, der jo besidder ejendom og rigdom og overflod? Men den, som ikke ejer noget, ikke har nogen penge, det er allerede kun et halvt menneske, og den, som trods al sin flid vedbliver at være fattig, er end ikke værd at spytte på! Men så gør os da til slaver! eller slå os hellere ihjel med det samme! thi således siger Salomon: 'Den rige hersker over den fattige, og den som låner, er den mands slave, som han låner af'. Den som intet har, har heller ikke ret til at leve. Jer tilhører pengene, jer tilhører ærligheden og agtelsen og enhver lykke. Hvad er der så til overs til os andre? Kun det blotte liv og smerten og elendigheden. Det gør ondt, at være nødt til at være uærlig, når man hele sit liv har været ærlig. Jeg er skyldig, og I kan sætte jer til doms over mig, men jeg siger jer, at den, som kaster en sten på mig, skal selv blive ramt af den. Og der skal komme en dag, hvor også jeres synder skal blive lagt for en dag. Jeg har begået bedrageri, det er sandt, men jeg er fattig og har gjort det af

bitter nød og af mit moderhjertes skrækkelige angst. I derimod er rige og vejer jeres næste med et ringe mål og vejer ham med en ringe vægt, og tager en morderisk rente af de penge, som I låner ham, og dermed døder I hans kød, hans sjæl, hans retfærdighed! Det var bedre, siger jeg endnu en gang, om I dræbte os på stedet! I er ærlige nok, som I sidder ved jeres fuldtdækkede borde og foran den varme ovn med jeres dyder indhyllet i silke og fløjl! Vi andre skal være ærlige i vore laser, i sult og kulde og til lyden af vore børns hjerteskærende gråd! Men se blot, hvordan en rig mand opfører sig, hvis han bliver fattig: han bedrager, han stjæler, han røver og myrder, og han har dog ellers kendt gode dage. Hvordan skal så ikke den gøre, som har bragt sin elendighed med sig til verden, når han ikke mere kan stille sin sult? Skulle han bare uden videre falde død om på gaden? Nej, han skal tage af de riges overflod, siger den hellige Gud selv i Tora, og han skal betale det syvfold tilbage, når han kan. Hvad jeg har gjort, det har jeg gjort, fordi Gud sagde det til mig i den hellige Hasara-Raba nat, og fordi den hellige mand i Sadagóra har forudsagt, at solen skulle skinne på mig, og fordi profeten Elias selv kom til mig på sabbatsaftenen og lovede mig: 'Din mand skal komme tilbage, Chaike, og sammen med ham kommer også lykken'.

Nu har jeg så sagt, hvad der har ligget mig på hjertet i alle de mange år, hvor jeg var forladt af alle mine venner. Nu er det nok, og jeg vil ikke sige et ord mere."

"Hør hende, hvor hun fører sig frem!" skreg jøderne i munden på hinanden, "hun vil anklage os! Lad der vokse hende sten i maven! Lad ulykken sætte bo i hendes hus!"

"Så profeten Elias har besøgt hende," spottede Peninna, "sikke hun kan lyve, den bedragerske!"

"Han var hos mig," råbte Chaike, "lad Gud slå mig død om på stedet, hvis han ikke var hos mig, og hvis jeg siger sandhed, så lad ham komme her og vidne for mig." Hun talte således ud af sin inderste sjæl og overbevisning, så at alle uvilkårligt vendte blikket mod døren, og pludselig opstod der en trængsel, og den gammel mand med en vandrerstav i den højre hånd skubbede folk til side, indtil han stod foran Chaike, som udstødte et skrig og ville være faldet om foran ham, hvis han ikke havde grebet hende i sine arme. "Hvad har I for med denne gode sjæl?" begyndte han med sin blide overjordiske stemme, "Gud har sendt mig for at beskytte hende."

"Hvem er du?" spurgte rabbien, idet han så forbløffet på den fremmede. Den gamle mand stak en hånd ind på brystet og tog en ældgammel, gulnet bog frem, som han lagde foran rabbien. "Kender du denne," sagde han, "så ved du også, hvem jeg er."

Rabbien kastede kun et eneste blik i bogen, så rejste han sig og gik hen til den gamle, for at kysse dennes kjortel. "Hvorledes skal jeg kunne dømme," sagde han, "når her er én, som er større end mig, som Gud selv har sendt. Tag min plads, du hellige mand, og sig i Herrens navn, hvorledes du dømmer." Den gamle satte sig i rabbiens sted, og så tæt end jøderne stod i værelset, veg de dog alle ærbødige og frygtsomme tilbage.

"Ingen skal dømmes for hårdt, ingen for let," begyndte den gamle højtideligt. "Guds retfærdighed skal vederfares alle, hvis hjerter er ærlige. Men menneskenes stiller uskyldige for retten uden anden grund, end for at fylde deres huse med røvergods og stræber deres næste efter hans blod og hans liv. Men de vise

klager sig derude på gaderne: Hvor længe skal tåberne have lov til at fare så tåbeligt frem? Som jeg råber og ingen lytter, således vil jeg også le, når den dag kommer, som I frygter. Når stormen kommer over jer, så vil I påkalde mig, men jeg vil ikke svare jer, thi jeres ansvarsløse lykke vil vende sig mod jer og dræbe jer. Mærk jer vel, hvad jeg siger til jer. Synderne er dem, som foragter deres næste, og ikke dem, som forbarmer sig over de fattige og elendige, thi den som øver vold mod de små, han spotter sin Skaber, men den, som har barmhjertighed mod de fattige, han ærer Gud. Den gudløse omkommer i ulykken, mens den retfærdige går fortrøstningsfuld også til døden. Den retfærdige falder syv gange og rejser sig igen, mens den gudløse synker til bunds i ulykke. I anklager denne stakkels kone for at have syndet! I forbander denne gode sjæl for hendes synd! Men jeg siger jer, at som en svale flyver den uforskyldte forbandelse bort og rammer ikke.

Denne kvinde har syndet, men hendes synd kommer over jer, for I har ladet hende ene i hendes nød, I har spottet hendes armod, hendes hunger, I har let af hendes moderhjertes ængstelse! Men hendes synder kommer over jeres hoveder, tifold, hundredfold kommer den over jer!"

Mængden trak sig under hans tale stadig mere og mere tilbage, enhver kastede skamfulde og sky sideblikke til hinanden.

"Du har talt vise ord, hellige mand," begyndte nu den stakkels Feiglstock, hvem angstens kolde sved strømmede ned over panden, idet han for sit indre blik gennemgik alle sit livs synder, "jeg vil godtgøre alt, hvad jeg har begået af slette

gerninger, og jeg vil trække min anklage tilbage og giver afkald på mine penge."

"Hvem forlanger det af dig?" svarede den gamle. "Du skal blive betalt. Denne kvindes mand vil komme, med min sjæls øje ser jeg ham træde ind på dette sted, og han vil betale hendes gæld. Men du, stakkels kone, rejs dig op! Gud lader sit ansigt lyse over dig; gå du kun bort med fred!"

Chaike ilede hen til den gamle mand og ville kysse hans hårkjortel, han lod hende imidlertid ikke gøre det, men udbredte sine hænder over hende og velsignede hende. Nu begyndte på en gang den tæt sammenpakkede mængde af sorte talarer og kulørte kaftaner at bølge frem og tilbage som bølger i havet. Nedefra lød der høje råb, som snart forplantede sig op ad trappen og ind i retslokalet. "Han kommer! Han kommer!" lød det fra hundreder af læber.

Chaike så hen mod døren og udstødte et skrig, som fik alle hjerter til at skælve.

Midt i den gang, som jøderne havde dannet, idet de forskrækkede veg tilbage fra ham, stod hendes mand iført rige og fremmedartede klæder, og bredte sine arme ud mod hende; hun ilede hen til ham og sank på knæ foran ham. "Min husbond!" stammede hun, og det var alt, hvad hun formåede.

"Min hustru," råbte Baruch Koreffle Rebhuhn, "min stakkels hustru!" Mens han trykkede hende ind til sig og hans hede tårer randt på hendes hoved, stirrede mængden på ham som på en åbenbaring. Peninna stod tæt ved, fuldstændig forstenet, med vidt åbne øjne og åben mund. "Det håb, som man næppe tør nære, gør hjertet bange," mumlede den stakkels lille, lyksalige

Chaike, "men når dét endelig kommer, som man begærer, da er det som livets træ!"

"Hvad vil han her hos os, denne forbandede?" råbte nu Peninna, i hvem kærlighed og had på ny flammede op med dæmonisk kraft. "Har man allerede glemt, hvad han har syndet?"

"Det er glemt og tilgivet," svarede den gamle, "denne mand, som du her ser foran dig, er ikke den samme, som forlod jer, det er en visere og frommere mand, som vender tilbage, en af Herrens udvalgte, som Han har velsignet med lykke og alle slags rigdomme. Jeg står jer inde for det, for jeg var med ham i Jerusalem, og stod med ham ved rabbi Jehuda bar Ilais grav."

Baruch gik hen til bordet, hvor den gamle stadig sad, og spurgte roligt: "Hvor meget andrager gælden?"

"Hundrede gylden," svarede rabbien.

Baruch talte summen ud på bordet, og derpå endnu hundrede gylden. "Disse penge," sagde han, "er til de fattige."

"Hvor kommer du fra, Baruch Rebhuhn?" spurgte rabbien overrasket. "Kommer du fra Jerusalem?"

"Jeg kommer fra det hellige land," svarede Baruch, "fra Jerusalem kommer jeg til jer."

"Fra Jerusalem kommer han til os," mumlede mængden rundt om.

"Jeg har gjort bod ved rabbi Jehuda bar Ilais grav," vedblev Baruch, "og Herren har atter taget mig til sig og velsignet mig med alle slags gaver. Han har givet mig magt over ånderne og forlenet mig med Chochmat Haparzuf [Note 29)]."

"Gud har givet ham Chochmat Haparzuf," stammede Peninna, "hvordan er det muligt?"

"Lad os gå," råbte andre, "det er vist tid at gå."

"Bliv her!" råbte Baruch, "jeg har endnu noget at tale med jer om." Hans stemme lød for adskillige som signalet til omgående at gribe til flugt, men han forhindrede det ved at ile hen til døren og stille sig midt i døråbningen. "I har forladt min hustru i hendes ulykke, og da hun fejlede, har I, i stedet for at hjælpe hende, i stedet for at redde hende, slæbt hende for retten! Hvordan har I kunnet vove det med god samvittighed? Hvem af jer kan sige: Jeg er ren i mit hjerte og fri for synd? Jeg læser på jeres pander i den skrift, som Gud har lært mig at tyde, at I ingen ret har til at anklage andre, men at I selv, hver og én, nærer jer ved ugudeligt brød og drikker forbrydelsens vin." Han trak Judith Karfunkel, der stod og trykkede sig som en høne og ville snige sig ud under dække af sine arme, frem ved ærmet. "Jeg siger dig, at din vej fører til fortabelsen," skreg han til hende. "Du fornærmer Herren. Lad ikke dine øjne begære det, du ikke kan få!" Judith blev purpurrød i hovedet og krøb om i hjørnet bag døren. "Og du, Schmule Rappaport," vedblev Baruch, "også du har forbandet min hustru! Men du skal fremover måle med en anden alen end den, du hidtil har målt med, og veje på en anden vægt, end den du hidtil har vejet med, mens det endnu er tid til redde din sjæl, du falskner, som forfalsker alt, hvad der går gennem dine hænder." Endnu mens han talte til den dødsensblege Rappaport, havde han allerede grebet Aaron Spitz Teitelbaum ved kraven af hans talar, og holdt ham i vejret, så han sprællede i luften. "Og du burde også stå for retten her, din usle hæler," råbte han, "du, som køber stjålent gods af tyve, du sagtmodige røver, Helvedes porte har allerede åbnet sig for at modtage dig."

"Vi tror dig, Baruch," råbte nu Enoch Regenbogen, Reach Menkes Feuermann og Mendel Barom Rehbock, idet de trængte sig heftigt ind på ham, "vi er alle syndere og vi kender vore synder, og du kender dem også, du gyldne, herlige Baruch, så hvorfor anstrenge dig mere?" Peninna ville benytte denne afbrydelse til at flygte, men Baruch lagde sin hånd på hendes skulder og holdt hende tilbage.

"Lad mig komme forbi," sagde Peninna på sin sædvanlige hovmodige facon.

"Du allermindst af nogen," udbrød Baruch, "slet ikke dig, du listige kvinde, du som hengiver dig til ægteskabsbrud, slet ikke dig – du tyv!"

"Hvem er en tyv?" råbte Peninna.

"Du! Jeg læser det på din smukke pande, at du har stjålet, svigerinde, du har stjålet mit æsel, som er min ejendom, som blev skænket mig af hr. von Kalinoski den selvsamme dag, jeg gik til Jerusalem."

"Ja, sådan er det, hun har taget æslet," råbte flere talarer og kaftaner i kor, åbenbart i den hensigt at indynde sig hos den farlige hellige mand.

"Jeg har vidner, svigerinde, på at du har stjålet det," vedblev Baruch, "jeg vil gå til den kejserlige domstol –"

"Jeg vil give dig dit æsel tilbage," afbrød Peninna ham med brudt stemme, "og jeg vil give dig erstatning, hvad vil du mere?"

"Hvad jeg vil?" spurgte Baruch med ironisk ro, "jeg vil *ydmyge* dig, du skønne, stolte kvinde. Jeg vil trække dig for retten, for hvad skal jeg med dine penge? Jeg vil have dig dømt, jeg vil se dig i fængsel, jeg vil se dig spottet og foragtet."

"Vil du da ødelægge mig fuldstændigt?" stammede den skønne kvinde med et bønligt blik.

"Ja, det vil jeg!"

"Nej, Baruch, tilgiv hende, for min skyld, tilgiv hende," bad den lille Chaike med foldede hænder.

"Netop for din skyld skulle hun ydmyges," svarede Baruch, "men det skal være, som du ønsker. Jeg vil ikke slæbe hende for retten." Så vendte han sig til Peninna. "Men du skal falde på knæ for min hustru, her på stedet, og kysse min hustrus fødder og takke hende. Hører du!"

Den skønne stolte kvinde stirrede først på Baruch, så på den stakkels lille Chaike, og faldt så ned foran denne sidste. Skælvende over hele kroppen og bleg som et lig berørte hun med de blodløse læber sin svigerindes fødder. Derpå rejste hun sig møjsommeligt og vaklede bort.

Nu bemærkede man først, at den gamle ikke var der mere.

"Hvor der den hellige mand blevet af?" spurgte rabbien.

"Profeten Elias," udbrød Chaike, "hvem har set ham gå?"

"Hvordan kan han være forsvundet," sagde Baruch, "når jeg står her i døren?"

"Han er faret til himmels i sin ildvogn," råbte Jainkew Maimon, den brave værtshusholder, udefra. "Jeg så det med mine egne øjne!"

Og så blev det endnu engang sabbat, sabbatslampen brændte lys og festlig, og på dørtrinnet til den lille forretning sad børnene og ventede ængstelige på deres moder. Aftenstjernen havde allerede længe stået stor og rolig på himlen indhyllet i sit

blålige skær, da to skikkelser nærmede sig på gaden, fulgt af en tredje, et æsel, som blev ført i tømme.

En mand ilede frem, blev så stående og strakte sine arme ud mod børnene.

"Herre Gud, det er, – det er jo fader!" udbrød den lille Baruch og straks efter hang han ham om halsen, mens Israel og Esterka stirrede forundrede på den fremmede mand, og så undselige til siden, da han tog dem op og kyssede dem.

Snart sad de alle om det dækkede bord, hvor fisken duftede sødt i den brune rosinsauce, og Jainkew Maimon sad sammen med dem, efter at han havde bragt det gode æsel til ro i stalden, men ingen af dem sagde et ord, for de kunne ikke tale, lykken gjorde dem stumme, ligesom ulykken havde gjort det. De talte ikke, men de kunne næppe se sig mætte på hinanden: Baruch på sine børn, der var blevet så store og kønne, og på sin hustru; og hans hustru og hans børn på ham.

Chaikes ellers så triste ansigt lyste ligefrem med et indre lys, ja det strålede næsten som en sabbatslampe. Hun mærkede sandheden i den vise Salomons ord: Man må lide, før man kommer til ære.

Længe, længe sad de således stumme og lyksalige sammen, indtil endelig Jainkew Maimon, idet han strøg sig over skægget, begyndte: "Kammerat, du har en brav kone, en ren perle, siger jeg dig, og når jeg siger det, så er det sådan, for jeg er en gammel soldat, som du nok ved, og ikke nogen sjakkerjøde som de andre."

"Nej, det er du sandelig ikke," svarede Baruch Koreffle Rebhuhn, "du er en brav kammerat, og jeg vil aldrig glemme dig det, du har gjort for min hustru og børnene, for også jeg har

tjent kejseren og har redet mod fjendernes ild til lyden af de smældende trompeter. Jeg skal bygge en stor gæstgivergård her, og du, Jainkew, skal være vært."

"Hvordan skal du bygge?" spurgte Jainkew forundret.

"Hvordan jeg vil bygge?" svarede Baruch, idet han stolt satte hænderne i siden, "ved hjælp af mine penge, tænker jeg. Ja, se du kun forundret på mig, men Baruch Koreffle Rebhuhn, der gik bort som en forbandet og en tigger, er kommet hjem igen som en af Herren velsignet og en mand af stor rigdom. Det er, Gud være lovet, slut med al nød og jammer i dette hus, og nu skal lykke og glæde drage herind for altid. Jeg siger dig, Jainkew, jeg vil bygge en stor gæstgivergård, og du skal være dens vært, og jeg vil ikke bygge den inde i byen, hvor jøderne bor, men lige her på stedet. Om et års tid eller to kommer jernbanen til at gå her forbi, Jainkew Maimon, og så skal vi gøre forretninger, vi to. Du bliver rig, og jeg bliver endnu rigere end jeg allerede er. Og jeg skal opføre et stort købmandshus til mig og mine børn, og jeg skal bygge et hospital, og et hus til de fattige, hvor enhver kan komme ind, som er syg, gammel eller fattig, det være sig en jøde, kristen eller muslim, for jeg har set derude i det hellige land, at der findes bedre mennesker blandt ismaelitterne end blandt os."

"Og mig, Baruch," spurgte Chaike tøvende, "du siger slet ikke noget om mig, skal jeg ikke også have min forretning?"

"Nej, du gode sjæl," svarede Baruch. "Du har haft sorg og plager nok for hele livet, og alt for megen angst i dit gode moderhjerte, så du skal fra nu af være mit hus' pryd, være mig en god hustru og moder for dine børn; det er alt, hvad du skal være, og alt, hvad selv den bedste hustru kan være. Jeg vil klæde

dig i silke og fløjl, i perler og diamanter, og rede dig et leje af bløde tæpper, og hvis du ikke er tilfreds med det, så vil jeg holde mine hænder som et tæppe under dine fødder. Thi den, som har en god hustru, han har noget bedre end selv den kosteligste perle. En mands hjerte må kunne forlade sig på hende, som gør ham godt og bringer ham kærlighed hans hele liv. Hun er som et handelsskib, som bringer ham næring langvejs fra, som planter et vinbjerg af sine hænders frugt, og som spreder nattens mørke ved sit lys. Hun udbreder sine arme for de fattige og rækker hånd til de nødlidende. Af hendes mund udgår ikkun vise og venlige ord. Hendes sønner skal prise hende og hendes mand love hende. Elskværdighed og skønhed er intet; men en god hustru skal man love og prise, hun skal berømmes for sine hænders frugt, og hendes værk skal være kendt over det ganske land."

"Hasara Raba nat har altså ikke løjet," mumlede Chaike og smilede gennem tårer.

Og de blev endnu i nogen tid siddende tavse og henrykte og kunne ikke se sig mætte på hinanden. Men udenfor stod pludselig en gammel ærværdig mand støttet til sin vandrerstav og så smilende ind til dem gennem det oplyste vindue.

Men jøderne spurgte sig selv: "Hvorfor pryglede vi dog også det stakkels æsel?"

Note 29: **Chochmat Haparzuf:** kalder kabbalister den evne, at se ind i menneskenes hjerne og hjerte og læse deres synder.

Oversætterens note

Som så mange andre af Sacher-Masochs værker udkom *Hasara Raba* i en fransk oversættelse ved Thérese Bentzon (i *Revue des Deux Mondes* september-oktober 1875) med titlen *La Hasara-Raba, scènes de la vie juive en Gallicie* Novellen udkom året efter sammen med flere andre af Bentzons oversættelser som *Nouveaux Récits galiciens* hos forlaget Calman-Levy i Paris.

Den forkortede og noget blegsottige franske udgave af *Hasara Raba* fandt hurtigt vej til bl.a. *Dagbladet* i København, hvor den blev bragt som føljeton (*Hasara-Raba. Scener af det jødiske liv i Gallicien. – Af Sacher Masoch. Oversætteren er ikke oplyst.*) fra den 8. til den 26.oktober 1875.

Hasara Raba – i den næsten dobbelt så lange tyske udgave, som er langt mere farverig og kommer omkring flere af de temaer, som forfatteren brugte i andre af sine galiciske fortællinger – udkom som en del af forfatterens aldrig færdiggjorte novelle-projekt efter Balzacsk forbillede *Das Vermächtnis Kains* bd. 2 (Georg Frobeen et Cie, Bern 1877, også Cotta Verlag, Stuttgart s. å.). Det er muligt og sandsynligt, at novellen har været udgivet som føljeton i et tysk dagblad eller tidsskrift; jeg har dog ikke kunnet efterspore nogen sådan tidligere udgave.

Ved oversættelsen er anvendt en selvstændig udgave fra 1882 (*Hasara Raba. Novelle von Sacher-Masoch.* Verlag E. L. Morgenstern, Leipzig). Under oversættelsen er er brugt elementer fra *Dagbladet*s udgave.

Ølstykke, juli 2024.

Kim N. Jensen

Om "Hasara Raba"

Forfatter: Leopold von Sacher-Masoch (1836-1895).
Førsteudgave: *Hasara Raba*. I *Das Vermächtnis Kains* bd. 2 (Georg Frobeen et Cie, Bern 1877, også Cotta Verlag, Stuttgart s. å.)
Denne udgave baseret på: Med afsæt i en forkortet dansk udgave (Dagbladet (København) 8.-26.10.1875) oversat af Kim N. Jensen efter den tyske bogudgave fra Verlag E. L. Morgenstern, Leipzig 1882.
Oversætter: Kim N. Jensen (f. 1955).
Forside: William Etty (1787-1849): *Portrait of Mlle Rachel* (mellem 1842 og 1848).

ISBN 978-87-7628-042-0
1. ebogsudgave

www.ebib1800.dk

